

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra psychologie

Bakalářská práce

**VLIV RODINY JAKO PRIMARNÍ SKUPINY NA VÝBĚR A
REALIZACI VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT DĚTÍ MADŠÍHO
ŠKOLNÍHO VĚKU**

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Ivánková, R. N.

Vypracovala: Ilona Chroboková

Studijní obor: Pedagogika volného času

Forma studia: kombinovaná

Ročník: třetí

2013

Prohlášení o samostatném zpracování práce

prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47 b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním práce s databází kvalifikačních prací Theses. cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

18. 3. 2013

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Jitce Ivánkové, R.N., za podnětné konzultace, poskytování cenných rad a celkový přístup k vedení mé práce.

Dále děkuji všem účastníkům, kteří spolupracovali na mém výzkumu.

OBSAH

Úvod	6
1 Rodina	8
1.1 Definice rodiny	8
1.2 Poslání rodiny	8
1.3 Funkce rodiny	8
1.4 Rodina jako primární skupina.....	9
1.5 Typy rodin.....	9
1.6 Výchova v rodině	10
1.7 Výchovné styly	11
1.8 Chyby ve výchově	11
1.9 Poradenství	12
1.9.1 Školská poradenská zařízení	12
1.9.2 Typy poradenských zařízení	12
2 Vymezení pojmů „Volný čas“	13
2.1 Definice volného času.....	13
2.2 Specifikace volného času dětí.....	14
2.3 Problémy dětí ve volném čase	14
2.4 Volnočasová klíše.....	14
2.5 Osobnost vychovatele volného času	16
2.6 Role pedagoga volného času.....	17
2.7 Schopnosti pedagoga volného času	17
3 Podmínky pro vývoj dítěte	18
3.1 Podmínky pro vývoj dítěte v rodině	18
3.2 Vývojová stadia dítěte	18
3.3 Psychosociální teorie E. H. Eriksna.....	20
3.4 Vývoj dítěte mladšího školního věku	20
3.5 Potřeby pro vývoj dítěte.....	22
3.6 Podmínky pro vývoj rodiny	23
Empirická část.....	25
4 Metodologie výzkumu.....	25
4.1 Cíl výzkumu.....	25
4.2 Charakteristika respondentů výzkumu.....	26
5 Kazuistika	27
5.1 Cíl č. 1 a 2- rodiče	27

5.2 Cíl č. 1 a 2- děti.....	31
SHRNUTÍ VÝZKUMU	34
DISKUSE.....	43
ZÁVĚR	47
SEZNAM LITERATURY.....	50
SEZNAM PŘÍLOH.....	51
Přílohy.....	52
ABSTRAKT	90
ABSTRACT.....	91

ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem si zvolila vzhledem k mému soukromému pozorování vlivu rodiny na chování dětí a jejich osobnostní rozvoj. Moje pedagogická praxe činí více než 29 let v různých oblastech pedagogiky. Již v na prvním působišti jako absolventka pedagogické školy se zaměřením na učitelství v mateřských školách, jsem zjišťovala mezi dětmi znatelné rozdíly jak v oblasti kognitivní tak i behaviorální.

Moje první pedagogické působení učitelky mateřské školy probíhalo v týdenní Mateřské škole pro děti s denním režimem a týdenním režimem pro děti z problematických rodin. Zatímco některé děti rády a s chutí (při dobré motivaci) spolupracovaly, jiné na sebe upozorňovaly nevhodným chováním, další byly občas téměř apatické, nebo agresivní a některé se zase projevovaly jako velmi nadané a pracovitě, tvůrčí. Už tehdy jsem se zamýšlela, zda tyto rozdíly mezi dětmi mohou způsobovat pouze vrozené dispozice, předpoklady a schopnosti, nebo zda je též důležité sociální prostředí ve kterém dítě žije. Domnívám se, že rodinné prostředí má primární vliv na celkový vývoj dítěte. V mé současné práci se zabývám dětmi mladšího školního věku. V období mladšího školního věku bývá dítě značně ovlivňováno rodiči, nebo pedagogy. Dospělá osoba je pro děti zdrojem nápodoby vzorů chování, jednání a prožívání.

Vzhledem k mému nynějšímu studiu pedagogiky volného času jsem si uvědomila jakým důležitým determinantem ve vývoji dítěte je realizace dítěte ve volném čase. Studium děl J. Pávkové, B. Hofbauera, M. Kaplánka a jiných autorů, se mi odhalily možnosti, které volný čas lidem poskytuje, ale také různá rizika vzniklá nepřehlednou nabídkou aktivit a jejich komercializací. Kvalitní volnočasové aktivity mohou příznivě rozvíjet celou osobnost dítěte. Vhodný příklad užívání volného času může kompenzovat případný neúspěch dítěte ve škole a chrání dítě před škodlivým způsobem využíváním volného času. Dítě, které vyniká v některé z oblastí jeho zájmu, může zvýšit svoje sebevědomí a sebehodnotu. Takové dítě je odolnější vůči nástrahám dnešního komerčního trhu, který dětem nabízí moderní, ale často pasivní zábavu. Dítě se zdravým sebevědomím také umí odmítnout nabídky k patologickému trávení volného času a dokazování si své hodnoty nevhodnými aktivitami (pasivita, alkoholismus, kouření drogy, šikana, kriminalita).

Volný čas se stává důležitou součástí lidského života. V posledních letech zaznamenal vývoj volného času a volnočasových aktivit obrovský rozmach. Díky tomuto vývoji se ve své práci zaměřila na vliv rodiny jako primární skupiny na výběr volnočasových aktivit dítěte. Rozhovorem s několika rodinami a jejich dětmi chci potvrdit svou domněnku o vlivu rodiny v tomto směru na dítě. Myslím si, že rodina první formuje osobnost dítěte a předává mu své zvyky, hodnoty a pravidla. Jsou i rodiny, které zprostředkovávají svým dětem destruktivní modely a je známo, že se těchto negativních modelů děti těžko zbavují.

Základní otázka zkoumá, do jaké míry může rodina jako primární skupina ovlivnit dítě mladšího školního věku při výběru volnočasových aktivit a zda si je rodič vědom důležitosti volnočasových aktivit pro rozvoj jeho dítěte.

Druhá otázka se snaží řešit problémy dětí ve volném čase. Ptá se, zda umí rodina rozpoznat a řešit problémy svých dětí ve volném čase.

Můj kazuistický výzkum zobrazuje 7 rodin, jejich přístup k volnému času v mládí rodičů a jejich představu o volnočasových aktivitách vlastních dětí.

Zajímá mne, zda se modely v rodině shodují a zda děti pokračují ve způsobu využívání volného času dle vzoru rodiny. Zamýšlím se nad tím, zda rodiče vybírají dětem takové aktivity, které dětem otevírají nové poznatky, možnosti a zda doceňují význam volnočasových aktivit pro dítě. Snažím se objasnit, jakým způsobem rodiče vybírají zájmové činnosti pro své děti, zda dítěti umožňují participovat se na výběru. Ptám se také, zda si jsou rodiče vědomi problémů svého dítěte ve volném čase a zda umí tyto problémy řešit. Interesuje mne způsob řešení problému dítěte. Rodiče se mohou spolehnout na pomoc profesionála, nebo hledat odpověď ve svém nejbližším okolí. Někteří rodiče si nechtějí problematiku svého dítěte ve volném čase připustit.

Děti se ptám na spokojenost s vybranými volnočasovými aktivitami. Zajímá mně podíl participace dětí na výběru těchto aktivit. Porovnávám jejich volnočasové aktivity s jejich vlastní představou. Snažím se zjistit, s kým jsou děti schopny řešit případné problémy ve volném čase. Na koho se obracují pro pomoc.

Bohužel ne všechny rodiny poskytují svým dětem kvalitní vzory a prostor k realizaci vlastních schopností a dovedností ve volném čase. Některé děti jsou aktivitami ve volném čase přetěžovány, jiné jsou ponechány samy sobě bez zájmu rodičů.

Pedagog volného času, vychovatel, výchovný poradce, nebo jiný pedagogický pracovník by měl být schopen rozeznat problém dítěte a snažit se o nápravu konzultací s rodiči. Měl by umět spolupracovat s rodinou a získat si důvěru rodiny, tak aby byla schopna lépe přijímat jeho rady a pomoc. Měl by jim být schopen vysvětlit situaci, odhadnout a doporučit vhodnou aktivitu pro dítě, nabídnout škálu možností zájmového vzdělávání a spontánních aktivit, nebo jim doporučit poradenství k řešení situace.

Dříve mohl zájmový kroužek, či útvar vést jakýkoli občan, který rozuměl oboru dané volnočasové aktivity. Nemusel mít tedy žádné znalosti z oblasti pedagogiky a psychologie. Vzhledem k rychlému rozvoji volného času a nepřehlednému množství nabídky zájmových činností a institucí, které aktivity nabízejí, je těžké i pro dospělého člověka nepodlehnout módnosti, nebo tlaku médií a vybrat si aktivitu, která mu bude prospěšná a užitečná. Proto si myslím, že pedagog volného času by měl být profesionálem schopným rodině i dítěti v této oblasti poradit. Měl by umět rozpoznat problematiku dítěte a rodiny a nabídnout odbornou pomoc.

Vychovatelé a jiní pedagogičtí pracovníci se díky stálému kontaktu s dítětem a jeho rodinou mohou stát těmi dospělými osobami, které si získají důvěru rodiny i dítěte a stanou se zprostředkovateli mezi rodinou a odborníkem.

Některé problémy dnešních dětí a mladých lidí jsou takového závažného charakteru, že je žádoucí odborná pomoc prostřednictvím psychologů, psychiatrů a jiných specialistů.

Tento výzkum je možno využít pro soukromé studium studentů v oborech zabývajících se podobnou problematikou.

Mohl by být také využit jako podklad pro dlouhodobý výzkum na toto téma.

Jako zdrojů pro mou práci jsem použila literaturu českých autorů.

Teoretická část

1 Rodina

1.1 Definice rodiny

Rodina existuje především z důvodu péče lidí o své děti. Je biologicky významná pro udržení lidstva. Rodina je základní jednotkou společnosti. Je prvním závažným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Formuje osobnostní vývoj dítěte, jeho vztahy, hodnoty. Učí ho řešit konflikty a dává mu svou podporu a bezpečí. Předává mu sociální dovednosti. Péče citově angažovaných rodičů je podmínkou pro zdravý duševní i tělesný rozvoj dítěte.¹

Rodina je základní životní prostředí dítěte. Obklopuje dítě, ale také se do něho promítá. Dítě je výrazný produkt rodiny. Dítě zvnitřňuje klima rodiny, nároky, morálku, zájmy a cíle i styl rodinného soužití.²

Rodina má nejvhodnější prostředí a adaptační podmínky pro nové generace. Vzhledem k dlouhodobé závislosti dítěte na rodičích má na dítě zásadní vliv. Rozvíjí celou osobnost dítěte, intimní vztahy, umožňuje socializaci dítěte.³

1.2 Poslání rodiny

Posláním rodiny je zachování rodu, výchova dětí, naplnění biologických, psychických, citových potřeb a udržení ekonomických a sociálních podmínek. Socializace, zapojení jednotlivce do společnosti je velmi důležitá pro zdárné přežití a vyvinutí všech jedinců. Rodina je první sociální prostředí, které zprostředkovává dítěti primární socializaci. Rodina je jedinečná, má největší vliv na dítě a nelze ji nahradit žádným jiným systémem. Rozvíjí celkovou osobnost dítěte prostřednictvím formální a informální výchovy. Poskytuje dítěti základ pro celý jeho pozdější vývoj.⁴

1.3 Funkce rodiny

- **biologicko-reprodukční** zajišťuje plození potomstva, uspokojování sexuálních potřeb
- **ekonomická** funkce představuje rodinu jako výrobní jednotku, dnes spíše jako spolupracující jednotku při uplatňování různých strategií jejích členů, v rámci společného hospodaření.

¹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. (studijní texty). Praha, 1993. s. 9.

² HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, s. 163.

³ ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. Panorama, 1989. s. 264.

⁴ BURIANEK, J. *Sociologie*. Praha: Fortuna, 2003. s. 102.

- **socializační a akulturační** zajišťuje včlenění dítěte do společnosti, výchovu dětí a předávání kulturních hodnot, vzdělávání, formování životního stylu⁵

Základní funkcí rodiny je také naplňování základních potřeb pro přežití dítěte, vytvoření bezpečného prostředí, poskytnutí vzorů, podle nichž se dítě zařadí do společnosti a kultury, v níž žije.

1.4 Rodina jako primární skupina

Znaky primární skupiny lze ve stručnosti charakterizovat následovně:

- interakce tváří v tvář
- difúzní a nevymezené interakce
- relativní stálost
- sympatie a vzájemná identifikace – intimita mezi účastníky
- malý počet členů
- intenzivní, zásadní a komplexní vliv na člena⁶

Základy vytváří tak zvaná primární socializace, uskutečňující se u dítěte v procesu rodinné výchovy, která je současně mediátorem vlivu dávné kultury. Cílem rodinné výchovy je totiž uvést dítě do příslušného kulturního prostředí, naučit je orientaci v tomto prostředí plném symbolů a společenských standardů.⁷

Rodinné prostředí je prvním a základním životním prostředím člověka, které zároveň odráží problémy doby. Organizace rodinného života je vlastně sociologickým modelem dané kultury a vztahy mezi manžely, mezi rodiči a dětmi i mezi sourozenci navzájem do značné míry vyjadřují zvláštnosti dané třídy, kultury, doby, tradice a rasy.⁸

Rodina je první skupina, s níž přichází člověk do styku. Proto má rodina prvotní vliv i nároky na dítě. Vliv rodiny silně působí na dítě právě v období jeho osobnostního vývoje. Pro dítě je rodina vzorem jiných společenských institucí. Proto také u rodiny záleží na tom, aby správně plnila úkoly v oblasti uvedení dítěte do společnosti a kulturního života..

Rodina zajišťuje tzv. emocionální balanci svých členů, tzn. rovnováhu mezi emocionálními potřebami a prostředky k jejich uspokojování. Rodina uspokojuje potřeby lásky, bezpečí, soucitu, úspěchu a společenské zábavy.⁹

1.5 Typy rodin

Rodina může být takzvaně nukleární, to znamená, že rodinu tvoří matka, otec a jedno až dvě děti. Také může být rozšířená tedy taková rodina, ke které patří prarodiče a jiní příbuzní. V dnešní době je nejčastější rodina nukleární a soudržnost velkých rodin s mnoha rodinnými příslušníky žijícími v jedné domácnosti je ojedinelá.

⁵ BURIANEK, J. *Sociologie*. Praha: Fortuna, 2003. s. 102.

⁶ ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. s. 186.

⁷ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Akademia, 2000. s. 102.

⁸ JANOUŠEK, J. *Sociální komunikace*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988 s. 125-126.

⁹ Tamtéž, s. 126-127.

Rodina, která harmonicky působí kladnými vztahy mezi rodiči, mezi rodiči a dítětem, rodina, která je schopna zajistit biologický, psychický, sociální i duchovní rozvoj dítěte se nazývá rodinou **funkční**.

Rodina, jenž občas nezvládá naplňovat některou oblast výchovy a potřeb dítěte, ale je si nedostatků vědoma a snaží se je řešit, se nazývá rodinou **disfunkční**.

Afunkční je rodina která není schopna uspokojit potřeby dítěte a svým špatným příkladem a nevhodností chování rodičů předává svým dětem destruktivní modely života. Takové děti trpí většinou poruchami chování díky nepodnětnému prostředí, špatnému příkladu rodičů a citové deprivaci. Snadno podléhají vlivům jiných osob. Stávají se často členy asociálních part, nebo společenství, které neuznávají běžné hodnoty. Je u nich sklon k užívání drog a kriminalitě. Tato mládež potřebuje většinou pomoc ve formě náhradní instituuované péče.¹⁰

1.6 Výchova v rodině

Lidská společnost se snaží záměrně zasahovat do rozvoje jedince a utvářet ho podle svých ideálů a potřeb. Toto záměrné, cílevědomé a plánovité působení na rozvoj osobnosti nazýváme výchovou. Výchova není jen záležitost určité skupiny, je přítomna v rodině, ve škole, v mimoškolním vzdělávání, ale také ve společenských organizacích a sdělovacích prostředcích.¹¹

V rodině se dá předpokládat, že nejde pouze o vliv prostředí, které rodina podle svých schopností a možností dítěti připraví, ale také o představy rodičů o výchově a chování svého dítěte a na jejich vztahu k příchodu dítěte. Výchovou rodiče předávají dítěti své vlastní zkušenosti z dětství, jejich vztah k rodičům, zkušenosti ze škol a života, prožitky lásky a vztahu s partnerem a vztah k ostatním lidem. Důležitý je hodnotový žebříček, který rodiče dítěti předají, model řešení situací, postoje a vztah ke společnosti a kultuře ve které žijí.

Výchova dětí je jednou z primárních funkcí rodiny. Dítě získává od rodičů poznatky o životě, možnost dorozumět se řečí, pocit bezpečí, péči o tělesné a psychické blaho, ekonomické zázemí. Je si vědomo jaké místo v rodině zastává i o budoucí roli dívky, nebo chlapce. Děti se učí bezděčně přijmout svou roli podle příkladu své matky a svého otce. Rodina má vliv na život dítěte, neboť to přijímá fungování rodiny jako vzor k budoucímu vývoji. Jedná se o reakce na vzniklé situace, životní styl, trávení volného času, uznávání hodnot a pravidel, vzájemné emocionální vztahy, komunikaci s okolím, získávání nových poznatků a zkušeností a schopnost je zpracovávat. Dle vlastních vrozených schopností stále tyto zkušenosti rozvíjet a modifikovat.

Nyní je na volbě mladého člověka, které informace zužitkuje a rozvine a mnohé tyto informace jsou také negativní až destruktivní. Záleží na vzoru rodiny a její výchově a uznávaných hodnotách, aby dítě, nebo mladý člověk dokázali rozeznat přínosné a nepřínosné volnočasové aktivity.¹²

¹⁰ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. s. 136-137.

¹¹ JÚVA, V. *Základy pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. S 48-49.

¹² HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, s. 140-142.

1.7 Výchovné styly v rodině

- **Styl autoritářský** vyznačuje se vysokým stupněm direktivnosti a nepružnosti v prosazování požadavků na chování dítěte.
- **Styl povolující** snaží se o co největší volnost dítěte. Nedává zpětnou vazbu o vhodnosti, nebo nevhodnosti chování.
- **Styl opřený o autoritu** jasně stanovuje zásady a vymezení toho co je správné a co není. Rodiče jsou vzorem pro dítě.¹³

1.8 Chyby ve výchově

Nejčastější typy problematických rodin:

- **Nezralá rodina**
Je svazek mladých novomanželů, kteří jsou sami ještě dětmi, nebo jsou zatíženi studiem a nedostatkem finančních prostředků. Velmi často jejich funkci péče o dítě suplují jejich rodiče, tedy babička a dědeček.
- **Přetížená rodina**
Bývá obvykle u velmi zaměstnaných rodičů, kteří mají problém skloubit vlastní kariéru s výchovou a péčí o dítě. Děti unikají pozornosti rodičů a nemají přesně určené mantinely. Jsou zabezpečeny materiálně, ale chybí citová výchova. Tato situace může nastat také dlouhodobou nemocí rodiče.
- **Ambiciózní rodina**
Je zaměřená pouze na cíle a kariéru. K dítěti se chovají podobně jako v přetížené rodině. Dítě i rodina jsou přetěžovány a harmonické soužití i pozornost věnovaná dítěti je nedostačující
- **Rodina perfekcionalistická,**
Klade na dítě nepřiměřené nároky. Dítě není schopno unést nároky na něho kladené a má strach ze selhání potom i v běžných záležitostech
- **Rodina autoritativní**
Je taková, v níž dítě striktně plní příkazy rodičů a nesmí svobodně rozvíjet svoji osobnost, vloh a zájmy.
- **Rozmazlující rodina**
Naopak plní všechna přání dítěte a vychovávají tak nezodpovědného člověka, který přichází do konfliktu se společností, jelikož očekává splnění všech svých přání a očekávání.

¹³ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, s. 158.

- **Liberální přístup rodiny**
Vyznačuje se bezvládním, chybějícím řádem, které dítě vnímá jako nezáměr, a žije si po svém. Často jeden z rodičů přechodně uplatní autoritativní styl výchovy a opět sklouzne do přílišného liberalismu. Dítě je zmatené a demoralizované.
- **Odkládající rodina**
Nemá na výchovu dítěte čas a odkládá dítě k příbuzným a známým. Přes toto má rodina svou významnou roli v životě každého člověka.¹⁴

1.9 Poradenství

1.9.1 Školská poradenská zařízení

Školská poradenská zařízení zajišťují pro děti, žáky a studenty a jejich zákonné zástupce, pro školy a školská zařízení informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytují odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a napomáhají při volbě vhodného vzdělávání dětí, žáků nebo studentů a přípravě na budoucí povolání. Školská poradenská zařízení spolupracují s orgány sociálně-právní ochrany dětí a orgány péče o mládež a rodinu, poskytovateli zdravotních služeb, popřípadě s dalšími orgány a institucemi. Za školské poradenské zařízení se pro účely tohoto zákona považuje také středisko výchovné péče, a to v rozsahu jeho činností stanovených zvláštním právním předpisem.¹⁵

1.9.2 Typy poradenských zařízení

- Výchovný poradce
- Speciální pedagog
- Školní metodik
- Školní psycholog
- Sociální pracovník
- Učitel
- Vychovatel
- Pedagogicko-psychologická poradna
- Speciální pedagogické centrum
- Střediska výchovné péče
- Diagnostický ústav¹⁶

¹⁴ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, s. 155-156.

¹⁵ Zákon 561/2004 Sb. *Školský zákon*. Hlava 10, § 116.

¹⁶ Zákon 561/2004 Sb. *Školský zákon*. Hlava 10, § 116.

2 Vymezení pojmu „Volný čas“

2.1 Definice volného času

Volný čas (anglicky, *Leisure time*, francouzsky, *Loisir*) je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností – to je tzv. Zbytková reziduální teorie volného času rozšířená zejména v německé literatuře (německy, *Resttheorie*).

Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Jako hlavní funkce volného času se uvádějí: odpočinek (regenerace pracovní síly), zábava (regenerace duševních sil), rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury).¹⁷

Volný čas je tedy chápán především jako čas, který má člověk pro sebe. V tomto čase se může věnovat sám sobě, své seberealizaci, sebevzdělání i zlepšování prostředí, ve kterém žije. Také rozvíjet sociální styky a svazky věnovat se rodinnému životu nebo navštěvovat známé a příbuzné, rozvíjet své dovednosti v oblasti koníčků a dbát o své zdraví sportem a zdravou výživou či relaxací. V tomto čase můžeme plnit svá přání touhy a sny.

Volný čas je možno rozdělit na polovolný čas a čas vázaný.

- **Polovolný čas** – drobné práce pro cizí osoby. Rodinné činnosti polovýchovné a polozábavné, dětské úlohy a hry, práce pro vlastní potěšení, rodinu, přátele a spolky, modelářství, výkonnostní sport. Práce pro profesní zdokonalování.
- **Čas vázaný** - přesčasové práce a dojíždění na místo pracoviště¹⁸

Volný čas má tyto hlavní znaky:

- Dominuje v nich činnost přinášející radost, jsou to dobrovolné aktivity bez povinností vyplývajících ze sociálně-ekonomických úloh člověka
- Vzniká v individuu samotném a jsou výrazem relativně svobodné volby, jsou spojené s rozvojem osobnosti.

Aktivity volného času se dále dělí podle toho, které lidské schopnosti se při některé aktivitě převážně uplatňují. B. Filipová používá tuto klasifikaci činností ve volném čase:

- fyzické aktivity
- praktické aktivity
- kulturně-umělecké aktivity
- intelektuální aktivity
- společenské aktivity¹⁹

¹⁷ HOFBAER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 13.

¹⁸ KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase*. (studijní materiál).

¹⁹ FILIPOVÁ, B. *Člověk, práce, volný čas*. Praha, Svoboda 1966. s. 144.

2.2 Specifikace volného času dětí

Pod pojem volný čas se běžně zahrnuje odpočinek, zábava, rekreace, zájmové činnosti, zájmové vzdělání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.

Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním spojené, sebeobsluha, základní péče o vlastní osobu a osobní věci, povinnosti související s chodem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení a další časové ztráty.

Součástí volného času nejsou ani činnosti zajišťující biologickou existenci dítěte (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče).²⁰

Volný čas dětí se od volného času dospělých osob liší ve svobodě projevu dítěte ve volném čase. Dítě má více volného času než dospělá osoba a nenesení za sebe zodpovědnost. Ještě nemá dostatek zkušeností potřebných k orientaci v nabídkách volnočasových aktivit, které mohou být pouze komerční, pasivní, nebo ohrožující a proto potřebují citlivé vedení dospělé osoby, rodiče, nebo pedagoga.

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže (podle Úmluvy o právech dítěte je dítětem osoba mladší 18 let a mládeží je u nás označována skupina osob v rozmezí 18-26 let), je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování.

Podmínkou účinnosti je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná.²¹

Z předchozích citací lze usoudit, že jediná svobodná volba dětí školního věku v oblasti volného času je hra.

2.3 Problémy dětí ve volném čase

- Děti přetěžované plněním školních povinností.
- Děti, které jsou poněkud paradoxně přetěžované četnými zájmovými činnostmi.
- Děti, které se věnují některé zájmové činnosti na špičkové, vrcholové úrovni.
- Děti, přetěžované pracovními povinnostmi, často mají nejen nedostatek volného času, ale i málo prostoru pro přípravu na vyučování, studium.
- Děti s pestrými, proměnlivými a nestálými zájmy.
- Děti s vyhraněným, jednostranným zájmem.
- Děti bez trvalých zájmů se ze společenského hlediska jeví problematickými, nebo nevhodně realizovanými.²²

2.4 Volnočasová klíše

Volný čas je rychle se rozvíjející oblastí, ale současně přináší také řadu problémů.²³

Současné volnočasové klíše vytváří v člověku představy, které mohou ve svém důsledku velmi zatěžovat, a to jak jedince, tak společenství. Jsou to například tyto představy či předsudky:

²⁰ PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002 s. 13.

²¹ Tamtéž, s. 13-14

²² Tamtéž, s. 20-21.

²³ HOFBAUER, B. *Děti mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 44-45.

- **Ve volném čase musím mít radost, být veselý a spokojený**

S obyčejností světa práce kontrastuje „svět zábavy“, který vzbuzuje dojem ráje svobody, radosti a požitku. Reklama propagující tuto neskutečnou realitu vybudovanou zábavním průmyslem vytváří reálný protiklad proti představě „smysluplného využití volného času“. Tato reklama probouzí v lidech touhu po stále silnějších impulzech prožitku a nutí je k opětovnému hledání nových a mnohdy nereálných aktivit. Propast mezi mediálně sugerovaným klišé a reálnou zkušeností s volným časem se stále prohlubuje a způsobuje zklamání z volného času.

- **Ve volném čase nesmím mít žádné problémy**

Další klišé spojené s volným časem spočívá ve skutečnosti, že reálné životní problémy se stávají nepohodlné a člověk je ze svého volného času vytěsňuje (když jsme na dovolené, nebudeme přece řešit problémy). Pokud se toto tabu dodržuje, stává se volný čas prostorem pouze pro pozitivní užívání volného času. Kdo by přiznal problémy, třeba jen problémy s využitím volného času, diskvalifikuje se ve společnosti. V některých zemích se lidé naučili hrát určité role šťastných výletníků, šťastné rodiny atd. Porušení těchto rolí nebývá většinou okolím pochopeno.²⁴

- **Volný čas je mi přidělen**

Zaměstnaný člověk nechápe volný čas, jako čas, který si zaslouží ale jako čas který dostává ať už od svého zaměstnavatele nebo od státu či od společnosti (ze zákona). Protože volný čas dostává, musí také vykazovat smysluplnost užívání takového volného času. Jako např. „dovolená na zotavenou“. Volný čas tedy nemá žádné vlastní právo, které by bylo nezávislé na práci. Všeobecná deklarace lidských práv sice mluví o tom, že „každý člověk má nárok na volný čas“, ale ve skutečnosti je většinou toto právo chápáno jinak: každý zaměstnanec má právo na volný čas k zotavení.

- **Volný čas si musím zasloužit**

V současnosti je čas pracovní a čas volný ve vzájemném vztahu. Ve veřejném mínění má právo na volný čas jen ten, kdo chodí do zaměstnání. Volný čas je pak mnoha lidem upírán nebo se o něm jako o volném čase neuvažuje, například u lidí, kteří nejsou zaměstnaní, jako jsou nezaměstnaní, důchodci, ženy v domácnosti, studenti, děti a další skupiny obyvatelstva. Podle Opaschowského stále ještě ve společnosti převládá pocit viny z „nezaslouženého“ volného času.

- **Volný čas vytváří strach**

Škola, vzdělání a zaměstnání propůjčují životu strukturu a formu, poskytují určitou životní jistotu. Pokud se člověk ocitne v situaci, že některá součást struktury života chybí, cítí nejistý a má strach, že nebude umět svůj volný čas smysluplně využívat, nebo že si zvykne na příliš velký prostor volného času. Většina lidí se nenaučila svobodně a suverénně zacházet se svým volným časem proto trpí pocitem, že

²⁴ KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase*. (studijní materiál).

musí svůj volný čas dobře využít, a tak stoupá strach z volného času. Tento strach se navenek kryje hromaděním volnočasových aktivit. Důsledkem je, že když člověk má volný čas, starost o jeho využití přenechá jiným (médiu, organizátor).

- **Jedinci, kteří neumějí volný čas využít, nuda ve volném čase**

Jsou to zejména lidé, pro něž je práce životní náplní. Odpočinek považují za prohřešek proti pracovní morálce a nejsou schopni odpočívat. Odpočinek jim přináší spíše stress nevyužitého času. Vzhledem k rozšiřujícím se možnostem roste význam přitažlivosti a přesvědčivosti nabídek a záleží na připravenosti jedince, aby si dokázal správně si mezi nimi zvolit. Pokud však jedinec na tyto možnosti neumí kladně reagovat, zůstane u nicnedělání a nudy nebo podléhá protispolečenskému jednání. Příčinou takového selhání bývá nedostatek přesvědčivých a motivujících informací a z toho vyplývající malý zájem. Výrazem snahy uniknout z denního stereotypu a nudy se staly různé způsoby chování dětí a mladých lidí
Například sprejersství, toxikomanie, nepřiměřené sexuální chování.²⁵

- **Odmítání volného času**

Volný čas je však také časem, který někteří jeho účastníci na základě svého rozhodnutí nechtějí. Význam práce se v tomto případě přeceňuje, pracovní doba se neúměrně rozšiřuje a vlastní volný čas se prakticky ruší. Podcenění volného času mívá pro děti těchto rodičů nežádoucí důsledky. Někteří z rodičů neprojevují zájem, protože na ně děti nemají čas. Nejrizikovější byly z tohoto hlediska rodiny nezaměstnaných a podnikatelů. Dvě pětiny rodičů se spokojovaly s tím, že jejich děti tráví čas s vrstevníky, aniž by toto zjištění vypovídalo o jejich obsahu a kvalitě.²⁶

Vzhledem k rychle rostoucímu fenoménu volného času, rozvoji aktivit, množství institucí a jejich nabídek, vzrostl i význam volného času pro člověka.²⁷

2.5 Osobnost pedagoga volného času.

Kultivace jedince ve volnočasových činnostech a kultivace jedince ve volnočasových aktivitách se uskutečňuje tehdy, pokud je k dispozici odborník. Ten plánuje činnosti, vybírá a zprostředkovává aktivity, poskytuje konzultace a respektuje pedagogické zásady.²⁸

Na počátku vzniku volnočasových aktivit byli pracovníky spíše dobrovolníci. Později externí pracovníci na poloviční úvazek a posléze se ukázala nutnost plně profesionalizovaných odborníků.²⁹

²⁵ HOFBAUER, B. *Děti mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 44-45.

²⁶ Tamtéž, s. 42.

²⁷ KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase*. (studijní materiál).

²⁸ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. s. 115.

²⁹ HOFBAUER, B. *Děti mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 49.

2.6 Role pedagoga volného času

Pedagog volného času zastává ve svém poslání mnoho rolí:

- **diagnostickou**
rozeznat potřeby zájemců a stupeň jejich rozvoje
- **poradenskou**
poskytuje informace a konzultace
- **podněcovatelskou**
podporuje ke komplexnímu i individuálnímu rozvoji své svěřence, rozvíjí jejich talent a schopnosti
- **organizační**
zajišťuje chod aktivit, klima skupiny, bezpečnosti prostředí, vede k samostatnosti a sebepoznání
- **koordinační**
odpovídá za skladbu a průběh aktivit³⁰

2.7 Schopnosti pedagoga volného času

- komunikační
- kreativní
- sociální
- organizační
- podpory skupiny
- odborné
- empatické³¹

Funkce pracovníka s mládeží je charakterizována pomocí pěti základních úkolů:

- Povzbudit mladé lidi k přijetí zodpovědnosti, sebeurčení a autonomní životní formy
- Vytvářet přiměřené příležitosti k učení
- Provázet mladé lidi v procesu interkulturního učení
- Přispívat k rozvoji organizací a politiky mládeže³²

³⁰ VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno. Paido., 1995. s. 116.

³¹ Tamtéž, s. 120.

³² KAPLÁNEK, M. (studijní materiál).

3 Podmínky pro vývoj dítěte

Podmínky pro vývoj dítěte jsou specifické. Lidský novorozenec je bezbranný a absolutně odkázaný na péči matky. Pokud matka chybí, musí její péči nahradit jiná osoba. Matka zajišťuje novorozenci a kojenci nejen příjem stravy, její pravidelnost, ale také se stará o jeho hygienu, termické potřeby, dává mu pocit bezpečí, lásku a tím možnost emocionálního vývoje. Mluví na dítě a evokuje jeho psychický, duševní a sociální vývoj. Učí je prvním kontaktům s lidskou společností a komunikaci v ní.³³

Dítě ke svému vývoji potřebuje kromě zajištění primárních potřeb (teplo, nasycení) stabilní prostředí (domov) a přítomnost stabilních osob (rodičů), na jeho vývoji vysoce citově angažovaných. Tato angažovanost je oboustranná. Potomek i rodič se spolu ztotožňují, podporují se, spoléhají se na sebe, samozřejmě se dostávají i do konfliktů. Rodiči na dítěti velmi záleží.³⁴

3.1 Podmínky pro vývoj dítěte v rodině

- Uspokojování primárních potřeb dítěte, jako je jídlo, pití pohyb, pohodlí, bezpečí, láska, intimita. Rodina poskytuje dítěti dostatek podnětu k jeho rozvoji.
- Rodina také uspokojuje závažnou potřebu organické přináležitosti dítěte. Je to potřeba domova a blízkých osob, potřeba mezilidských vztahů.
- Dává dítěti prostor pro akci a tvůrčí práci, dítě je podporováno v činnostech vedoucích k jeho realizaci.
- Rodina poskytuje dítěti vzory a příklady chování a jednání. Přípravuje ho na sociální roli a roli chlapce, nebo dívky.
- V rodině si dítě upevňuje vědomí povinnosti, zodpovědnosti, úcty a ohleduplnosti k ostatním členům.
- Rodina otevírá dítěti možnost vcházet do mezigeneračních vztahů. To vede dítě ke zdokonalení v komunikaci a sociálních vztazích.³⁵

Z vlastní dlouholeté praxe se mohu domnívat, že je velmi důležitá spolupráce pedagoga volného času s rodinou. Pokud pedagog umí s rodinou vhodně komunikovat, získá si důvěru rodičů. Potom může rodiče lépe ovlivnit radou, či pomocí ve prospěch dítěte.

3.2 Vývojová stádia dítěte

Každý živý organismus je schopen vývoje. Vývoj člověka je velmi složitým procesem. Zahnuje všechny složky osobnosti. Biologickou, psychologickou, duchovní i sociální. V období mladšího školního věku prochází dítě významnými vývojovými

³³ LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. s. 21.

³⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1993. S.10.

³⁵ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, s. 149

změnami. Existuje mnoho různých vědeckých studií a typologií, které rozdělují vývoj člověka do mnoha etap. Pro mou práci použiji charakteristiku jednotlivých období lidského života z učebnice *Vývojové psychologie* Josefa Langmeiera a Dany Krejčířové a psychosociální analýzu E. Eriksona.

- **Prenatální období**

je období vývoje lidského plodu v těle matky během těhotenství.

Vývoj trvá zhruba 9 měsíců a končí porodem dítěte. V tomto období se vyvíjí tělo, nervová soustava i psychika dítěte. Také všechny mechanismy a reflexy důležité k přežití po porodu.³⁶

- **Novorozenecké období**

novorozencem nazýváme dítě po narození do jednoho měsíce věku. Je to přechod z chráněného intrauterinního života do světa plného nových podnětů. Roste schopnost novorozence aktivně ovládat prostředí a zapojit se do interakce. Dítě je zcela odkázáno na péči matky, nebo jejího zástupce. Novorozenec je schopen učit se, komunikovat, navazuje citové a sociální vztahy, nejprve s matkou.

- **Kojenecké období**

období od prvního měsíce života do jednoho roku dítěte. Je to období prudkého vývoje ve všech oblastech. Dítě se učí komunikovat zvuky, kolem jednoho roku se objevují první slova, prohlubuje se vnímání, zapojuje paměť. Zvládá nápodobu, učí se koordinaci pohybů. Je schopno samostatné chůze během jednoho roku. Začíná také chápat svoji autonomii.

- **Batolecí období**

trvá od jednoho roku do tří let. Dítě již není bezmocné a začíná se osamostatňovat, vzdalovat od matky. Dítě zvládá stále lépe komunikaci, prudce se rozšiřuje slovní zásoba. Rozvíjí se zejména v jemné a hrubé motorice. Dítě má velkou fantazii. Zvyšuje se inteligence dítěte a schopnost vlastního myšlení. Po emoční stránce je dítě méně závislé na matce a navazuje vztahy s okolím a vrstevníky.

- **Předškolní věk**

toto období je limitováno od tří do šesti let a končí vstupem do základní školy. Nejčastěji je popisováno jako období hry. Dítě hrou učí schopnostem a dovednostem, sociální roli a napodobuje činnosti a chování dospělých. V oblasti myšlení se dostává na vyšší úroveň názorového myšlení – dítě je ve svých úsudcích vázáno na názor.

³⁶ LANGMEIER, J. Krejčířová, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. s. 26.

- **Mladší školní věk**

popis v kapitole 3.4

- **Střední školní věk**

10-12 let. 2. stupeň ZŠ. Začínají se osamostatňovat. Kritizují okolí, sdružují se ve skupinách. Mají první úvahy o volbě povolání.³⁷

3.3 Psychosociální teorie

Podle psychosociální teorie osobnosti E. H. Eriksona prochází dítě mladšího školního věku 4. stádiem vývoje člověka. Toto stádium nazval: Snaživost proti méněcennosti.

Dítě přechází z období her k produktivním činnostem, které vyžadují schopnosti, dovednosti a dodržování správných postupů. Úspěch působí dítěti radost a evokuje ho k další činnosti. Neúspěch vyvolává v dítěti pocit méněcennosti, i když byl úkol příliš obtížný. Dítě si začíná uvědomovat zodpovědnost za své chování.³⁸

V období mladšího školního věku je tedy dítě velmi citlivé na své úspěchy a neúspěchy. Jeho sebevědomí je teprve ve vývoji a velmi záleží na tom, jaké jsou jeho aktivity a jaké vzory v tomto období na ně působí. Je potřeba poskytnout dítěti rozličné možnosti pro rozvoj jeho dovedností, schopností a zájmů, dávat mu dobrý příklad smysluplného, užitečného a obohacujícího užívání volného času. Je potřeba také přihlížet k věkovým zvláštnostem dítěte, tak aby úkoly a požadavky byly přiměřené. Nepřiměřené úkoly mohou vyvolat v dítěti pocit méněcennosti a podlomit jeho sebedůvěru. Dítě pak může hledat únik a odreagování v některých nevhodných aktivitách.³⁹

3.4 Vývoj dítěte mladšího školního věku

Mladší školní věk limituje období od 6 let zpravidla do 12 let dítěte.

Pro dítě po šestém roce života nastává velká změna. Do této doby se dítě věnovalo především hře, seznamováním s během života, utvářením vztahů, získávání základních znalostí a dovedností hravou formou.

Vstup do školy a s ním spojené povinnosti znamená pro dítě značnou zátěž. Na děti jsou kladeny stále větší nároky spojené s rychlým vývojem techniky, informatiky a jiných odvětví. Děti se musí podřídit autoritě, kolektivu, umět se delší dobu soustředit, být zodpovědné za svoje výkony. Také je třeba dodržovat společná pravidla a kázeň. Velký počet dětí vykazuje po kratší nebo delší dobu známky nepřizpůsobení. Při delším neuspokojivém projevu dítěte je možné zjistit školní zralost dítěte testy školní zralosti. Školní zralost může být posuzována z hlediska tělesné zralosti, nebo kognitivní zralosti.

- **Tělesná zralost**

Jde o posuzování výšky a hmotnosti dítěte. Není však průkazným ukazatelem vyspělosti dítěte.

³⁷ LANGMEIER, J. Krejčířová, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. s. 27.

³⁸ DRAPELA, V. J. *Přehled teorií osobnosti*. vyd.2. Praha: Portál, 1998. s. 71.

³⁹ Tamtéž, .s. 72.

- **Kognitivní zralost**

V oblasti poznání dochází k podstatným změnám. Dítě získává autonomii, je samostatnější, svět začíná chápat realisticky jeho vnímání je analyticko-syntetické a logicky myslí. Kernův test školní zralosti analyzuje rozlišovací a analyticko-syntetickou schopnost dítěte.

- **Emoční, motivační a sociální zralost**

Dítě je schopno se přiměřeně kontrolovat, a reagovat na situace. Najít míru ve svých citech a emocích. Emoční zralost souvisí s mentální výkonností. Dítě by mělo být schopno odložit vlastní hostilitu pro dosažení vzdálenějšího cíle. Mělo by být schopno pracovat ve skupině spolužáků ve prospěch společných cílů. V citové oblasti je důležitá úkolová zralost kdy dítě je schopno úkol dokončit a samo se přihlásit o nový úkol. Je schopno kontrolovat své afektivní jednání. Vývoj dítěte v období mladšího školního věku probíhá pomaleji než v předškolním věku.

- **Vývoj základních schopností a dovedností**

Vývoj pohybových schopností je závislé na tělesném růstu. Zlepšuje se jemná i hrubá motorika, roste svalová síla především u chlapců, zlepšuje se psychomotorická koordinace. Pohybová aktivita je závislá na vnitřní i vnější motivaci. Rozvíjí se smyslové vnímání. Je to složitý akt, neomezuje se jen na smyslové vnímání. Jsou to návyky, postoje, udržení pozornosti, představy, temperament, charakter a další složky osobnosti. Dítě v tomto věku je kritickým pozorovatelem světa a samo se pokouší o vlastní řešení problému. Je schopno analýzy a syntézy, vnímá časové posloupnosti.

- **Řeč**

Řečový vývoj je základem pro úspěšné učení a sociální komunikaci dítěte. Zvyšuje se slovní zásoba, zlepšuje se artikulace slov. Dítě rozumí významům slov a je schopno správně je užívat.

- **Paměť**

Vývoj řeči souvisí s rozvojem paměti. Paměť není závislá na afektech, ale opírá se o předešlé zkušenosti a o systém slovních výpovědí. Rozvíjí se paměť krátkodobá i dlouhodobá. Dítě je schopno záměrně využívat paměťových strategií.

- **Učení**

Ve školním věku je dítě schopno logických operací. Umí pracovat s abstraktními pojmy, dokáže si vybavit a představit jevy a situace. Jde o přechod od názorného ke konkrétnímu myšlení. Chápe příčinné vztahy. Dítě se učí plánovat si čas k učení.

- **Sociální vývoj**

Ve školním věku je důležité osvojení si sociální role, vzorců chování, vytváří se dlouhodobější přátelství, dítě se umí chovat v různých prostředích a komunikovat s širší skupinou lidí. Orientuje se ve vztazích a koriguje afektivní chování.⁴⁰

3.5 Potřeby pro vývoj dítěte

Vývoj dítěte je složitý proces. Každé dítě a každý člověk vlastní podobné potřeby pro vlastní vývoj. Jsou zde samozřejmě specifika daná determinanty prostředí, kultury, rodiny, vlastních osobnostních rysů a jiné, ale v zásadě všichni toužíme po bezpečí, biologickém uspokojení, lásce a uznání. Každý z nás touží po seberealizaci.⁴¹

Za základní motivaci považuje Maslow hierarchii potřeb podle jejich vnitřní naléhavosti.⁴²

Maslowova pyramida potřeb

- Základem je uspokojování potřeb člověka.
- První stupeň uspokojování biologických potřeb člověka.
- Druhý stupeň uspokojování potřeb bezpečí a důvěry.
- Třetí stupeň tvoří potřeba lásky, sounáležitosti a přijetí.
- Čtvrtý stupeň potřeba uznání a úcty.
- Nejvyšší lidská potřeba je seberealizace

Po naplnění základních potřeb naplňuje člověk nedostatkové potřeby.

Nedostatkové potřeby

- Potřeba dýchání
- Potřeba regulace teploty těla
- Potřeba tělesné integrity
- Potřeba aktivity
- Potřeba spánku
- Potřeba tekutin
- Potřeba vyměšování
- Potřeba lásky, přijetí sounáležitosti
- Existenční potřeby
- Potřeba seberealizace
- Potřeba sebetransendence

⁴⁰ LANGMEIER, J. KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. s. 125.

⁴¹ NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998. s. 465

⁴² Tamtéž, s. 467

Dítě potřebuje dostatek zdrojů a modelů od své rodiny, potřebuje láskyplnou pozornost, vzory, které čerpá od rodičů, ale i mantinely a vhodnou zpětnou vazbu na své chování. Takové dítě je si jisto svým místem v rodině i ve světě, cítí se v bezpečí a dostává rozmanité a stálé možnosti ke svému vývoji. Ví, jaké jsou hranice jeho možností a jaké chování okolí akceptuje a které musí potlačit. Má dostatek lásky a pozornosti od své rodiny a může se vyvíjet v sebeuvědomělého člověka.⁴³

3.6 Podmínky pro vývoj rodiny a vliv sociálního prostředí na aktivity dětí ve volném čase.

Vývoj rodiny je podmíněn mnoha determinanty. Jsou to faktory sociálně-kulturní, demografické, ekonomické a duchovně-morální.

Na vývoj rodiny mají vliv ekonomické a společenské podmínky jak ve výchovném zhodnocování, tak i ve volném čase.⁴⁴

V dnešní době ekonomické a ekologické podmínky pro rodinu přinášejí spíše nejistotu, zda přivést dítě na svět. Dalšími faktory pro váhání mladých rodin je zásah do ekonomiky rodiny i do profesní kariéry.⁴⁵

Vzhledem k ekonomické nezávislosti žen přibývá osamocených matek. Také roste rozvodovost rodin. Osamělí rodiče bývají na nízké ekonomické úrovni. Rozvedení rodiče uzavírají další manželství.

Rodina se vyvíjí podle toho, v jakých podmínkách žije a i na pozadí vnitřních tradic rodiny, to je, jakým způsobem se děje výchova dětí, jak je rozdělena vzájemná péče, kdo a jak zajišťuje chod rodiny, její ekonomické zázemí, jaké jsou vztahy v rodině, jak rodina tráví volný čas, jaké duchovní a jiné zákony rodina uznává.

Děti rozvedených rodičů

Bývají většinou svěřeny do péče matce. Tyto děti jsou v každém případě zbaveny svého původního rodinného prostředí, které potřebují ke zdravému vývoji. Dítě musí zvládat náročné situace. Zvykat si na nového partnera matky, na jeho děti. Přizpůsobovat se novým okolnostem, hodnotám i zvyklostem.⁴⁶

Děti osamělé matky

Rozvod má jiné důsledky u dětí v neúplné rodině. Většinou se dítě pohybuje v ovzduší averze mezi rodiči, trpí nezájmem otce, stává se podrážděné, nedůvěřivé, nevráživé. Pokud jsou vztahy mezi rodiči optimální, nemá rozvod na dítě tak destruktivní dopad.

Ale i v tomto případě je situace osamělé matky těžká. Pracovní aktivita ženy ovlivňuje sociální situaci dítěte. Matka mívá omezený mimopracovní čas na dítě a zastává roli matky i otce. Nemůže poskytovat dítěti takové ekonomické zázemí, jaké mají děti z úplných rodin. Pokud nemá rodina podporu prarodičů, může dítě strádat

⁴³ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, s.

⁴⁴ HOFBAUER, B. *Děti mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 145.

⁴⁵ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, s. 147.

⁴⁶ Tamtéž, s. 144

ekonomicky i citově. Matka také z nedostatku času přesunuje péči o dítě na celospolečensky řízené organizace (družina, mateřská škola). Podíl dětí, které byly postiženy některou ze sociálních poruch narušením rodinného prostředí rozvodem stále přibývá.⁴⁷

Důsledky u dětí

- Nízké nebo přemrštěné sebevědomí
- Záškoláctví
- Samotářství
- Zhoršené školní výsledky
- Alkoholismus
- Nedůvěru
- Neschopnost zorganizovat si život
- Nechut' k seberealizaci
- Citová deprivace
- Sociální nedostatečnost
- Poruchy chování
- Poruchy hodnot
- Asociální chování
- Alkoholismus
- Toxikomanii
- Sexuální promiskuitu
- Kriminalitu

Velmi důležitá je preventivní odborná pomoc, intervence, zákrok, vedení, tedy cílevědomá odborná poradenská aktivita směřující ke změně situace, nápravě, rehabilitaci a reorientaci.

Podstatným a základním úkolem poradenství je navodit v rodičích porozumění pro dítě a snahu problém vyřešit.⁴⁸

Děti a mládež musí projít mnoha fázemi a mnoha úkoly na cestě k dospělosti. Tento vývoj obsahuje možná rizika. Proto je žádoucí ovlivňování volného času dětí a mládeže dospělou osobou, aby dospělá osoba v tomto složitém období dítěte mladého člověka mohla zapůsobit na jeho vývoj správným vzorem, radou, pomocí.

Některé problémy dnešních dětí a mladých lidí mohou být takového charakter, že přesahují možnosti rodičů či vychovatelů tyto problémy řešit.

Vychovatel, nebo pedagog by měl být s rodinou v takovém kontaktu, aby akceptovala jeho doporučení odborné pomoci.⁴⁹

⁴⁷ ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. Praha: Panorama, 1989. s. 91-94.

⁴⁸ MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. s. 16-20.

⁴⁹ HOFBAUER, B. *Děti mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004. s. 35.

Empirická část.

4. Metodologie výzkumu

Tématem mého výzkumu je otázka, jaký má rodina, jako primární skupina vliv na výběr volnočasových aktivit svých dětí.

V druhém tématu se chci zaměřit na problematiku řešení případných problémů, které mohou mít děti ve volném čase. Budu se zajímat, zda je rodina schopna řešit případné problémy svých dětí a jakým způsobem. Pokud problém řeší, dávají-li přednost poradě s odborníkem, nebo se spoléhají na vlastní úsudek.

Pro výzkum problematiky volnočasových aktivit dětí mladšího školního věku jsem si vybrala metodu empirického kvalitativního výzkumu – případovou studii.

Předpokládám, že podrobný výzkum jednotlivých případů přispěje k lepšímu porozumění a objasnění souvislostí mezi položenou otázkou výzkumu a jejím vysvětlením. Pokusím se získat potřebná data od sociální skupiny na sobě závislých osob – rodiny.

Data se pokusím získat rozhovory s rodiči a jejich dětmi. Rozhovory s rodiči a dětmi budou probíhat odděleně, tak, aby se respondenti co nejméně ovlivňovali, nebo nezdráhali před členem rodiny pravdivě odpovědět.

Rozhovor s klienty bude s jejich souhlasem nahráván na diktafon. Rozhovory poté přepíši doslovně. Text k výzkumnému účelu ponechám bez stylistických úprav.

Pro vyhodnocování dat výzkumu je důležité ponechat text v přirozené podobě včetně dialektu, nebo chyb. Z takového textu se dá lépe vyhodnocovat průběh i výsledek zkoumání.

4.1 Cíl výzkumu

1 .cíl

Sledovat, do jaké míry může rodina a její zvyklosti ovlivnit výběr a realizaci aktivit ve volném čase svých dětí. Zajímá mne vzorek dětí mladšího školního věku.

2. cíl

Zjistit, zda rodiče při výběru volnočasových aktivit pro své děti berou ohled na přání svých dětí a jsou-li v případě problému dítěte ve volném čase ochotni obrátit se na odbornou pomoc.

4.2 Charakteristika vybraného vzorku respondentů

Protože oba cíle výzkumu mají úzkou souvislost, je také vzorek respondentů pro oba cíle tentýž.

Zkoumaná skupina respondentů se sestává z dětí jedné Základní školy v Jindřichově Hradci a jejich rodičů. Všechny zkoumané děti navštěvují školní družinu.

Počet respondentů

Jedná se o sedm rodin, z toho čtyři rodiny s oběma rodiči a tři rodiny s osamělými matkami.

Dětských respondentů je osm.

Věk respondentů

Věk rodičů se pohybuje mezi 30 a 40 rokem.

Děti jsou ve věku od 7 - mi do 10- ti let.

Čas výzkumu

Výzkumné rozhovory probíhaly od 4. října 2012 do 10. ledna 2013.

Plán výzkumu

Jako prostředí vhodné pro výzkum jsem zvolila místnost školní družiny. Toto prostředí je známé a blízké jak dětem a rodičům, tak i mně. V tomto prostředí můžeme mít všichni pocit bezpečí potřebný pro zdárný vývoj výzkumu rodin.

Výzkum povedu sama, jako vychovatelka v dané družině. Všechny dotazované děti znám osobně a mám s nimi velmi pěkné vztahy, což se jistě projeví v rozhovorech. S rodiči udržuji denní styk při vyzvedání dětí z družiny. Řešením jejich problémů a konverzací, jsem si získala jejich důvěru. Proto jsou ochotni odpovídat na otázky osobního charakteru.

Nejprve jsem předložila rodičům téma výzkumu písemnou formou. Poté jsem je oslovila, zda by se chtěli se svými dětmi výzkumu zúčastnit. S účastí na výzkumu souhlasilo 7 rodin.

Domluvili jsme se na schůzkách k rozhovorům ve školní družině po mé pracovní době. Rozhovory jsem pak nahrávala na diktafon, se souhlasem respondentů a při zachování anonymity všech dat.

Prostřednictvím výpovědí rodičů a jejich dětí budu zkoumat, zda má způsob využívání volnočasových aktivit rodiny vliv na pozdější výběr volnočasových aktivit jejich dětmi.

Dále se budu zabývat otázkou problematiky dětí ve volném čase a řešení problémů v rodině, nebo na odborné úrovni.

K vyhodnocování dat použiji rozhovorů namluvených na diktafon. Zjištěná data budu porovnávat s odbornou literaturou.

V závěru práce uvedu literaturu, kterou jsem ke své práci nepoužila, ale která s tématem úzce souvisí a mohla by čtenáři rozšířit oblast výzkumu.

5. Kazuistika

5.1 Cíl 1- rodiče

1. Jaké byly vaše volnočasové aktivity ve školním věku?

Matka č. 1 odpověděla: „*Já jsem žádný ty vaše aktivity nepotřebovala. Lítala jsem na vesnici s dětma od rána do večera venku. Domů jsem si chodila až večer. Nikdo se o mě nestaral*“ Matka č. 3 a matka č. 6 měly v mládí umělecké sklony, konkrétně ve výtvarném projevu. Obě navštěvovaly výtvarný kroužek. Matka č. 3 pěstovala v panelovém domě morčata a měla psíka. Šest let docházela do kurzu angličtiny. Matka č. 6 říká: „*Bydleli jsme na vsi a do kroužku mně vozila maminka až do města. Jinak jsme trávili volný čas v přírodě a s prarodiči, kteří s námi bydleli.*“

Matka č. 2 a č. 3 mají společné turistické a sportovní aktivity v mládí. Matka č. 2 jako dítě chodila na výuku hry na klavír. Chodila také na výuku angličtiny, docházela na tréninky v bruslení. Jezdila s rodiči na dovolené do ciziny.

Matka č. 4. uvádí: *V mládí jsem měla mnoho zájmů, ale nemohla jsem je realizovat. Jsem nejstarší z osmi sourozenců a musela jsem pomáhat i v práci na domě a zahradě. Nemohla jsem navštěvovat žádnou zájmovou činnost, což mne velmi mrzelo. Záviděla jsem kamarádkám jejich volný čas.*“ Matka č. 5 říká: „*V mládí jsem bývala tichá, víte, spíš introvert. Většinou jsem se někam schovala s knihou, nebo chodila na vycházky přírodou s mojí babičkou. Rodiče se často hádali i prali a já jsem utíkala do světa příběhů v knihách.*“ Matka č. 7: Měla pohybový talent a chodila na gymnastiku. V jedenácti letech po úrazu musela gymnastiku opustit. Také chodila do kurzu angličtiny.

Otec č. 3 je sportovně založen. „*Od mládí mám rád pohyb. Hrál jsem v místním fotbalovém klubu už jako kluk. Taky jsem jezdil na kole, plaval, bruslil, lyžoval. Moje rodina byla zvyklá jezdit na výlety po hradech a zámcích a v zimě se jezdilo na hory. Hodně z těchto aktivit dělám dodnes.*“ Otec č. 4, rozhovor odmítá, prý z nedostatku času. Otec č. 5 uvádí: „*Oslepl jsem jako tříletý po úraze. Chodil jsem do školy pro nevidomé. Ze společnosti zdravých dětí jsem byl vyloučen. Uzavřel jsem se do sebe. Naučil jsem se číst a četl jsem už jako dítě duchovní literaturu. Rodiče se mi nijak nevěnovali, ale strýc, zbožný katolík mi četl Dějepravu i Bibli. Také jsem poslouchal pohádky, nejraději takové kde byl zápas dobra se zlem. Cítil jsem, že jsem předurčený být farářem.*“ Otec č. 7 : „*Pro mne bylo důležité sportovat a sbíral jsem angličáky. Tu sbírku má teď můj syn. Také jsem chodil na angličtinu.*“

2. Mohli jste se jako děti participovat na výběru vaší volnočasové aktivity?

Matka č. 1 a č. 5 shodně vypovídají, že rodiče se o jejich volný čas nezajímali. Každá tedy využívala volného času dle svých možností.

Matka č. 4: „*Když to tak vezmu tak vlastně ne. Musela jsem pomáhat se sourozenci a v domácnosti i na zahradě a tak jsem volný čas ani neměla. Když mi zbyl nějaký čas četla jsem knihy.*“ Matka č. 2 říká: „*Moje rodina jezdila ven na chatu, nebo do ciziny. Byla jsem tam moc ráda, dodnes tam jezdíme. Chodili jsme do lesa, koupali jsme se, dělali výlety do okolí. Jezdili jsme na kole. Také jsem chodila na angličtinu a krasobruslařský kurz, který mně bavil. Vlastně jsem to všechno měla ráda.*“ Matka č. 3: „*Rodiče se vždy snažili, abych byla spokojená. Všechny aktivity mně bavily, dokonce jsem mohla*

pěstovat různá zvířata a to v paneláku.“ Matka č. 6: „Chodila jsem do domu dětí na výtvarku a ta mně bavila, ale rodiče mně také nutili hrát na klavír. To se mi fakt přičilo. Hrála jsem asi čtyři roky a pak jim to učitelka rozmluvila. Chodila jsem na němčinu, celkem mi nevadila, ale občas jsem šla s kamarádkou místo kurzu ven.“

Matka č. 6. chodila do kurzu kreslení, malovala na vše, co se pomalovat dalo. Aktivitu jí rodiče vybrali podle jejího nadání. Matka č. 7: *„V naší rodině byl vždy důležitý sport a znalost jazyků. Bylo jaksi samozřejmé, jaké zájmy budu provozovat. Brala jsem to jako samozřejmost.“* Otec č. 3: *„Ano, moji rodiče brali ohled na to, co mně baví a co mi jde.“* Otec č. 4 se nedostavil, ale podle svědectví jeho ženy musel od mládí tvrdě pracovat. Je Vietnamské národnosti. Otec č. 5: *„K mému poslání mne přivedl strýc a jako dítě mně vedl a pomáhal mi.“* Otec č. 7: *„U nás se vždy sportovalo, ale výběr sportu byl na mně. Sbírat auta byla také moje vlastní aktivita. Rodiče mně ve všem podpořili“.*

3. Jsou vaše nynější volnočasové aktivity podobné vašim aktivitám z mládí?

Matka č. 1: *„Já jsem ráda, když přijdu večír z práce, že si sednu k televizi. Dám si kávu a cigáro.“* Matka č. 2: *„Dodnes jezdím ráda do přírody a na dovolenou. Na klavír nehraji a docela mne to mrzí. Tomáš má hudební nadání, mohla jsem mu hrát. On sám do kroužku chodit nebude. Angličtinu už také nedělám, ale v cizině se jakž takž domluví. V zimě chodíme se synem bruslit.“* Matka č. 3: *„Když o tom tak začnu přemýšlet. No já už tak dlouho nemalovala. My s manželem a dětmi jezdíme na chatu, nebo na dovolenou a provádíme letní i zimní sporty. Na angličtinu také nechodím, ale v cizině si domluví nejnutnější věci. Doma máme malého psa a rybičky.“* Matka č. 4 sděluje: *„Já nemám na zájmy kdy. Veškerý volný čas věnuji své dceři a doprovázím ji do kroužků. Chci, aby dcera mohla dělat všechno, co ji baví. Celkem chodí do pěti kroužků, každý den do jednoho. Kromě toho jezdím s Klárou k psychologce. Dcera je dyslektička. Když mám čas pro sebe hodně čtu. Pomáhá mi ezoterická literatura. Manžel jen kouká na televizi. Je unavený z práce. Někdy k nám přijdou jeho kamarádi. To se pije a povídá až do rána. Druhý den mám co dělat abych to po nich uklidila a stihla se věnovat dceři.“* Matka č. 5: *„Nemám čas pro sebe. Starám se o tři děti a Jan potřebuje zvýšenou péči pro onemocnění leukémií. Nemůže chodit do první třídy, protože v kolektivu hned onemocní. Učím ho sama. Ostatní mé děti nesmí kvůli bratrovi do kolektivu a i ty vzdělávám sama. Manžel je nevidomý a bez práce a tak se mu snažím udělat program. No když mi zbude chvíle, hledám sílu v Bibli.“* Matka č. 6: *„Zůstala mi láska k přírodě. Kreslit jsem bohužel přestala. Snažím se věnovat Pavlíkovi. Jenže on s tou svojí hyperaktivitou u ničeho nevydrží. Chodíme hodně ven.““* Otec č. 3: *„Sport už aktivně nedělám, ale s rodinou jezdíme na kolech, lyžích a jezdíme na výlety.“* Otec č. 4: nedostavil se. Otec č. 5: uvádí: *„Podařilo se mi přes můj handicap vystudovat na kněze. Mrzí mne, že jsem nyní o práci přišel. Útěchu nalézám v písmu a rodině.“* Otec č. 7: *„Dalo by se říci, že ano. V létě jezdíme celá rodina na kolech, v zimě lyžujeme, bruslíme. Své děti vedu také ke sportu.“* Matka č. 5: *„S dětmi jsem stále a věnuji se jim naplno.“*

4. Víte, jakým způsobem vaše děti tráví volný čas?

Matka č. 1: „*Ne, o mně se nikdo nestaral a taky jsem živa*“. Matka č. 2: „*Samozřejmě, Tomáš krom školního kolektivu všechny jiné odmítá. Volný čas trávíme spolu. Snažím se mu nahradit kamarády*.“ Matka č. 3: „*Myslím si, že ano. Děti chodí na kroužky, do družiny a tráví volný čas s rodinou. Děti jsou hodně samostatné, vedeme je k tomu a tak když jsou na táboře, nebo samy venku spoléhám, že jsme je dobře připravili na různá rizika. Navíc mají vždycky mobil a můžu je zkontrolovat*.“ Matka č. 4: „*Jsem s dcerou skoro pořád. Víím kde je a co dělá. Každý den má kroužek a v sobotu k nám chodí její kamarádka. Mám ji pod dohledem. Chci, aby z ní něco bylo, aby neskončila jako já*.“ Matka č. 6: „*Ano, snažím se s Pavlíkem být co nečastěji, ale když jde sám ven, někdy mi ho i přivedou, že zas něco provedl. Už si nevím rady*.“ Matka č. 7 má přehled a nemá s dětmi problémy. Otec č. 3: „*Mám přehled, ale manželka to má pod kontrolou*.“ Otec č. 4 se nedostavil a je stále mimo rodinu i město. Otec č. 5: „*Dětem se věnuji a vzdělávám je. O jejich osudu se radíme s jejich matkou*.“ Otec č. 7: „*Vedu je ke sportu, ten napravuje charakter a udržuje zdraví. Jasně, že víím, co moje děti dělají. Jsou to moje děti*.“

5. Jaké zájmové aktivity navštěvují vaše děti?

Matka č. 1: „*Jára si hraje s dětma venku, doma kouká na televizi. Na kroužky nemám prachy*.“ Matka č. 2: „*Do kroužků Tomík nechodí, nezvládá být v dětském kolektivu. Hraje si doma s autodráhou, nebo staví město indiánům. Rád poslouchá pohádky, nebo dětské písničky z CD. Chodíme na procházky, jezdíme spolu na kolech., v zimě na bruslích*.“ Matka č. 3: „*Alenka chodí v úterý na kroužek hudební a ve čtvrtek na výtvarku. Ve středu má skauta. Někdy jdou se skautem na výpravu v sobotu. Doma má zvířátka a také u babičky na venkově se ráda stará o zvířátka. Celá rodina sportujeme a jezdíme na kolech*.“ Matka č. 4: „*Klára má každý den aktivitu. V pondělí chodí na hudební kroužek, v úterý na kroužek Práce s papírem, ve středu má plavání a angličtinu, ve čtvrtek výtvarný kroužek, v pátek zase angličtinu. Mezi tím odcvičujeme poruchu učení a navštěvujeme pedagogicko-psychologickou poradnu*.“ Matka č. 5: „*Jana baví kreslit, pročitat encyklopedie, vyplňovat křížovky, kvízy, vyrábět různé předměty z rozmanitých materiálů, puzzle a čtení knížek. V tom všem jsem mu k dispozici. S manželem si rádi vyprávějí o Bohu*.“ Matka č. 6: „*Pavel začal chodit do Pracovního kroužku v družině. Paní vychovatelka ho zná a umí ho zaujmout. Jinak chodí s dětmi ven. Doma kreslí a vystřihuje z papíru. Má také stavebnici „Merkur“ a u té docela vydrží*.“ Matka č. 7: „*Eliška chodí do tanečního kroužku a na Karate. Jednou týdně má také angličtinu. Vítá chodí také na Karate a na angličtinu. V družině navštěvuje kroužek Pracovní výchovy. Myslím, že tři kroužky týdně jsou až dost*.“

6. Proč si myslíte, že jsou tyto aktivity pro vaše děti vhodné?

Matka č. 1: „*Nezajímám se o to, co dělá, když má volno*.“ Matka č. 2: „*Snažím se Tomovi nahradit kamarády, ale víím, že to nejde donekonečna. Je nadaný hudebně a šve mně, že nechce nikam chodit. Na soukromé hodiny nemám. Je to škoda*.“ Matka č. 3: „*Snažím se dětem vybrat ty aktivity, které rozvíjejí jejich talent, nebo takové, které jim mohou být v životě prospěšné*.“ Matka č. 4: „*Pro mě je nejdůležitější dát Kláře možnost*“

všestranného vzdělání. Já jsem nemohla realizovat ani jednu svou zálibu a chci, aby dcera mohla dělat všechno, co jí pomůže jednou k dobrému postavení v životě. Nechci, aby skončila jako já. Musí být ve všem nejlepší, aby v dnešním světě uspěla a já pro to udělám co je v mých silách.“ Matka č. 5: „Snažím se pro své děti dělat co nejvíce a nejlépe. Snažím se rozvíjet jejich schopnosti.. Nyní jsem angažovala učitelku, která se mým starším dětem věnuje v oblasti grafomotoriky a češtiny. Modlím se denně k Bohu, aby mi ukázal správnou cestu.“ Matka č. 6 si myslí, že sama syna nezvládne. Nemůže navštěvovat kroužky pro nevhodné chování. Matka č. 7: „ Eliška si kurzy vlastně vybrala s naší pomocí a pomáhají dceři v jejím vývoji. U Vítka si nejsem jistá, zda má pokračovat v kurzu Karate. Je slabší než Eliška a prohrává. Doma pláče a nechce na kurz chodit.“ Otec č. 3. „Podporujeme holky v takových aktivitách, které jsou prospěšné jejich tělu, ale sport utužuje i charakter.“ Otec č. 4: Nevyjádřil se. Otec č. 5: „Vedeme děti k lásce boží a čistotě ducha. To je to nejdůležitější.“ Otec č. 7: „Chci dát dětem do života možnost být úspěšný. Vítek do Karate chodit bude, musí tu svou slabost překonat. To by nebyl potom žádný chlap.“

7. Mohly se vaše děti podílet na výběru svých volnočasových aktivit?

Matka č. 1: „No jó, dělá si, co chce, ani pořádně neposlechne, úkoly dělá halabala.“ Matka č. 2: „Vymýšlíme většinou spolu, co budeme dělat, takže ano.“ Matka č. 3 „Samozřejmě jsme přemýšleli, co by Alence prospělo. Většinou nadšeně souhlasila. Jen na angličtinu zpočátku nechtěla chodit, ale po první hodině se jí tam začalo líbit. Paní učitelka umí udělat výuku zajímavou.“ Matka č. 4: „Doma si Jan vždy vybere, co budeme dělat a já jeho přání rozvinu a podpořím. Rád by chodil i do kroužků. To ale není možné. Vím, že ho to trápí.“ Matka č. 5 si myslí, že sama ví nejlépe, co její dcera potřebuje. Matka č. 6: „On se mně Pavlík moc neptá. Vyrazí ven a musím ho večer volat domů. Snažím se s ním dělat různé aktivity. Většinou mu je nabízím já. Pavlík buď přijme, nebo ne“. Matka č. 7: „Většinou ano“. Otec č. 3: „Ano samozřejmě.“ Otec č. 5: „S Janem dělám to, co je pro něho nejlepší. Jan sám má mnoho zájmů. Hodně si vyprávíme a učím ho, co je dobré co špatné. K ničemu ho nenutím.“ Otec č. 7: „některé činnosti si vybrali sami, ale sport a angličtinu dělat musí. Bude se jim to hodit do života tak jako mně.“

Cíl č. 2- rodiče

8. Předpokládáte, že má vaše dítě nějaký problém ve volném čase?

Matka č. 1: „A jaký by mněl mít? Může si dělat, co chce.“ Matka č. 2: „Paní učitelka i vychovatelka z družiny mi říkali, že bychom měli jít s Tomíkem do poradny. Nezdá se jim, že si nechce hrát s dětmi. My jsme ale spolu hodně provázaní a máme se moc rádi. Já si myslím, že z toho Tomík vyroste, Vždyť je ještě malý.“ Matka č. 3: Myslím, že nemá žádný problém.“ Matka č. 4: „ Klára je pod mým neustálým dozorem. Já jí připravuji všechny podmínky, aby neměla žádné zbytečné starosti.“ Matka č. 5: „Vím, že by si Jan velmi přál občas si hrát s dětmi. Bohužel to není možné. My se s otcem velmi snažíme nějak to Janovi vynahradit. My se dětem skutečně věnujeme. Má také sourozence, se kterými si hraje“. Matka č. 6: „Ano, Pavlík má problém se soustředěním, s chováním a neumí se s dětmi domluvit. Většinou to končí tak, že se popere, nebo něco

rozbije. Ve škole už to došlo tak daleko, že si na něho stěžovaly učitelky. Byli jsme pozváni k výchovnému poradci ve škole. Domluvili jsme se, že půjdeme do Poradny. Zatím jsme tam byli jednou, a co mi poradili celkem funguje. Pavlík chodí na kroužek do družiny, a protože ho vychovatelka zná, zatím neměl žádnou potíž.“ Matka č. 7: „U Elišky myslím žádný problém nevidím, ale Víta je na Karate nešťastný. Začíná být smutný, jindy podrážděný. Chtěla bych se poradit, aby mi psycholog napsal, že tam nemá chodit. Manžel na mně v těchto věcech vůbec nedá. Myslí si, že kluk musí být tvrdý a statečný. Jenže u nás je taková Eliška a Vítek je přecitlivělý.“ Otec č. 3: „Naše Ála? Ta snad nemá žádné problémy.“ Otec č. 5: „Jan by si přál kamarády. Snad dá Bůh a on se uzdraví. Potom bude vše jiné.“ Otec č. 7: „Naše děti mají ve volném čase takové aktivity, které jim budou jednou k užítku. A Vítek se musí vzmužít. Žádné povolování mu nepomůže. To by celý život před něčím utíkal. Musí se umět problémům postavit. Problémy má každý, ale problémy jsou od toho, aby se řešily ne?“

9. Hledali jste odbornou pomoc pro vaše dítě v případě problému?

Matka č. 1: „Nemám na to čas.“ Matka č. 2: „Nejdřív jsem si myslela, že když se budu Tomíkovi věnovat, tak on se časem vylepší a až bude větší, nebude se už děti bát. Paní učitelka i paní vychovatelka mi navrhly návštěvu pedagogicko-psychologické poradny.“ Matka č. 3: „Ano na pěvecký talent mně upozornila paní vychovatelka z družiny a Alena projevila přání tam docházet.“ Matka č. 4: „Ne, sama vím, co Klára nejvíc potřebuje.“ Matka č. 5: „Chodí k nám paní učitelka a s ní se radím co s dětmi probírat.“ Matka č. 6: „Ano, na doporučení školního výchovného poradce budeme navštěvovat pedagogicko-psychologickou poradnu.“ Matka č. 7: „Uvažuji, že se poradím o Víťovi. Případá mi poslední dobou smutný.“ Otec č. 3: „Manželce někdo poradil, že Ala hezky zpívá.“ Otec č. 4: Nedostavil se. Otec č. 5: „Poradit se? Ano s pánem Bohem.“ Otec č. 7: „Mně tedy nikdo radit nemusí, nemáme žádný problém.“

10. Znáte nabídku volnočasových aktivit alespoň ve vašem regionu?

Matka č. 1: „Ne“ Matka č. 2: „Ano z internetu, ale nemůžeme jí využít. Tom beze mne nikam nepůjde.“ Matka č. 3: „Sledujeme plakáty, nabídky Domova dětí a ve škole nám paní vychovatelka dala přehled všech zařízení volného času.“ Matka č. 4: „Ano. Z internetu, ze školy od známých. Sama vyhledávám pro dceru to nejlepší.“ Matka č. 5: „z inzerátů a internetu. Zajímají mne nabídky s docházkou do domu.“ Matka č. 6: „Ano z internetu“. Matka č. 7: „Od kamarádek i ve škole, z plakátů.“ Otec č. 3: „To zjišťuje manželka. Otec č. 4: Nedostavil se. Otec č. 5: „O to se stará manželka a pak se poradíme. Já mám omezenou možnost.“ Otec č. 7: „Spíš dám na to co znám, co mně učili rodiče.“

5.2 Cíl 1- děti

1. Jak nejraději trávíte svůj volný čas?

Dítě č. 1, Jára: „Já jsem nejradši venku hraju si s klukama. Někdy jdu s kamarádem k němu domů a hraju si tam s jeho hračkama. Doma koukám na televizi. V

létě se rád koupu v rybníku. “ Dítě č. 2, Tom: „ Rád si hraju doma. Mám takový město s indiánama a kovbojema. Jsou tam domy, studna, ohrada pro dobytek i hospoda tam je. To si postavím a indiáni střílí na kovboje. Hraju si se stavebníci, nebo s autodráhou. Jezdím s maminkou na kole a v zimě bruslíme. Někdy jdeme s maminkou do divadýlka tam se mi líbí jak čert honil kašpárka. Večer mi čte maminka pohádky. “ Dítě č. 3, Alena: „Já si nejraději hraji s kamarádkou na modelky a kreslím si kolekci šatů a kabelek a náramků a tak. Ráda jezdím s rodiči a ségrou na chatu. Chodím na procházky s naším psem. Jezdím na kole, plavu. Chtěla bych pravou malířskou paletu. Paní učitelka říkala, že mám na malování talent:“ Dítě č. 4: „Když někdy v sobotu smí přijít moje kamarádka. Zalezeme do pokoje a děláme, co chceme, hlavně si hrajem na hostinu, nebo s panenka a pokojíčkem.“ Dítě č. 5. Jan: „Já rád vyrábím třeba hmatové obrázky tátovi. Udělal jsem mu kříž a kometu a taky zvoneček. Kreslím a vyplňuju Šimona. Máma mi čte teď o planetách z encyklopedie a Saturn je totiž největší. Poslouchám písničky z kazeťáku a na balkóně mi roste stromeček.“ Dítě č. 6, Pavel: „Nejradši běhám venku, nebo jezdím na kole. Teď chodím s vychovatelkou do dílen. Baví mě dělat s náradím.“ Dítě č. 7, Eliška: „Doma mám Zoo a taky domeček pro Barbínu. Také si kreslím a hraju s kamarádkami. Na kroužky chodím ráda. Mám tam kamarády.“ Dítě č. 7, Vít: „ Hraju si s autama a koukám na televizi, nebo bych hrál hry na diskmenovi. Někdy hraju s kámošema fotbal. “

2. Chodíte dobrovolně a rádi na kroužky a zájmové činnosti?

Dítě č. 1, Jára: „No já bych chodil třeba hrát fotbal, ale máma říká, že na to nemáme. Kdybych byl u táty, ten by mně to asi spíš dovolil. Dítě č. 2, Tom: „ Nechci chodit do kroužků. Já si raději hraju doma. S cizími dětmi si nehraju nikdy. Jenom ve škole. Dítě č. 3, Alena: „Mám ráda hudební kroužek, máme vystoupení na Střelnici. Na výtvarku se taky docela těším. Z angličtiny umím písničky a básničky a barvy a zvířata a dny a měsíce. Docela mně baví. Jo a nejradši mám skauta tam chodím s Barčou. Ona přinese čtopisy s kabelkama a šatama a my si pak jako vybíráme v čem by jsme šly na ples.“ Dítě č. 4, Klára: „ Práci s papírem jsem si vybrala sama. Na výtvarku chodím docela ráda. Hudebka mi moc nebaví a angličtina mi nejde. Nejlepší je ještě tak to plavání. Ráda bych si hrála s kamarádkou, ale nemám čas. Musím se učit. “ Dítě č. 5: „Já bych chtěl kamarády a chodit na Pracovní výchovu do družiny. Dělalí tam teď budky pro ptáčky. Taky bych rád chodil do kostela. “ Dítě č. 6, Pavel: „Chodím teď do kroužku v družině. Paní vychovatelka je z mojí družiny a známe se. Teď děláme v dílnách budky pro ptáčky. Řezal jsem pilou a natíral to je dobrý, “ Dítě č. 7, Eliška: „Mně všechno baví. “ Dítě č. 7, Vít: „ Nechci chodit už na Karate. Kluci se mně smějou, že mi Eliška nabije přes hubu. Chci chodit radši na fotbal. Angličtina mi nevadí. Pracovní výchovu mám rád. Děláme hezké věci s náradím. “

3. Mohli jste si vybrat zájmovou činnost sami?

Dítě č. 1: „No jsetli myslíte do kroužku tak ne. “ Dítě č. 2: „Maminka si se mnou hraje. Do kroužků chodit nechci. “ Dítě č. 3: „Ano ráda kreslím a zpívám. “ Dítě č. 4: „Práci s papírem jsem si vybrala sama. Na ostatní kroužky mě přihlásila mamka. “ Dítě číslo 5: „Doma ano, ale do kroužku nemůžu. “ Dítě č. 6: „Ano“. Dítě č. 7, Eliška: „Ano. “ Dítě č. 7, Vít: „ Moc ne. Musím pořád chodit do Karate. “

4. Jaký by byl váš svobodný výběr činností?

Dítě č. 1, Jára. „*No jezdil bych fákem a střílel bych dinosaury. Anebo vrtulníkem s tátou. Kdybych měl dost peněz tak bych chodil do fotbalu nebo na karate. V létě bych šel do Aqua parku na tu velkou skluzavku. Říkal Jirka, že je to boží.*“ Dítě č. 2, Tomáš: „*Chtěl bych takovéto obrovské nádraží přes celý pokoj. Jsou tam vlaky osobní, nákladní, vyhybky a semaforey. S maminkou se chodíme dívat na vlaky a v létě jezdíme úzkokolejkou na výlet. Taky rád jezdím do ciziny. Nikoho neznám a nikdo nezná nás. S maminkou a strejdou plavu a jezdím na kole. V zimě s mamkou bruslíme. Do kroužků nechci. Jsou tam cizí lidi.*“ Dítě č. 3: Alenka: „*Docela mně baví zpívání, ale chci být radši malířkou, nebo modelkou. Ráda jako vymýšlím a kreslím šaty a kabelky a šperky a mašle atak. Taky mám ráda zvířátka a starám se o ně.*“ Dítě č. 4, Klára, „*Já bych taky chtěla dělat nic. Musím se učit i v létě a chtěla bych třeba celý den se koupat a pak jen ležet a hrát si s kamarádkou. Ráda vyrábím překvapení a dárečky z papíru, ráda plavu. Chtěla bych si víc hrát s kamarádkou, ale nemám čas. Chodí k nám jednou za 14 dní a mamka nás pořád kontroluje. Taky bych chtěla jít s dětmi sama ven.*“ Dítě č. 5, Jan: „*Chtěl bych se uzdravit a hrát si s rukama venku.*“ Dítě č. 6, Pavel: „*Mně se líbí v dílnách, jak vyrábíme ze dřeva. Možná že bych chodil do Skauta, tam není taková otrava. Byl jsem se tam jednou podívat s Alenkou. On je tam učil uzly na provaze a mohl jsem to taky zkusit. Ale na jiný kroužky chodit nechci, tam se musí dělat to,co říknou.*“ Dítě č. 7, Eliška. „*Kdybych častěji jezdila k tetě. Má tam na zahradě spoustu kytek a psa Azora. Chodíme na houby a borůvky.*“ Dítě č. 7, Vít: „*Bavilo by mně dělat a lepit modely aut a letadel. Chodíme na letiště a tam mají lítací modely. To bych moc chtěl, ale táta říkal, že je to drahá sranda. Taky už nechci do Karate, ale musím.*“

• Cíl č. 2- děti

5. Na koho se obrátíte o pomoc, když máte problém ve volném čase?

Dítě č. 1: „*Na nikoho.*“ Dítě č. 2: „*Když se mi v kroužku nelíbilo, plakal jsem. Maminka mně tam přestala vodit.*“ Dítě č. 3, Alena: „*Když se mi něco nelíbí, řeknu to nejdřív Báře a pak mamce.*“ Dítě č. 4, Klára: „*říkala jsem mamce, že se mi nechce na angličtinu. Paní učitelka taky říkala, že když mi nejde čeština tak ať na angličtinu nechodím. Tak mně dala máma jinam. Nevím, komu bych to mněla říct.*“ Dítě č. 5, Jan: „*Co se mi nelíbí, řeknu mamce, nebo tatškovi. Pak se pomodlím, abych věděl, co mám správně udělat.*“ Dítě č. 6, Pavel: „*Nikomu. Když mi něco vadí tak se poperu.*“ Dítě č. 7, Eliška: „*Mamce.*“ Dítě č. Vít: „*Mamce a paní vychovatelce, když mi Pavel ubližoval.*“

Shrnutí výsledků

Cíl č. 1

1. Jaké byly vaše volnočasové aktivity ve školním věku?

Respondent	Aktivity
Matka č. 1	Pobíhala venku
Matka č. 2	Klavír, bruslení, turistika, angličtina, pobyty v cizině
Matka č. 3	Výtvarná činnost, angličtina, chov zvířat, turistika
Matka č. 4	Práce pro domácnost
Matka č. 5	Četba
Matka č. 6	Sport, výtvarná činnost, turistika
Matka č. 7	Sport, angličtina, četba
Otec č. 3	Sport, fotbal, angličtina
Otec č. 5	Příprava na duchovní dráhu
Otec č. 7	Sport, angličtina, občas dochází do posilovny

Na otázku jaké volnočasové aktivity a zájmy měli rodiče ve školním věku, vypověděli respondenti z rodin 1, 4, 5 o nezájmu vlastní rodiny o jejich volnočasové aktivity. U respondentky č. 4 šlo o direktivní výchovu s podceněním volného času, u respondenta č. 5 pomohl dítěti k realizaci strýc. Ostatní respondenti navštěvovali běžné kroužky a volný čas trávili přiměřeně k tehdejšími možnostem a možnostem rodiny. Respondent č. 7 si nese životem vzor jeho rodiny, totiž, že je třeba sportovat a učit se cizí jazyk.

2. Mohli jste se participovat na výběru volnočasových aktivit?

Respondent	Ano pozitivní	Ano negativní	Částečně	Ne
Matka č. 1		Nezájem rodičů		
Matka č. 2			Bruslení, řeč	
Matka č. 3	Turistika, řeč			
Matka č. 4				Diktát rodičů
Matka č. 5		Nezájem rodičů		
Matka č. 6			Turistika	
Matka č. 7	Sport, řeč			
Otec č. 3	Sport			
Otec č. 5	Křesťanství			
Otec č. 7	Sport			

Dotaz na participaci na výběru volnočasových aktivit zodpověděli respondenti takto: Respondentky 1 a 5 byly ponechány samy sobě. Respondentka č. 4 nesměla do rozhodnutí rodičů zasahovat. Respondent č. 5 byl ke svému poslání inspirován strýcem a sám toužil jít duchovní cestou, tedy se participoval. Ostatní respondenti se více či méně na výběru svých aktivit podíleli.

1. Jsou volnočasové aktivity rodičů podobné těm, které měli v mládí?

Respondent	Aktivity
Matka č. 1	Sledování televize, alkoholismus, kouření
Matka č. 2	Turistika, bruslení, jízda na kole, pobyty v cizině
Matka č. 3	Chov zvířat, turistika
Matka č. 4	Četba ezoterické literatury
Matka č. 5	Četba, modlitba
Matka č. 6	Turistika
Matka č. 7	Turistika, zimní sporty
Otec č. 3	Sport
Otec č. 5	Duchovní povolání
Otec č. 7	Turistika, sport

Kromě respondentky č. 1, která tráví volný čas sledováním televize, kouřením a pitím piva, všichni účastníci rozhovorů uvádějí, že některé volnočasové aktivity z mládí je provázejí i do dospělosti. Většinou se jedná o sportovně rekreační aktivity, ojediněle i o některé hlubší zájmy. Většina respondentů nevykonává některé aktivity z mládí z nedostatku času, jiní proto, že je v mládí tyto aktivity nebavily a museli na ně docházet dle přání rodičů

4. Víte, jakým způsobem tráví vaše dítě svůj volný čas?

Respondent	Ano	Ne
Matka č. 1		Nezajímá se
Matka č. 2	Je stále se synem, ví co syn dělá	
Matka č. 3	Ano má přehled, kontrola mobilem	
Matka č. 4	Ano, direktivní přístup	
Matka č. 5	Má syna v domácí péči (nemoc)	
Matka č. 6	Spíše ano	
Matka č. 7	Má přehled, kontrola mobilem	
Otec č. 3	Spíše ne, ptá se manželky	
Otec č. 5	Věnuje se cele synovi	
Otec č. 7	Má přehled, reguluje aktivity dětí	

Jak užívají volný čas děti respondentů ví většinou lépe matky než otcové. Přítomní otcové se ale podílejí více na rozhodování a financování v oblasti aktivit. Matku č. 1 volnočasové aktivity jejího syna nezajímají. Respondentka č. 4 si na své dceři kompenzuje vlastní nedostatečnost a nemohoucnost v sebeprosazení. Nutí dceru do mnoha aktivit, které sama nemohla provozovat.

5. Jaké kroužky vaše děti navštěvují?

Všichni respondenti vědí, jaké kroužky, aktivity a zájmy jejich děti ve volném čase provozují. Respondentce č. 1 je to jak říká jedno. O aktivity svého syna se nezajímá.

6. Podle čeho jste vybírali aktivitu pro své dítě.

Respondent	Dle zájmu dítěte	Dle svého uvážení	Jiná odpověď
Matka č. 1			Nezajímá se
Matka č. 2	Výhradně podle přání syna		
Matka č. 3	Po domluvě s dcerou		
Matka č. 4		Výhradně dle sebe	
Matka č. 5			Spojuje oba modely
Matka č. 6			Spojuje oba modely
Matka č. 7	Radí se s dětmi		Dle tradic rodiny
Otec č. 3	Po domluvě s dcerou		
Otec č. 5	Po domluvě s Bohem		
Otec č. 7			Dle tradic rodiny

Respondentka číslo 1, se nad vhodností volnočasových aktivit svého syna nezamýšlí. Po vzoru svých rodičů se o volný čas syna nestará. Respondentka č. 2 supluje synovi kamarády. Stará se o jeho rozvoj i zábavu sama. Respondenti č. 3 vidí smysl v aktivitách, které pomohou dětem rozvinout jejich osobnost, znalosti a dovednosti. Respondentka č. 4 se domnívá, že její dcera musí zvládnout všechny aktivity, které matka nemohla v mládí dělat. Přetěžuje dívku s poruchou pozornosti množstvím kroužků. Respondenti č. 5 mají složitou situaci. Otec je nevidomý a chlapec trpí leukémií. Oba si myslí, že izolace všech dětí je pro Janovo zdraví nevyhnutelná. Snaží se děti vzdělávat sami a to jak kognitivně, tak i morálně, jako správné křesťany. Respondentka č. 6 je osamělá matka. Potýká se s nedostatkem času. Pavel je hyperaktivní a potřebuje odbornou pomoc. Matka se snaží chlapci věnovat a udržet jeho pozornost střídáním činností. Je-li Pavel ponechán sám sobě, většinou jeho aktivity vyústí v konflikt s okolím. Respondentka č. 7 tak jako její muž přejala z rodiny nutnost utužovat sportovního ducha ve svých dětech a také účelnost studia cizích jazyků. Na rozdíl od manžela se zamýšlí nad synovou nespokojeností v oddílu Karate. Přemýšlí o jiném sportu pro syna. Otec nekompromisně trvá na synově „otrkání“ v kurzu Karate.

7. Mohly se vaše děti podílet na výběru aktivit?

Respondent	Ano	Částečně	Ne
Matka č. 1	Dělá si, co chce		
Matka č. 2	Syn určuje aktivity		
Matka č. 3	Po domluvě s rodiči		
Matka č. 4			Vše řídí sama
Matka č. 5		Většinou po domluvě	
Matka č. 6		Snaží se o domluvu	
Matka č. 7	Po domluvě s rodiči		
Otec č. 3	Po domluvě s rodiči		
Otec č. 5		Pokud to zdravotní stav dovolí	
Otec č. 7		Pokud je to ku prospěchu dětí	

Matka č. 1 prohlašuje, že její syn si může dělat co chce a že je to tak v pořádku. Matka č. 2 podléhá přáním svého dítěte a není schopna ho usměrnit. Matka i dítě jsou na sobě navzájem závislí. Matka se snaží dělat vše, co si přeje dítě. Rodiče č. 3 uznávají participaci svých dětí na aktivitách. Matka č. 4 participaci neuznává, vše řídí sama. Matka a otec č. 5 se synem domlouvají na aktivitách, ale zakazují mu styk s vrstevníky z obavy o synův zdravotní stav. Matka č. 6 je sama s hyperaktivním synem. Pokud mu dá volnost, syn vždy způsobí nějakou nepříjemnost. Snaží se mu co nejvíce věnovat a vyhledala odbornou pomoc. Matka č. 7 se s dětmi na aktivitách domlouvá, ale sama podléhá diktátu manžela. Otec č. 7 vede děti v duchu tradic rodiny, participaci dovolí pouze omezeně.

Cíl č. 2

8. Má vaše dítě problémy ve volném čase?

Respondent	Ano	Možná	Ne
Matka č. 1			Bez problému
Matka č. 2		Učitelka říká, že ano	
Matka č. 3			Bez problému
Matka č. 4			Bez problému
Matka č. 5	Omezení nemocí		
Matka č. 6	Ano, poruchy chování		
Matka č. 7		U Vítka	
Otec č. 3			Bez problému
Otec č. 5	Omezení nemocí		
Otec č. 7			Bez problému

Matka č. 1 je přesvědčená, že její syn Jaromír nemá žádné problémy ve volném čase. Jeho toulání, sledování televizních programů do pozdní noci považuje za normální. Matka č. 2 si také nechce připustit, že by závislost Toma na její osobě bylo nutno řešit poradenstvím. Přes upozornění učitelky i vychovatelky s návštěvou poradny stále váhá. Matka č. 3 a otec č. 3 shodně vypovídají, že Alena nemá zásadní problémy ve volném čase. Alena toto tvrzení schvaluje. Matka č. 4 není schopna uznat, že její dcera má problém s přetěžováním zájmovými aktivitami. Některé zájmy zvládá jen těžko vzhledem k dyslexii. Matka je přesvědčena, že koná pro dceřino dobro. Matka č. 5 omezuje syna v kontaktech s vrstevníky z důvodu nemoci syna. Ona i otec č. 5 jsou si toho vědomi. Matka č. 6 si uvědomuje synovy problémy s poruchami chování. Po domluvě s výchovným poradcem školy, navštěvuje s chlapcem pedagogicko-psychologickou poradnu. Matka č. 7 ví, že její syn má problém s docházkou do kurzu Karate, kde se cítí být méněcenný. Otec č. 7 neuznává synovo právo na změnu a chce, aby se syn vzmušil a postavil problému sám.

9. Radili jste o vhodnosti volnočasových aktivit s odborníkem

Respondent	Ano	Uvažují o tom	Ne
Matka č. 1			Nemá zájem
Matka č. 2		Půjde do PP poradny	
Matka č. 3	S učitelkou		
Matka č. 4			Nepotřebuje radit
Matka č. 5		Půjde do poradny	
Matka č. 6	Docházejí do poradny		
Matka č. 7		Možná se synem do PPP	
Otec č. 3	S matkou, přáteli		
Otec č. 5	S Bohem, S matkou		
Otec č. 7			Nepotřebuje radu

O vhodnosti zájmové činnosti, nebo o problémech dítěte se poradila Matka č. 3. s učitelkou a vychovatelkou. Matky č. 2, 6 a 7 o poradenství uvažují. Matka č.1, Otec č. 4 a 7 poradenství neuznávají. Otec č. 5 se radí s Bohem a potom se může radit i s odborníkem.

10. Znáte nabídku volnočasových aktivit ve vašem regionu?

Respondent	Ano	Ne
Matka č. 1		Nezajímá se
Matka č. 2	Z internetu	
Matka č. 3	Přehled Zájmových činností	
Matka č. 4	Z plakátů, od známých	
Matka č. 5	Z inzerce	
Matka č. 6	Z internetu	
Matka č. 7	Plakáty, známí	
Otec č. 3	Od manželky	
Otec č. 5	Od manželky	
Otec č. 7		Dle tradic rodiny

Matka č. 1 nezná nabídku aktivit ve volném čase vhodných pro jejího syna. Ostatní matky mají přehled z různých zdrojů. Otcové spoléhají na informovanost svých manželek. Otec č. 7 volí aktivity pouze podle rodinné tradice.

Otázky dětem

1. Jak nejraději trávíte volný čas?

Respondent	Odpovědi
Dítě č. 1	S dětmi venku, u kamarádů doma, sledováním televize do pozdních hodin
Dítě č. 2	Hrou s matkou, hrou doma, bruslení s matkou, divadélko, pobyty v cizině
Dítě č. 3	Výtvarnou činností, chov zvířat, kamarádky, modeling
Dítě č.4	Touží nedělat nic, nebo mít možnost výběru, hry s kamarádkou
Dítě č. 5	Chtěl by se stýkat s vrstevníky, pracovní činnosti, hudba, četba
Dítě č. 6	Spontánní aktivity, chodit do Skauta, turistika
Dítě č. 7 Ela	Kamarádky, panenky, sporty, turistika, návštěvy tety
Dítě č. 7 Vít	Vyrábět modely aut, fotbal s dětmi, hrát Počítačové hry

Všechny děti se vyjádřily ke svým oblíbeným volnočasovým aktivitám. Tabulka č. 1 zachycuje jejich odpovědi.

2. Mohly jste se podílet na výběru zájmové činnosti?

Respondent	Odpovědi
Dítě č. 1	Dělám si, co chci
Dítě č. 2	Maminka dělá, co já chci
Dítě č. 3	Radím se s rodiči a mohu si vybrat
Dítě č.4	Vše řídí pouze matka
Dítě č. 5	Částečná domluva s rodiči, omezení nemocí
Dítě č. 6	Částečně, doma matka, venku syn
Dítě č. 7 Ela	Domlouvá se s rodiči
Dítě č. 7 Vít	Částečně, nechce chodit na Karate, ale otec ho nutí

Dítě matky č. 1 je ponecháno samo sobě ve výběru vhodných aktivit. Matka č. 2, 3, 5 a Otec č. 3 a 5 potvrzují možnost participace svých dětí na volnočasových aktivitách. Matka č. 4 nedá dceři možnost participace. Matka č. 6 se snaží, ale chlapec je těžko ovladatelný. Většinou si dělá, co chce. Matka č. 7 se snaží, aby se děti mohly na výběru činností podílet. Otec č. 7 uznává pouze dílčí participaci svých dětí.

Všechny děti potvrzovaly aktivity ve volném čase. Dítě č. 1 a 6 preferují činnosti spontánní před řízenými. Dítě č. 2 není schopno docházet na kolektivní zájmové činnosti. Ostatní děti kromě aktivit doma, s kamarády a s rodinou docházejí na různé kroužky dle jejich zájmu. Dítě č. 4 je přetěžováno matkou. Každý den má řízenou aktivitu a na některé z nich nechce docházet.

3. Docházíte rádi a dobrovolně na zájmové aktivity?

Respondent	Odpovědi
Dítě č. 1	Nemůže nikam docházet
Dítě č. 2	Straní se kolektivu, hraje si jen a matkou
Dítě č. 3	Ano chodí ráda na všechny aktivity
Dítě č. 4	Ne, do některých aktivit je nucena matkou
Dítě č. 5	Pro nemoc nemůže kroužky navštěvovat
Dítě č. 6	Ano, ale pouze na jeden
Dítě č. 7 Ela	Ano, je spokojená s aktivitami
Dítě č. 7 Vít	Jen na některé, nechce chodit na kurz Karate

Na otázku, zda děti chodí na kroužky a zájmové činnosti dobrovolně odpověděly kladně Děti č. 3, 6 a 7 Eliška. Dítě č. 1 by rádo chodilo do sportovního kroužku, ale matka ho nepodporuje. Dítě č. 2 do kroužků, kurzů a zájmových činností docházet odmítá. Dítě č. 4 je matkou přetěžováno a do některých kurzů docházet nechce. Dítě č. 5 by rádo do kurzů chodilo, ale pro jeho zdravotní stav rodiče chlapce na kolektivní akce neposílají.

4. Jaké volnočasové aktivity by vás bavily?

Respondent	Odpovědi
Dítě č. 1	Fotbalový oddíl, kurz karate, návštěvy otce, sezónní plavání s matkou
Dítě č. 2	Nutí matku, aby mu dělala partnera, bruslení, jízda na kole, hry doma, jezdit na dovolené k moři
Dítě č. 3	Ráda by se více věnovala malbě, zpěv, skaut, zvířata, návštěvy babičky
Dítě č. 4	Mít volný čas pro sebe bez dozoru matky, nedělat nic
Dítě č. 5	Přeje si navštěvovat kamarády, chodit s dětmi ven
Dítě č. 6	Pracovní činnosti, chtěl by navštěvovat skautský oddíl
Dítě č. 7 Ela	Častěji navštěvovat tetu na vsi, sportovat
Dítě č. 7 Vít	Věnovat se modelářství, sportovat, nechce chodit do kurzu Karate

Dítě č. 1 by samo rádo chodilo do fotbalového oddílu, nebo na Karate. Protože jeho přání matka nerespektuje, uniká do fantazie. Dítě č. 2 vyžaduje pozornost matky a jejího přítele. Samo není schopno začlenit se do dětského kolektivu. Dítě č. 3 je s výběrem aktivit celkem spokojené, ale chtělo by se více věnovat malování. Dítě 4. Klára by chtěla více volného času a méně dozoru své matky. Přáním matky se ale naprosto podřizuje. Dítě č. 5 postrádá kontakt s vrstevníky. Rodiče se bojí nákazy a dítě izolují, dokonce izolují i jeho mladší sourozence od dětského kolektivu. Dítě č. 6 je hyperaktivní a vyhledává spontánní zábavu. Je konfliktní. Nyní navštěvuje kroužek

Pracovní výchovy v družině. Rád by možná chodil do Skauta, ale matce to neřekl. Dítě č. 7 Eliška je spokojené se svými aktivitami. Rádo by více navštěvovalo vzdálenou tetu. Dítě č. 7, Vít je nespokojen v kroužku Karate. Otec ho nutí do kroužku docházet. Myslí si, že tím chlapce zocelí. Chlapec se trápí pocitem méněcennosti.

5. S kým řešíte problémy ve volném čase? Komu si řeknete o pomoc?

Respondent	Odpovědi
Dítě č. 1	Sám
Dítě č. 2	S matkou
Dítě č. 3	S kamarádkou, s matkou, s otcem
Dítě č. 4	Neví, komu by se svěřilo, snad kamarádce
Dítě č. 5	S rodinou, s Bohem
Dítě č. 6	Sám agresí
Dítě č. 7 Ela	S matkou
Dítě č. 7 Vít	S matkou, s vychovatelkou, učitelkou

Dítě č. 1 si nestěžuje nikomu. Snaží se vyřešit si vše sám. Matka ho neposlouchá. Dítě č. 2 a 7 své problémy svěřuje matce. Dítě č. 3 nejprve kamarádce a potom matce. Dítě č. 4 neví, komu by se mělo svěřit. Otec nebývá doma a matka chce naprostou poslušnost. Dítě č. 5 své problémy řeší s matkou, nebo otcem, nebo se pomodlí. Dítě č. 6 řeší konflikty samo agresivní formou. Dítě č. 7 Vít žádá o pomoc matku, nebo paní vychovatelku.

DISKUZE

Dá se předpokládat, že rodina jako primární skupina má klíčový vliv na rozvoj celé osobnosti dítěte. Ať už jsou to jeho schopnosti a dovednosti, nebo intimní a sociální vztahy, formování norem a vzorů pro chování a jednání, nebo jeho začlenění do společnosti. Na výchově dětí se společně s rodinou podílejí instituce pro výchovu mimo vyučování.⁵⁰

Podle J. Řezáče je to právě rodina, která zásadně ovlivňuje socializaci a rozvoj osobnosti dítěte, tedy i volný čas dítěte.⁵¹

Vzhledem k tomu, že dítě má více volného času než dospělá osoba, ale neumí se v oblastech zájmových činností samo orientovat, nemá dostatek zkušeností a nenesení za své chování žádnou zodpovědnost, tak by volný čas dítěte mladšího školního věku měla ovlivňovat vždy dospělá osoba. Děti potřebují citlivé a nenásilné vedení v činnostech a mít možnost výběru a přitažlivosti aktivit.⁵²

Z tabulky číslo 1, 3 rodiče a tabulky č. 2 děti můžeme vidět, že vzor rodičů je většinou přijímán jejich dětmi, které pokračují jak v pozitivním, tak i v negativním užívání volného času.

V otázce participace jsem sledovala, jak se možnosti rodičů promítly do života dětí. Dle tabulek č. 2 rodiče a č. 2 děti, je situace taková:

Matka č. 1 svou rodinu nezajímala a byla ponechána sama sobě. Stejný vzorec výchovy uplatňuje na svém synovi. Matka č. 2 se mohla na řízení svého volného času podílet. I její syn má právo participace. Vzhledem k osamění matky získal syn velký vliv na rozhodování o volném čase rodiny. Matka i otec č. 3 převedli kladnou zkušenost do vlastní rodiny. Matka i otec č. 4, museli v mládí hodně pracovat a poslouchat příkazy rodiny. Matka model nevědomky opakuje. Její dcera musí stále chodit na kroužky, i když nechce, aby mohla „správně,“ dle matky využívat volný čas.“ I při hře s kamarádkou ji matka neustále kontroluje a sleduje. Matka č. 5 měla neradostné mládí. Svým dětem se ona sama maximálně věnuje. Je však úzkostná pro nemoc syna a manžela. Tato matka je přetížená. Matka č. 6, se mohla participovat částečně. Po osamění s hyperaktivním dítětem jen těžko zvládá situaci. Syn chce volnost a neorganizovanou zábavu. Matka začala se synem docházet do pedagogicko-psychologické poradny. Matka i otec č. 7 vyrostli v podobných rodinných modelech. Je zde uznávána myšlenka sportu třibíčího tělo i charakter a nutnost umět cizí jazyk. Zatímco matka začíná chápat synovu nechuť k návštěvám kurzů karate, jeho smutek a

⁵⁰ Srov. PÁVKOVÁ, J. et. al, *Pedagogika volného času* . Praha : Portál, 2002. s. 33.

⁵¹ Srov. ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*, Brno:Paido, 1998. s. 192.

⁵² Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha : Portál, 2002. s. 13- 14.

pokleslost, otec č. 7, místo aby uvažoval o jiném sportu, který by si syn vybral, nutí syna k překonání „slabosti“.⁵³

Výchova v rodině a její výchovné styly, tradice a rituály ovlivňují možnosti výběru volnočasových činností dítěte. Ne každá rodina dokáže své dítě správně vychovávat a podporovat v aktivitách.⁵⁴

Jsou rodiče, kteří si nesou nesprávný výchovný postoj. Takový rodič dítě přehlíží, je k němu lhostejný, podceňuje význam péče a aktivit pro růst dítěte. Nebo rodiče, kteří ve špatném výchovném postoji mají sice citový náboj k dítěti kladný, ale nedají dítěti možnost správně se vyvíjet. Jsou to rodiče rozmazlující, direktivní, nebo perfekcionalističtí.

Takové rodiny jsem jako respondenty zkoumala ve svém výzkumném vzorku.⁵⁵

Matka č. 1 patří do první skupiny s citovým nábojem záporným. O syna se nestará, je jí jedno kde je a co dělá a zda jsou činnosti k jeho prospěchu. Z výpovědí svědků a Járy víme, že někdy nenaplní ani základní synovu potřebu jako je hlad.

Matka č. 2 je spíše případ s citovým nábojem kladným, rozmazlující výchovy. Matka je na synovi emocionálně závislá a snaží se ho chránit před světem. Syn je nesamostatný a matku citově vydírá. Matka č. 4 je učebnicovým příkladem perfekcionalistické výchovy. Nenechá dceru si samostatně vybrat a je přesvědčena, že sama nejlépe ví, co dcera potřebuje. Navíc si skrze vlastní dceru kompenzuje to, co sama nemohla, nebo nesměla dělat, a čeho nemohla dosáhnout. Matka č. 5 své dítě miluje, ale svou úzkostnou povahou blokuje a izoluje Jana, ale i jeho zdravé sourozence.⁵⁶ Matka č. 6 je typ osamělé matky, která má málo času i prostředků se věnovat obtížněji vychovatelnému dítěti. Chlapci chybí mužský vzor a pevná ruka otce.⁵⁷ Matka č. 7 je ve vleku manžela a bojí se prosadit v podpoře syna. Otec č. 4 se o rodinné problémy nestará. Zabezpečuje rodinu finančně a pak se odreagovává s kamarády pitím alkoholu, nebo sledováním televize.

Otec č. 5 je hendikepovaný a snaží se dětem věnovat, jak nejlépe může. Vzhledem ke svému postižení a špatným zkušenostem v mládí nabádá matku k izolaci. Žijí jako ostrovní jednotka. Otec č. 7 žije podle tradic a vzorů své původní rodiny. Tyto vzorce direktivně vyžaduje od své nynější rodiny. Má předsudek, že syn musí být tvrdý a nechce uznat synovu citlivost. Synův problém v kurzu Karate chce zlomit násilím.⁵⁸

Dá se tedy říci, že pouze rodina s matkou a otcem č. 3 z našeho omezeného vzorku respondentů splňuje dle jejich výpovědí statut funkční rodiny. Děti se můžou svobodně vyjadřovat a jsou svými rodiči chápány a podporovány. U ostatních rodin bychom mohli mluvit kromě výchovných chyb také o problémech volnočasového klíše dle skripta M. Kapláňka.

U matek č. 2 a 6 můžeme situaci srovnat dle kapitoly „Osamělá matka“ J. Alana, nebo dle M. Matějčka, který říká, že po rozvodu nabývá dítě pro osamělou matku mimořádné hodnoty. Jednak se na ně upne v citové oblasti, ale také ho může využít jako

⁵³ Srov. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. s. 49.

⁵⁴ Srov. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, s. 158.

⁵⁵ Srov. MATĚJČEK, Z., *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha, 1992. S. 60.

⁵⁶ Srov. Tamtéž, s. 60.

⁵⁷ Srov. ALALN, J. *Etapy života očima sociologie*. Panorama, 1989. s. 91-94.

⁵⁸ Srov. MATĚJČEK, *Dítě a rodina v psychologickém poradenství* s. 70.

nástroje pomsty proti partnerovi. V každém případě si myslí, že dítě je třeba všemožně chránit.⁵⁹

Rodinu č. 5 nebudu rozebírat, neboť nemám k dispozici lékařské zprávy Janova zdravotního stavu. Nemůžu tudíž posoudit, nakolik je jeho naprostá izolace nutná. Neodpustím si však poznamenat, že izolace zdravých sourozenců mi připadá zbytečná.

Cíl 2.

Ze zúčastněných rodin si problémy svých dětí ve volném čase připouští plně matka č. 6. Chlapec je hyperaktivní, má poruchy chování a konflikty řeší agresivitou. Matka je na výchovu chlapce sama. Matka č. 1 je osamělá a nepřipouští žádné problémy svého syna ve volném čase. Matka č. 2 tuší, že závislost jejího syna není adekvátní jeho věku. Její dítě je však jediné, co má pro ni velkou hodnotu. Podporuje dítě v nesamostatnosti a snaží se ho vlastnit.⁶⁰

Matka č. 4 řídí život své dcery a nepřipouští žádný problém svého dítěte ve volném čase. Myslí si, že vše dělá pro dceřino dobro. Rodina č. 5 řeší synovy zdravotní potíže. Díky nim je chlapec omezen v kontaktu se společností a vrstevníky. V rodině č. 7 si uvědomuje pouze matka, že její syn je nespokojený až nešťastný v kurzu Karate. Ví, že syn by raději pěstoval jiný sport. Otec chlapce myslí, že chlapec je změkčilý a je třeba ho zlomit.

Všem zmiňovaným rodinám kromě rodiny č. 3, byla navržena poradenská péče. Některým rodinám jsem návštěvu pedagogicko-psychologické poradny doporučovala já jako vychovatelka v družině, některým poradenství doporučila ještě jejich třídní učitelka, u dítěte č. 6. výchovný poradce školy. Dle tabulky č. 4 si lze udělat přehled, jak která rodina na doporučení reagovala.

Podíváme-li se na řešení problematiky dětí ve volném čase jednotlivých rodin, můžeme vidět, že matka č. 1 si problém syna neuvědomuje. Jí samotné se v mládí také nedostalo péče rodičů a považuje tento styl života za normální. Matka č. 2 o synově problému ví, ale i přes rady učitelky a vychovatelky nechce problém řešit. Bojí se zřejmě, že když se chlapec osamostatní, ztratí na něho svůj vliv. O návštěvě odborné pomoci teprve uvažuje. Rodina číslo 3 poradenství přijímá přesto, že jejich dcera nemá potíže ve volném čase. Matka se radí o vhodnosti aktivit s dcerou a pedagogickými pracovníky. Matka č. 4 je přesvědčena, že nikdo neví lépe, než ona co dcera potřebuje. Nepřipouští, že dceru omezuje a přetěžuje. Poradenství odmítla.⁶¹

Rodina č. 5 o poradenství teprve uvažuje. Matka č. 6 začala právě nyní po několika konzultacích poradnu navštěvovat. Pavel se začlenil do Pracovního kroužku, který vedu jako vychovatelka. Pavla znám, vím jak ho motivovat i usměrňovat a zdá se, že ho práce v dílnách začala bavit. Pavel potřeboval být zodpovědný za to, co dělá a v dílnách je zodpovědnost velká, jinak může dojít k úrazu. Otec č. 7 na rozdíl od matky poradenství odmítá. Je přesvědčen, že výchova z rodinné tradice je pro syna ta nejlepší. Takový postoj můžeme srovnat v kapitole „Budoucnost a rodinné ambice.“⁶²

Rodiče, kteří pomoc odborníků nechtějí vyhledat, činí tak z mnoha příčin. Nechtějí měnit svůj životní styl a postoj, jsou přesvědčeni o své pravdě, jsou k dítěti

⁵⁹ Srov. MATĚJÍČEK, *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. s. 74-75.

⁶⁰ Srov. ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. Praha: Panorama, 1989. s. 91-94.

⁶¹ ..Srov. MATĚJÍČEK, *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha, 1992. S. 72.

⁶² Srov. Tamtéž s 58.

lhostejní. Mladé rodiny většinou nepocítují potřebu radit se s odborníky. Radí se s rodiči, nebo svými přáteli.⁶³

Při dotazu na znalost nabídky volnočasových aktivit pro děti v regionu vypovídali rodiče dle tabulky č. 5 takto:

Matka č. 1 se o nabídku nezajímá. Matky č. 3, 4 a 7 mají dobrý přehled o možnostech využití volného času pro jejich děti. Matky č. 5 a 6 pouze částečně. Muži shodně vypověděli, že tuto starost přenechávají svým ženám.

Přehled volnočasových a zájmových institucí – Pávková, J. Pedagogika volného času.

Rozhovory s dětmi.

Rozhovorem s dětmi se ukazuje, že většina z nich není spokojena s průběhem svých volnočasových aktivit. Některé děti jsou částečně spokojeny a pouze dvě z dotazovaných dětí nemají žádný závažný problém ve volném čase. Je to dítě č. 3, Alena a dítě č. 7 Eliška. Dítě č. 1 by rádo chodilo do některých kroužků a také touží po pozornosti svých rodičů. Protože se jeho přání už dlouhodobě neplní, utíká do světa fantazie. Dítě č. 2 se zdá být spokojené. Jeho matka mu ve všem vyhoví. Dítě č. 4 je přetěžované a touží po odpočinku. Je pod diktátem matky, ale chtěla by o svém volném čase také rozhodovat. Ráda by si více hrála s kamarádkou bez dozoru matky. Dítě č. 5 má pozornou péči obou rodičů. Vzhledem k nemoci má omezený styk s vrstevníky a společností jako takovou situaci mu pomáhá zvládat víra v Boha. Dítě č. 6 se nedokáže s matkou domluvit. Nesdělilo matce ani touhu docházet do oddílu Skauta. Potřebuje strukturované vedení v oblasti volnočasových aktivit. Dítě č. 7, Vít je nespokojené a nešťastné v kurzu karate, kde si připadá méněcenné. Jeho otec trvá na docházce do kurzu.⁶⁴

Z výpovědí dětí vyplývá, že se děti se svými problémy svěřují většinou rodičům, nebo kamarádům. Dítě č. 1 se nesvěřuje nikomu a snaží se svoje problémy vyřešit samo. Ví, že se od matky pomoci nedočká. Nechce se svěřovat ani pedagogům, ani jiným dospělým osobám je zvyklé být odkázáno samo na sebe. Oproti tomu dítě č. 4 se také nemůže svěřit matce ale důvodem je naprostý diktát matky. Dítě č. 2 se svěřuje matce a manipuluje jí. Matka vždy dítěti ve všem vyhoví. Dítě č. 5 se svěřuje rodičům, nemá jinou možnost a také dle vzoru rodiny Bohu. Dítě č. 7 by se mohlo svěřovat matce, ale řeší situace zkratkovitě a konfliktně. Dítě č. 7, Eliška se svěřuje rodičům. Její bratr Vít se také svěřoval rodičům. Jeho důvěrou otrásla nechuť otce a slabost matky pomoci mu v nepohodlném postavení v kroužku Karate a umožnit mu jiný způsob seberealizace. Začíná se svěřovat vychovatelce a učitelce.⁶⁵

⁶³Srov. MATĚJČEK, *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha, 1992. S. 87.

⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 19.

⁶⁵ Srov. HOFBAER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. s. 30.

ZÁVĚR

1. cílem mého výzkumu bylo zjišťování, zda má rodina klíčový vliv na pozdější výběr volnočasových aktivit svých dětí.

2. cíl se pokoušel zodpovědět otázku, zda jsou rodiče schopni rozpoznat volnočasové problémy svých dětí a jsou-li ochotni řešit je za pomoci odborníků.

Výzkum jsem postavila na otázkách, které měly odhalit, zda se vzor rodičů a jejich způsob užívání volného času může promítat do dnešního i pozdějšího způsobu užívání volného času jejich dětí. Otázky byly směřovány také na participaci dětí při výběru aktivit.

Rodiny odpovídaly na dotaz, zda mají jejich děti problém ve volném čase a jak a s kým tyto problémy řeší.

Tento výzkum mne zajímal vzhledem k možnostem podchytit rodiny s destruktivním, nebo nepodnětným vlivem na užívání volného času dítěte (kauza 1, 4, 5, 6, 7, Vít). Nabídkou odborné pomoci těmto rodinám pomoci pochopit problém jejich dítěte a tento problém řešit.

Cíl číslo 1

Z rozhovorů s respondenty je předpokladatelný vliv rodiny na způsob prožívání volného času jejich dětí. Rodiče, kteří v mládí sportovali, vedou ve většině případů ke sportu a zdravému způsobu života i své děti. Také hudební, malířské a umělecké nadání se může zdědit po předcích, ale není vždy pravidlem, že dítě má například hudební talent, ale třeba jen rádo zpívá, jak je to obvyklé v jeho rodině. Uměleckou činnost má pouze jako relaxaci, nebo koníčka.

Byl potvrzen zejména rodiči, kteří ve většině odpovědí uvedli, že jejich nynější způsob užívání volného času je stejný nebo podobný tomu, jak trávili volný čas v mládí. U některých z nich dodnes přetrvávají některé aktivity z mládí. U matky č. 4 je zdánlivě prožívání volného času jiné než v mládí. Při podrobném zkoumání se ukazuje, že matka převzala styl autoritářské výchovy od svých rodičů, i když v jiném směru. Sama se cele věnuje dceři a na sebe a své aktivity nemá čas.

U dětí školního věku je volný čas ovlivňován a dozorován dospělou osobou, nebo institucí. Většina dotazovaných dětí je spokojena s modelem užívání volného času v rodině. Polovina dětí souhlasí s výběrem volnočasových aktivit v participaci s rodinou. Druhá polovina se na výběru aktivit podílet nemůže, nebo jen částečně. Jedno dítě je ponecháno samo sobě bez zájmu matky. U většiny dětí se jejich nynější aktivity a jejich vlastní představy shodují.

Dvojčata č. 7 vlastně také pěstují aktivity podobné těm, které byly důležité pro jejich rodiče. Oba rodiče mají kladný vztah ke sportu a sportovnímu chování. Vít, i když je nespokojen se svou podřadnou rolí v kurzu Karate, vyhledává jiné sporty, kde vyniká.

Z rozhovoru s matkou číslo 2 vyplývá, že osamělá matka je závislá na svém synovi. Syn je nesamostatný a vyhledává pouze aktivity s matkou, mimo školu se straní kolektivu. Ale i zde můžeme pozorovat, že si matka přenesla ze svého mládí mnoho aktivit a její syn s matkou tyto aktivity rád sdílí. Společné výlety, dovolené, bruslení a jiné.

Některé děti přejaly model volnočasové aktivity po matce a jiné po otci. Dítě v rodině tak může mít dva různé modely využití volného času. Může je skloubit, nebo se rozhodnout jen pro některé z nich. Případ číslo 4 bývá také častý. Některý z rodičů si přes svoje dítě plní své nesplněné sny. Přetěžování dětí různými aktivitami je také možné v perfekcionalistické rodině. Dívka č. 4 zatím diktát aktivit snáší. Spolu se studiem a vstupem do puberty se však její postoj může změnit.

Záliby v různých sbírkách, chování zvířectva, výletech, plavání, kultuře, sledování televize, a jiné záliby mívají svůj obraz v rodině. Bohužel i negativní modely působí na děti, jako je tomu v případě č. 1. Kauza 5 potvrzuje vzor rodiny přijatý dítětem. Janovi je izolace ve vlastní rodině a odtržení od společenského dění běžnou životní praxí. Jeho rodiče se také s nikým nestýkají a předkládají mu obraz dokonalé rodiny v naprosté izolaci. Jeho neotřesitelná víra v Boha ho vyčleňuje z kolektivu dětí, neboť Jan vše komentuje slovy z desatera přikázání a zná nazpaměť verše a žalmy z Bible, kterých hojně využívá ke konverzaci. Další zajímavou otázkou je, zda se této izolaci v rodině, díky své výjimečnosti poddá i v pozdějším věku. Také kauzu č. 6 by bylo vhodnější sledovat v delším časovém horizontu.

Pavlovo nadání k pracovním činnostem může být i zděděnou vlohou po otci. Bohužel tato informace chybí. Je otázkou, zda se Pavel oprostí od sklonů svého otce, vzhledem k tomu, že otec nemůže mít nyní na syna přímý vliv a matka se snaží dát synovi podněty k rozvoji osobnosti.

Z malého vzorku respondentů je obtížné určit, zda bude dítě opakovat vzorce přejaté ze své vlastní rodiny, nebo zda se v dospělosti pokusí o vlastní projekt. To vždy závisí na různých determinantech.

Zda se dítě modelu i když je destruktivní bez výhrady podřídí (dítě č. 4).

Zda může výchova překonat genetickou výbavu člověka (dítě č. 6).

Zda se dokáže dítě zbavit závislosti (dítě č. 2), při čemž se závislost v dospělosti může projevat v jiném obsahu.

Zda se dítě odvrátí od destruktivního modelu života (dítě č. 1)

A mnoho jiných sociálních, psychických, demografických, biologických a duchovních vlivů.

Díky těmto případům doporučuji další výzkum, na základě dlouhodobého zkoumání, který by přinesl odpovědi na tyto otázky.

Dále bych doporučila zkoumat další determinanty v oblasti nápodoby v chování dospělých a jejich dětí, jako jsou demografické vlivy na rodinu a její vývoj, vliv ekonomické situace, nebo hodnotového systému rodiny.

Cíl číslo 2

V tomto cíli bylo výzkumem potvrzeno, že většina rodičů je přesvědčená o bezproblémovém průběhu volného času svých dětí. Někteří rodiče si problematiku svých dětí ve volném čase uvědomují, ale odmítají problém řešit s odborníky.

Rodičů zpravidla řeší problémy svých dětí svépomocí, nebo radou od svých rodičů, či přátel. I přes intervenci učitelky a vychovatelky je pouze malá část respondentů ochotna obrátit se na odbornou pomoc. Někteří rodiče o návštěvě pedagogicko- psychologické poradny zatím uvažují. Jiní ji zcela odmítají (matka č. 4 a otec č. 7).

Mnoho z respondentů podceňuje, nebo nedoceňuje problematiku svých dětí ve volném čase. Rodinám s destruktivním chováním by měli jít vstříc zkušení pedagogové z mateřských a základních škol, vychovatelky v družinách a jiní profesionálové v oboru výchovy a vzdělávání dětí. Měli by být schopni rozpoznat, zda je dítě se svými aktivitami spokojené, nebo zda je vykonává s nechtí. Dále by měli být pedagogičtí pracovníci schopni doporučit rodičům s destruktivním modelem užívání volného času dětí možnost speciálních, poraden, krizové intervence a psychoterapie.

Také by měli znát a nabízet rodičům přehled vhodných možností využívání volného času pro dané dítě, a umět je rodičům doporučit.

To vše předpokládá hluboký kontakt a pravidelnou spolupráci pedagogického pracovníka s rodinou dítěte. Bez důvěry rodičů i dětí mohou být jeho doporučení brána jen povrchně a bez zájmu.

Ke zkoumané problematice je možno studovat široké spektrum materiálů. Doporučila bych alespoň tyto:

Nakonečný, M. Sociální psychologie, Psychologie osobnosti.

Piaget, J. Psychologie dítěte, Kučera, M. Dětské hry, Vágnerová, M. Vývojová psychologie.

Můj výzkum může být použit jako podklad pro dlouhodobý výzkum, nebo výzkum větší skupiny respondentů. Možné by bylo i využití jako studijní materiál pro studenty pedagogiky volného času.

Tato práce by mohla být zajímavým doplňkem pro studenty předmětu Pedagogiky volného času, nebo podnětem k podrobnějšímu výzkumu v oblasti rodiny a volného času.

SEZNAM LITERATURY

- ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. Praha 1989. ISBN 11-071-89-6.
- BURIÁNEK, J. *Sociologie*. Praha: Fortuna, 2003. ISBN 80-7168-254-5.
- DRAPELA, V. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7178-251-3.
- FILIPOVÁ, B. *Člověk, práce a volný čas*. Praha: Svoboda, 1966.
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha :Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha:Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- JANOUŠEK, J. *Sociální komunikace*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-683-88
- JŮVA, V. *Základy pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8
- KAPLÁNEK, M. *Nauka o volném čase*. (studijní materiál).
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 1998. ISBN 7169-195-x.
- MATĚJÍČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-04-25236-2.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 1993. ISBN 80-901424-78.
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2000. ISBN 978-80-200-1679-9
- NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0689-3
- PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6
- ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6
- VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. ISBN80-9001737-9-9
- Zákon 561/ 2004 sb. Školský zákon

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. I. Fotografie školy**
- Příloha č. II. Anamnézy zkoumaných rodin**
- Příloha č. III. Úmluva o právech dítěte**
- Příloha č. IV. Zákon o rodině**

PŘÍLOHY

Příloha č. I

Základní škola Jindřichův Hradec

Příloha č. II.

Anamnézy zkoumaných rodin

1 Jaromír, 9 let

Rodinná anamnéza

Rodina je neúplná, otec alkoholik, nyní ve výkonu trestu, s matkou rozvedeni od roku 2008. Prarodiče se na výchově chlapce nepodílí. Sourozence nemá.

Matka pracuje příležitostně, často je vedena na úřadu práce. Jaromíra z družiny nevyzvedává, chlapec dojíždí sám autobusem domů. Dle výpovědi dítěte a příbuzných Jára přijede chlapec domů a matka ho pošle ven. Chlapec se domů vrací pozdě večer, v zimě chodí domů ke kamarádům, kde dostane většinou i večeři. Matka hocha nepostrádá. Při příchodu chlapce domů matka sleduje televizní vysílání. Chlapec usíná u televize (žijí v garsoniére).

O prázdninách je ponechán sám sobě, chtěl by chodit s matkou k rybníku, ale matka nemá čas. Jára řeší situaci tím, že chodí k rybníku tajně sám.

Osobní anamnéza

Do družiny dochází druhým rokem. V kolektivu vyhledává sportovní a agresivní typy her, napadá spolužáky a vyvolává konfliktní situace. Často mluví sprostě. Stojí o společnost vychovatelky a rád jí vypráví. Nejčastěji jsou to útržky z televizních pořadů nevhodných pro děti. Jaromír děj komentuje, ale nerozumí mu. Ve vyprávění se utíká do fantazie, kdy jde většinou o smýšlenky hrdinských skutků jeho otce. Otec mu velmi schází, s matkou citově strádá. Vyžaduje pozornost i nevhodným chováním, rád vypravuje, co viděl v noci v televizi. Při vhodné motivaci rád kreslí (většinou válku a zabíjení jako komix). Zklidní se při konstruktivních hrách, spolupracuje velmi dobře při pracovní výchově a je zručný. Docela rád také zpívá. Doma mamince nepomáhá.

Výpověď Jaromíra

Jaromíra by bavilo navštěvovat sportovní kroužek, nejvíce touží být ve sportovním sdružení „Karate“, kam dochází jeho spolužák. Také by se chtěl vídat s otcem (myslí si, že odjel do ciziny). Otec s ním hrával fotbal. Chtěl by jet do Prahy podívat se na pana prezidenta, rád by chodil s matkou na koupaliště a sportovní hřiště. Maminka ale nemá peníze, ani čas. Jaromír se opět utíká do fantazie. Situaci řeší tak, že si představuje sám sebe, až bude velký. „Budu vydělávat spoustu peněz a budu si dělat, co budu chtít.“ V reálném životě se toulá po sídlištích a navštěvuje kamarády, dokud ho jejich rodiče nepošlou domů. Večer přichází domů. A občas dostane najíst, ale často také nikoliv. Sleduje s matkou televizi. Zná spousty televizních programů vesměs nevhodných pro děti. Když matka usne, vypije její pivo. O škodlivosti alkoholu na

dětský organismus silně pochybuje. Matka mu říká, že pivo je dobré na vlasy a žaludek. Matce doma nijak nepomáhá. V zimě jezdí z kopce na igelitovém pytli, lyže, boby, nebo sáňky nemá.

Výpověď matky

Matka se dostavila k rozhovorům pouze jednou. Omluvila se že nemá čas. Na dotaz jakým způsobem tráví její syn volný čas, odpověděla. „No, je venku no. Já nemám čas ani peníze na nějaký kurzy“. Na dotaz jak sama v mládí užívala volný čas sdělila, že běhala s dětmi venku. Dnes sleduje televizi a kouří. Hovor poté ukončila.

2 Tomáš, 8 let.

Rodinná anamnéza

Rodina je neúplná. Rodiče jsou rozvedeni od roku 2009. Matka má přítele, který se podílí na výchově Tomáše. S otcem se chlapec nevidá. Matka se synovi věnuje. Tomáš nemá sourozence.

Osobní anamnéza

Tomáš je živý, zvědavý chlapec. Chodí do druhé třídy základní školy. V kolektivu je velmi oblíbený. S kamarády ve třídě komunikuje bez obtíží a spolužáci ho sami rádi vyhledávají. Rád si hraje sám, nevyhledává kolektivní sporty. Při pracovní výchově nerad vyrábí cokoli, raději si hraje na vlastní námět, nebo se spolužákem. Má rád procházky, kreslení, hudební výchovu, pohádky, divadlo, dramatizaci, námětové hry. Mimo kolektiv školy je naprosto uzavřený, není schopen se skamarádit s cizími dětmi, nerad chodí sám ven. Vyžaduje společnost od matky a jejího přítele. Matka i přítel chlapci nahrazují dětské partnery. V létě jezdí s matkou na kolech, v zimě spolu bruslí. Matce je doporučeno navštívit se synem Pedagogicko- psychologickou poradnu.

Výpověď Tomáše

Ptám se Tomáše, jakým způsobem by rád užíval volný čas. Jezdí s matkou a „středou“ na dovolenou do ciziny. Doma si hraje s autodráhou a má městečko s indiány. Také staví ze stavebnic. Nejhezčí je, když jdou s maminkou na procházku, nebo chodí sledovat vlaky na nádraží. Kamarády má ve škole. Po škole je nejraději s matkou, nebo si hraje sám. V domácnosti nepomáhá. V zimě chodí s maminkou bruslit na stadión a na procházky zimní přírodou. V družině bobuje s dětmi na kopci. Sám ven bobovat nechodí, jen s matkou.

Výpověď matky

Tomáš od útlého dětství tráví volný čas doma. Hraje si většinou sám, někdy s přítelem matky. Matka chlapci čte a zpívá. Do kroužků hoch chodit nechce, bojí se

cizích dětí. Není schopen navštěvovat jakoukoli volnočasovou aktivitu, která je kolektivní ani tehdy pokud je ve skupině dítě, které zná ze třídy. Kolektivní sporty a aktivity nevyhledává. Matka mu koupila kolo, aby se včlenil mezi děti, ale Tomáš sám nejezdí. Na kole vyjíždí jen s matkou, nebo přítelem matky. Matka zve občas kamarády ze školy k nim domů. Pak si s nimi Tomáš hraje. Matka uvažuje o požádání o odbornou pomoc pro svého syna. V jiných oblastech syn problémy nemá. Matka na dotaz, zda syn pomáhá v domácnosti udává, že je na to ještě malý. Prospěch má výborný a s učiteli vychází dobře. Matka sama nemá na vlastní volnočasové aktivity čas. Relaxací je jí četba a rekreace u moře. V mládí jezdila každoročně na hory, dobře bruslila. Pocházela z dobře situované rodiny a volný čas trávila především cestováním po cizích zemích, nebo v zimě na horském bytě. Teď je bez prostředků a tak se snaží poskytnout synovi alespoň jednu dovolenou v cizině za finanční pomoci rodičů. Zimní aktivity v rámci města. V mládí matka navštěvovala kurz angličtiny, krasobruslení a hry na klavír. Neměla problém s kolektivem.

Otec se k rozhovoru nedostavil. Matka uvádí, že otec je samotářské povahy.

3 Alena, 9 let

Rodinná anamnéza

Děvče pochází z úplné rodiny, má mladší sestru. Prarodiče bydlí oboje na Slovensku.

Osobní anamnéza

Alena je velmi hezká dívka. Hezky zpívá, velice pěkně kreslí a maluje. Ve škole i u spolužáků je úspěšná a oblíbená. Ráda vyrábí knížky z papíru a sama je pak ilustruje. Je aktivní, zvědavá a přemýšlivá. Momentálně má svou nejbližší přítelkyni Báru. Občas je drzá a ví, že svým šarmem překoná všechny nesnáze. Chodí do pěveckého kroužku, do Skautského oddílu. V rámci družiny také na kroužek výtvarný.

Výpověď Aleny

Alena chodí na všechny kroužky a aktivity dobrovolně. Zpěv ji velmi baví, těší se na vystoupení a pochvalu rodičů. Jiné aktivity nevyhledává, tyto jí stačí. Kdyby to bylo možné, chtěla by malířskou paletu a plátno. Také by si s kamarádkou chtěly prohlížet mamčininy šaty a zkoušet kosmetiku, když není maminka doma. V zimě jezdí s rodiči a sestrou na hory. Umí jezdit na lyžích, bobuje a bruslí. V létě jezdí celá rodina na dovolenou k moři, nebo na dovolenou po republice na kolech. Chodí se koupat a dělají si oheň s grilováním. Také jedou k babičkám a dědovi na Slovensko. Alena umí trochu Slovensky a má zde kamarádku. U babiček je ráda, mají zvířátka a zahrádku. Alena pomáhá babičkám krmit králíky, a zalévat zahrádku. Mamince doma pomáhá.

Výpověď rodičů

Matka i otec se ve volném čase věnují zájmové činnosti. Již jako děti se věnovali svým dnešním zálibám. Matka zpívá ve sboru, otec pravidelně navštěvuje posilovnu. Otec říká, že se snaží obě dcery podporovat v těch aktivitách, ve kterých dívky vynikají.

Oba rodiče v mládí navštěvovali různé spolky a kurzy. Matka je ochotná Aleně pořídit malířskou výbavu k Ježíšku. Rodiče dívek dobře vědí, co jejich děti dělají a co jim prospívá. Dětem se věnují. Jezdí také na společné výlety a dovolené. V létě bývá Alena se sestrou týden u prarodičů, kteří mají statek a dívky pomáhají při obstarávání zvířátek. Mají pěkný vztah k zvířatům a umí se o ně postarat. Alena také bývá týden v přírodě se Skautským oddílem, kde se učí různým dovednostem a čestnému jednání. Doma pomáhá mamince s úklidem.

Otec je z lépe situované rodiny, v mládí sportoval a provázel jako průvodce po hradech a zámcích proto jezdí s rodinou rád na výlety po republice se zastávkou vždy na některé pamětihodnosti Čech. Zimní sporty pěstoval a hrál závodně hokej za svou obec. Rád jezdil na kole a tuto zálibu přenesl na celou rodinu.

4 Klára, 10 let

Rodinná anamnéza

Klára pochází z úplné rodiny, otec je Vietnamské národnosti a má staršího bratra. Bratr již pracuje jako řezník a bydlí na ubytovně. Matka pracuje příležitostně. Prarodiče jsou pouze z otcovy strany, dívku viděli 2 x za život.

Osobní anamnéza

Klára navštěvuje množství kroužků. Každý den chodí na kroužek, nebo kurz. Snaží se být dokonalá a vzdělávat se ve všech oborech. Je dyslektička. Dochází tedy na doučování a odcvičování poruchy pozornosti. Je velmi inteligentní proto má dobré známky i přes diagnostikovanou dyslexii. Dále navštěvuje hudební kroužek, kroužek práce s papírem, kurz plavání, výtvarný kurz, jazykový kurz. Je cílevědomá, pracovitá a umí si rozvrhnout čas k učení na zdokonalení. Matce nepomáhá, matka to nevyžaduje.

Výpověď Kláry, 10 let

Klára nechodí na všechny kurzy ráda. Výuka anglického jazyka je pro ni díky poruše učení velmi složitá. Chce se doučovat a trénovat v oblasti svého oslabení (dyslexie), neboť už teď je rozhodnutá dále studovat a chce mít co nejlepší výsledky. Nemá skoro čas na kamarádky, ale jednu má blízko a občas se navštěvují. Když matka řekne, že už se musí učit, bez odporu poslechne. Na televizi nekouká, večer si s maminkou čtou. V sobotu si buď hraje s kamarádkou, nebo píše úkoly, někdy jdou s otcem a matkou na procházku. Otec je doma ale málokdy. Chtěla by být lékařkou a pomáhat lidem. Má sociální citění.

Výpověď rodičů

Přítomna je jen matka, otec je služebně mimo město, je podnikatel. Matka pochází z chudých poměrů. V mládí chtěla studovat, ale situace v rodině to nedovolila. Nemohla ani navštěvovat žádné kurzy a kroužky, jak by si byla přála. Pracuje jen příležitostně, většinu svého času se věnuje dceři. Snaží se plnit si prostřednictvím své dcery vlastní sny. Klára má každý den mnoho aktivit, které podporují dívčin osobnostní, dovednostní

a vědomostní rozvoj. Sama s Klárou plní cvičení uložená paní psycholožkou k odcvičení dyslexie, nebo Kláru doprovází do poradny. Matka chce, aby Klára mohla bez problému studovat. Ví, že je chytrá a ráda by dceři zajistila studiem lepší život. Klára nemusí pomáhat v domácnosti, matka si přeje, aby se raději učila.

Otec bývá doma zřídka. Odjíždí z prací a je zvyklý vytrvale pracovat i v sobotu a neděli. Přijíždí unavený a relaxuje doma u televize, nebo s kamarády Vietnamci. Matka relaxuje četbou duchovní literatury a zajišťuje sama chod celé domácnosti. Vše dělá pro „dobro“ své dcery.

5 Jan, 7 let

Rodinná anamnéza

Jan pochází z úplné rodiny. Má dva mladší sourozence. Matka je na mateřské dovolené s nejmladší dcerou. Otec je nezaměstnaný evangelický farář, je nevidomý. Jan má lehčí formu leukémie. Rodina je velmi zatížená zdravotními postiženími jejích členů, přes to vše zde překvapuje vzájemná shoda, péče jednotlivých členů i překvapující úroveň znalostí a dovedností všech dětí. Matka i otec se dětem velmi věnují, vedou je k víře a soudržnosti rodiny, možná i proto, že tato rodina je velmi izolovaná z důvodu hygienických a zdravotních norem, které jsou vzhledem k synovu onemocnění nuceni dodržovat pro jeho zdárný vývoj i pro zdravotní postižení otce. Tato rodina žije jiným způsobem než běžné rodiny, Jejich život vede víra v Boha a vzájemná láska, která jim umožňuje zvládat všechny problémy. S prarodiči neudrží žádný kontakt.

Osobní anamnéza Jana

Chlapec je velmi zvědavý, na svůj věk má překvapivé vědomosti a logické úsudky. Je i velmi aktivní, pokud se neobjeví příznaky nemoci. Když nastanou zdravotní komplikace, bývá velmi unavený. Chodí do první třídy základní školy, kde má kamarády. Mimo školu se s dětmi nestýká. Matka má obavy z nákazy od dětí. Ve škole je premiantem. Doma si hraje se sourozenci. Matka i otec se jemu i ostatním dětem plně věnují. V současné době je chlapec pro častá onemocnění vyučován doma a školu nenavštěvuje. Kontakty s kamarády ze třídy tak byly přerušeny.

Výpověď Jana

Chlapec si plně neuvědomuje svůj zdravotní problém. Je však rodinou dobře instruován a sám dodržuje všechny hygienické zásady. Do doby než nastoupil školní docházku, trávil veškerý čas víceméně pouze s rodinou a jeho vzdělávání zabezpečovala rodina a soukromá učitelka. Kamarády neměl a ani nepostrádal. Nyní kamarádí s dětmi ze třídy. Nepřekvapuje ho, že není možné se s nimi navštěvovat, takový režim akceptoval od útlého mládí. Je šťastný, že může navštěvovat kroužky v rámci družiny, Má rád výtvarné práce, doma s matkou vytvářeli hmatové koláže s náboženskou tematikou pro otce, rád kreslí, vyrábí ze všech dostupných materiálů, má vlastní nápady, baví ho kvízy a naučné knihy. Má problém s okolím díky své neochvějné víře v Boha, kterou si nese z domova. Kamarády by rád navštěvoval, nebo zval domů, ale ví, že to není možné. Byl by rád farářem jako jeho otec a pomáhal lidem věřit v Boha. Zatím

nemá tendence vzdalovat se od rodiny. Díky zhoršení zdravotního stavu chlapce je nyní vzděláván doma. Kontakty s kamarády ve škole byly přerušeny. Jan je zvyklý žít osaměle s rodinou. Rád by ale, aby k němu mohli kamarádi alespoň občas přijít.

Výpověď rodičů

Matka měla velmi těžké dětství. Její manžel ji okouznil svým klidem a láskou i přes svou zdravotní vadu. Jako dítě neměla šanci navštěvovat jakékoli kroužky a velmi mladá odešla z domova. Chtěla by dětem vytvořit příkladnou rodinu a předat víru v Boha, kterou převzala od manžela. Dětem se stále věnuje a vymýšlí pro ně denní program. Bohužel jen doma, má strach z nákazy Jana a omezuje tak i své ostatní děti od kontaktu s vrstevníky.

Otec měl také těžké mládí a rozhodl se pro duchovní dráhu. Nyní je bez zaměstnání a čas věnuje spolu s matkou svým třem dětem. Vštěpuje jim Boží zásady a sami je příkladně s matkou dodržují a žijí. Za hlavní považuje víru a žití ve víře. Kontakty s jinými rodinami, nebo svými vrstevníky nevyhledávají.

6 Pavel, 8 let

Rodinná anamnéza

Rodina je neúplná, matka rozvedena od roku 2007. Sourozence nemá. Rodiče matky se na výchově syna podílejí, rodiče otce nikoliv.

Osobní anamnéza

Chlapec je hyperaktivní, diagnostikována DMO. Je velmi aktivní, těžko reaguje na pokyny učitelky či vychovatelky v kolektivu, je třeba upoutat jeho pozornost a věnovat chlapci individuální péči. Rád pracuje, pokud ho činnost baví a pokud netrvá dlouho. Je třeba plánovat mu činnost strukturovaně (střídat činnosti vyžadující soustředění s činnostmi nabízejícími uvolnění). V průběhu vyučování toto není možné, ale v rámci družiny je chlapec takto veden. Má rád ruční práce a je velmi zručný. Aktivity sportovního typu mu velmi vyhovují. Klidové aktivity zvládá jen krátkodobě. Je velmi citlivý a vyžaduje pozornost dospělého.

Výpověď Pavla

Volný čas by nejraději trávil hrou s chlapci na hřišti. Fotbal, honička, sportovní hra. Rád hraje s dětmi hry, ale děti s ním nechtějí hrát, neboť nedodržuje pravidla, čehož je si vědom. Nerad píše úkoly, také nemá v oblibě domácí práce. Někdy pomáhá mamince s vařením a tuto činnost naopak rád vykonává. V družině navštěvuje kroužek ručních prací pro chlapce a výrobky odnáší s hrdostí mamince. Tato činnost ho baví a dokáže se na ni soustředit. Na jiné kroužky chodit nechce, má raději neorganizovanou zábavu. Pavel má výtvarné nadání po matce, občas i hezky kreslí. Raději však tvoří výrobky v pracovních činnostech. Občas chodí k prarodičům a s dědečkem kreslí a vystřihuje dopravní prostředky a staví jim silnice. Se stavebnicí si také rád hraje. Má

kamarády, se kterými chodí ven, ale často se poperou. V létě chodí s maminkou k vodě a v zimě bobuje na blízském kopci. Na výlety rodina nejezdí, maminka má moc práce.

Výpověď matky

Matka vychovává chlapce sama s pomocí svých rodičů. Otec se o hochu nezajímá. Matka je velmi vytížená a chlapci se věnuje o víkendech, nebo ho posílá ke svým rodičům. O dovolené by ráda poslala chlapce na tábor, ale hoch je velmi hyperaktivní a z prvního tábora přijel po pár dnech s úrazem. Matka už si netroufá Pavla na tábor umístit. Snaží se mu v létě věnovat. Když musí chodit do práce, je hoch u prarodičů, ale ti jsou z jeho přítomnosti unavení. Matka nyní dochází s chlapcem do Pedagogicko-psychologické poradny. V mládí matka velmi pěkně malovala a chtěla být umělkyní. Brzy však otěhotněla a osaměla. Chlapec vyžaduje zvýšenou péči. Kromě kroužku v družině nechce Pavel přijmout žádnou řízenou aktivitu. Otec chlapce rodinu brzy opustil a s chlapcem se nestýká. Pokud matka ví, nikdy neměl žádnou zájmovou aktivitu. Jeho životem je restaurační zařízení, kde tráví většinu času.

7 Eliška a Vít (dvojčata), 9 let

Rodinná anamnéza

Rodina je úplná, funkční. Další sourozenec je již dospělý bratr žijící ve vlastním bytě. Prarodiče se podílejí na péči o děti.

Osobní anamnéza Vít 9 let

Vít je bystrý chlapec, má smysl pro spravedlnost, dodržuje kázeň a má sociální citění. Je všestranně nadaný. Je citlivý na nevhodné chování druhých. Společně se sestrou navštěvuje kroužek karate. Dále chodí do pracovního kroužku, je technicky nadaný a zručný.

Výpověď Víta

Vít uvádí jako nejlépe strávený volný čas hraní fotbalu s kamarády a hraní her na počítači. Baví ho modelářství. Ve škole v rámci družiny navštěvuje Pracovní kroužek, kde vyrábějí různé zajímavé věci ze dřeva, drátů, papíru. Někdy tatínek složí starou železnici po dědovi a hraje si celá rodina. Také hrají společenské hry – Monopoly, Člověče nezlob se. Rádi jezdí na výlety k vodě, nebo na zámky a hrady. Nerad chodí do kurzu karate. Jeho setra je silnější než on a vždycky ho přepere. Kluci se mu potom smějí. Spolu se sestrou chodí ještě na kurzy angličtiny. Tam je jeho výkon vynikající, jako i jeho sestry.

Osobní anamnéza Eliška, 9 let.

Eliška je cílevědomá dívka, je sportovně a pohybově nadaná. Dobře zvládá jakýkoli úkol, má schopnost situaci dobře analyzovat a správně a rychle řešit. Také ráda kreslí. Je silná a odvážná, kamarádí převážně s hochy. Navštěvuje kurz Karate a taneční kroužek. S bratrem navštěvuje kurz angličtiny.

Výpověď Elišky

Eliška nejraději o volném čase sportuje. Jezdí na kole, těší se do kurzů Karate. Má mnoho kamarádů, se kterými hraje fotbal, nebo jiné míčové hry. Ráda recituje anglické básničky naučené v jazykovém kurzu. Ostatní aktivity s rodinou se shodují s bratrovou výpovědí. Navíc se Eliška těší k tetě, kam jezdí o prázdninách, kde má partu kamarádů a spolu chodí na sportovní hřiště s umělou lezeckou stěnou. U tety na venkově si hraje se zvířaty. Ráda se koupe v rybníku nebo bazénu.

Výpověď rodičů

Rodiče nemají čas navštěvovat kurzy, nebo jiné volnočasové aktivity. Ve volném čase se starají o nemocnou a starou otcovu matku. Chtějí ale, aby děti volný čas vyplnily aktivitou, která jim pomůže rozvinout své schopnosti a dovednosti. Studium cizího jazyka považují v této době za nutnost. Sami měli ve škole pouze ruský jazyk a jinou řeč ovládají pouze pasivně. Vědí, že Vít nechce chodit na karate, protože je zahanben tím, že je setra silnější a zdatnější, ale otec soudí, že je třeba, aby se s tím vyrovnal, a trvá na jeho docházce do kurzu. Doma děti pomáhají při úklidu a nákupu, mají své určené povinnosti. Rádi jezdí na rodinné výlety, když to situace s otcovou matkou dovolí. Matka relaxuje četbou, otec doma aktivně cvičí a čas od času, jde do posilovny. V mládí se matka věnovala nadějně gymnastice, ale po úrazu musela tuto aktivitu opustit. Ráda dodnes jezdí na kole, plave, chodí s dětmi na túry. Otec v mládí hrával fotbal, sbíral autíčka (sbírku má dodnes).

Příloha č. III.

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

(Ve znění přijatém v ČR, zveřejněném ve Sbírce zákonů č. 104/1991)

Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, majíce na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Spojených národů je uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv všech příslušníků lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, majíce na mysli, že lid spojených národů v Chartě znovu potvrdil svou víru v základní lidská práva, důstojnost a hodnotu lidské osobnosti a že vyjádřil své odhodlání podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň při větší svobodě, uznávající, že Spojené národy ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v mezinárodních paktech o lidských právech prohlásily a dohodly se na tom, že každému přísluší v nich stanovená práva, a to bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení, pamětlivý, že ve Všeobecné deklaraci lidských práv Spojené národy prohlásily, že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc, přesvědčeny, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, uznávající, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí děti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, majíce na zřeteli, že dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováno v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů, a to zejména v duchu míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity.

Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

Článek 2

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činností, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců nebo členů rodiny.

Článek 5

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo, v odpovídajících případech a v souladu s místními obyčejí, členů širší rodiny nebo obce, zákonných zástupců nebo jiných osob právně

odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

Článek 9

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.

2. V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.

Článek 12

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, a nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Článek 13

1. Dítě má právo na svobodu projevu: toto právo zahrnuje vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle volby dítěte.

2. Výkon tohoto práva může podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná:

a) k respektování práv nebo pověsti jiných

b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky.

Článek 14

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají práva a povinnosti rodičů, a v odpovídajících případech zákonných zástupců, usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.

3. Svoboda projevovat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předepisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.

Článek 15

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu sdružování a svobodu pokojného shromažďování.
2. Výkon těchto práv nesmí být žádným způsobem omezován s výjimkou těch omezení, jež stanoví zákon a jež jsou nutná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti nebo veřejné bezpečnosti nebo veřejného zdraví nebo morálky či ochrany práv a svobod druhých.

Článek 16

1. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst.
2. Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Článek 17

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají důležitou funkci hromadných sdělovacích prostředků a zabezpečují dítěti přístup k informacím a materiálům z různých národních a mezinárodních zdrojů, zejména takovým, které jsou zaměřeny na rozvoj sociálního, duchovního a mravního blaha dítěte a také jeho tělesného a duševního zdraví. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, povzbuzují:

- a) hromadné sdělovací prostředky k šíření informací a materiálů, které jsou pro dítě sociálně a kulturně prospěšné a které odpovídají duchu článku 29 této úmluvy,
- b) mezinárodní spolupráci při tvorbě, výměně a rozšiřování takových informací a materiálů z různých kulturních, národních a mezinárodních zdrojů,
- c) tvorbu a rozšiřování knih pro děti,
- d) hromadné sdělovací prostředky k tomu, aby braly zvláštní ohled na jazykové potřeby dětí náležejících k menšinové skupině či domorodému obyvatelstvu,
- e) tvorbu odpovídajících zásad ochrany dítěte před informacemi a materiály škodlivými pro jeho blaho, majíce na mysli ustanovení článků 13 a 18 této úmluvy.

Článek 18

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Základním smyslem jejich péče musí při tom být zájem dítěte.
3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná opatření k tomu, aby bylo zabezpečeno právo dětí pracujících rodičů využívat služeb a zařízení péče o děti, která jsou pro ně určena.

Článek 19

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli osob starajících se o dítě.

Článek 27

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.
2. Rodiče nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.

Článek 31

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.

Článek 36

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, chrání dítě před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoli způsobem škodí blahu dítěte.

Příloha č. IV.

Zákon o rodině

Zákon o rodině ve znění účinném **od 1. 1. 2013**, naposledy novelizován zákonem č. 401/2012 Sb. ze dne 5. září 2012.

Úplné znění zákona č. 94/1963

ZÁKON ze dne 4. prosince 1963

o rodině

ČÁST PRVNÍ

Manželství

HLAVA PRVNÍ

Vznik manželství

§ 1

(1) Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem.

(2) Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí.

§ 2

Muž a žena, kteří chtějí spolu uzavřít manželství (dále jen "snoubenci"), mají předem poznat navzájem své charakterové vlastnosti a svůj zdravotní stav, aby mohli založit manželství, které splní svůj účel.

§ 3

(1) Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství učiněným před obecním úřadem pověřeným vést matriky, popřípadě úřadem, který plní jeho funkci (dále jen "matriční úřad") nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti, oprávněné k tomu zvláštním předpisem.

(2) Prohlášení se činí veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků.

§ 4

Občanský sňatek

(1) Prohlášení o uzavření manželství učiní snoubenci před starostou, místostarostou nebo pověřeným členem zastupitelstva obce, městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo městských částí územně členěných statutárních měst, které jsou matričním úřadem.

(2) Prohlášení o uzavření manželství lze učinit i před starostou, nebo místostarostou obce,

městské části hlavního města Prahy, městských obvodů nebo městských částí územně členěných statutárních měst, které nejsou matričním úřadem, je-li jeden ze snoubenců přihlášen k trvalému pobytu v jeho správním obvodu. Prohlášení o uzavření manželství lze činit i před primátorem hlavního města Prahy, náměstkem primátora hlavního města Prahy nebo pověřeným členem zastupitelstva hlavního města Prahy, jakož i před primátorem statutárního města, náměstkem primátora statutárního města nebo pověřeným členem zastupitelstva statutárního města.

(3) Prohlášení o uzavření manželství podle odstavců 1 a 2 musí být učiněno v přítomnosti zaměstnance místně příslušného matričního úřadu.

(4) Manželství se uzavírá v místě určeném úřadem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 pro konání slavnostních obřadů. Uzavřít manželství na kterémkoli vhodném místě může povolit matriční úřad, do jehož správního obvodu toto místo spadá.

(5) Je-li život snoubence přímo ohrožen, může se manželství uzavřít před kterýmkoli obecním úřadem.

Církevní sňatek

§ 4a

(1) Prohlášení o uzavření manželství učiní snoubenci před příslušným orgánem církve, a to před osobou pověřenou oprávněnou církví nebo náboženskou společností.1)

(2) Manželství se uzavírá v místě určeném předpisy církve nebo náboženské společnosti pro náboženské obřady nebo náboženské úkony.

(3) Je-li život snoubence přímo ohrožen, může se manželství uzavřít na kterémkoli místě.

§ 4b

(1) Podmínky uzavření manželství stanovené tímto zákonem platí i pro církevní sňatek.

(2) Církevní sňatek může být uzavřen až poté, kdy snoubenci předloží oddávajícímu osvědčení vydané příslušným matričním úřadem, od jehož vydání neuplynuly více než tři měsíce, o tom, že splnili všechny požadavky zákona pro uzavření platného manželství.

(3) Orgán státem registrované církve, nebo náboženské společnosti, před kterým došlo k uzavření manželství, je povinen do 3 pracovních dnů od uzavření manželství doručit protokol o uzavření manželství s uvedením skutečností podle zvláštního právního předpisu2) příslušnému matričnímu úřadu, v jehož správním obvodu bylo manželství uzavřeno.3)

§ 4c

Manželství uzavřená občany České a Slovenské Federativní Republiky v období od 1. ledna 1950 do nabytí účinnosti tohoto zákona církevní formou v zahraničí podle práva platného v místě uzavření manželství, jsou platná podle československého práva.

§ 5

Občan České republiky může v cizině uzavřít manželství též před zastupitelským úřadem České republiky oprávněným k tomu zvláštním předpisem.3a)

§ 6

(1) Snoubenci jsou povinni předložit stanovené doklady,^{3b}) jakož i prohlásit, že jim nejsou známy okolnosti vylučující uzavření manželství, že navzájem znají svůj zdravotní stav a že zvážili úpravu budoucích majetkových vztahů, uspořádání budoucího bydlení a hmotné zajištění rodiny po uzavření manželství.

(2) Kdo chce uzavřít nové manželství, je povinen prokázat, že jeho dřívější manželství zaniklo, nebo bylo prohlášeno za neplatné. Osoba, která dříve uzavřela registrované partnerství^{3c}) nebo obdobný svazek osob stejného pohlaví v zahraničí (dále jen "partnerství"), je povinna prokázat, že toto partnerství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné.

(3) Matriční úřad může předložení stanovených dokladů prominout, je-li jejich opatření spojeno s těžko překonatelnou překážkou.

§ 7

(1) Je-li život toho, kdo chce uzavřít manželství, přímo ohrožen, není třeba předložit doklady jinak k uzavření manželství potřebné. I v takovém případě však snoubenci musí prohlásit, že jim nejsou známy okolnosti, které by uzavření manželství vylučovaly.

(2) V cizině může přijmout prohlášení snoubenců, je-li alespoň jeden z nich státním občanem České republiky, v případě uvedeném v odstavci 1 i kapitán lodi plující pod vlajkou České republiky, kapitán letadla registrovaného v České republice a velitel vojenské jednotky České republiky v zahraničí.

§ 8

(1) Snoubenci jsou povinni při uzavírání manželství před matričním úřadem nebo oprávněným orgánem církve souhlasně prohlásit, zda příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, či zda si ponechají svá dosavadní příjmení nebo zda spolu s příjmením společným bude jeden z nich užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí; bylo-li předchozí příjmení složeno ze dvou příjmení, může být na druhém místě užíváno a uváděno jen jedno z nich.

(2) Ponechají-li si svá dosavadní příjmení, prohlásí, které z jejich příjmení bude příjmením společných dětí.

§ 9

(1) Z důležitých důvodů mohou krajský úřad nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností, v hlavním městě Praze a ve městech Brno, Ostrava a Plzeň magistráty těchto měst povolit, aby prohlášení jednoho ze snoubenců, že vstupuje do manželství, učinil jeho zástupce. Plná moc musí být písemná a podpis na ní musí být úředně ověřen. Druhý snoubenec, se kterým má být manželství uzavřeno, musí být v ní přesně označen, jinak manželství nevznikne.

(2) Odvolání plné moci je účinné, jen pokud se o něm druhý snoubenec dozví předtím, než učiní prohlášení, že vstupuje do manželství.

(3) Písemná plná moc obsahuje

a) jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, datum a místo narození, rodná čísla a místo trvalého pobytu snoubenců a zástupce,

b) prohlášení o příjmení snoubenců a jejich společných dětí, v mužském a ženském tvaru,

c) prohlášení, že zmocniteli nejsou známy okolnosti, které by uzavření manželství vylučovaly a že je mu znám zdravotní stav druhého snoubence a že zvážil úpravu budoucích majetkových vztahů, uspořádání budoucího bydlení a hmotné zajištění rodiny po uzavření manželství.

(4) Zástupcem snoubence může být pouze zletilá fyzická osoba, která není zbavena způsobilosti k právním úkonům, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena, a která je stejného pohlaví jako snoubenec, kterého zastupuje.

§ 10

(1) Byl-li uzavřen občanský sňatek, nemají následné náboženské obřady právní následky.

(2) Byl-li uzavřen církevní sňatek, nelze následně uzavřít občanský sňatek.

HLAVA DRUHÁ NEPLATNOST A NEEEXISTENCE MANŽELSTVÍ

§ 11

(1) Manželství nemůže být uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou anebo s osobou, která uzavřela partnerství, pokud toto partnerství trvá; neplatnost manželství vysloví soud i bez návrhu.

(2) K výroku o neplatnosti nedojde a takové manželství se stane platným, jakmile dřívější manželství zaniklo, nebo bylo prohlášeno za neplatné anebo jakmile dřívější partnerství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné.

§ 12

Manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky a mezi sourozenci; totéž platí o příbuzenství založeném osvojením, pokud osvojení trvá. Neplatnost manželství vysloví soud i bez návrhu.

§ 13

(1) Manželství nemůže uzavřít nezletilý. Výjimečně, jestliže to je v souladu se společenským účelem manželství, může soud z důležitých důvodů povolit uzavření manželství nezletilému staršímu než šestnáct let. Bez tohoto povolení je manželství neplatné a soud vysloví neplatnost i bez návrhu.

(2) K výroku o neplatnosti manželství však nedojde a takové manželství se stane platným, jestliže manžel, který byl v době uzavření manželství nezletilý, již dovršil osmnáctý rok, nebo jestliže manželka otěhotněla.

§ 14

(1) Manželství nemůže uzavřít osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům.

(2) Osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena, může uzavřít manželství jen s povolením soudu.

(3) Manželství nemůže uzavřít osoba stížená duševní poruchou, která by měla za následek omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům. Soud však může osobě, která je stížena duševní poruchou, která by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům, uzavření

manželství povolit, je-li zdravotní stav osoby slučitelný s účelem manželství.

(4) Uzavře-li manželství osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům nebo osoba, která trpí duševní poruchou, která by měla za následek zbavení způsobilosti k právním úkonům, vysloví soud neplatnost manželství i bez návrhu.

(5) Uzavře-li manželství osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům je omezena, nebo osoba stížená duševní poruchou, která by měla za následek omezení způsobilosti k právním úkonům, bez povolení soudu, vysloví soud neplatnost tohoto manželství na návrh kteréhokoli z manželů. Neplatnost manželství soud nevysloví, jestliže zdravotní stav manžela se stal slučitelný s účelem manželství.

§ 15

(1) Jestliže manželství zaniklo, nelze je prohlásit za neplatné.

(2) Bylo-li manželství uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou nebo mezi předky a potomky a mezi sourozenci, vysloví se neplatnost i po jeho zániku. Totéž platí o manželství uzavřeném mezi osobami, které jsou v příbuzenském poměru na základě osvojení.

§ 15a

(1) Manželství je neplatné, jestliže prohlášení o uzavření manželství bylo učiněno v důsledku bezprávné výhrůžky anebo omylu týkajícího se totožnosti jednoho ze snoubenců nebo povahy právního úkonu uzavření manželství. Soud vysloví neplatnost takového manželství na návrh kteréhokoli z manželů.

(2) Právo manžela uplatnit neplatnost manželství podle odstavce 1 zanikne uplynutím jednoho roku ode dne, kdy se o rozhodné skutečnosti dozvěděl.

§ 16

(1) Bylo-li řízení o prohlášení manželství za neplatné na návrh některého z manželů již zahájeno, lze neplatnost manželství vyslovit i po smrti druhého manžela.

(2) Po smrti manžela, který podal návrh na prohlášení manželství za neplatné, lze vyslovit neplatnost manželství také tehdy, požádají-li o to do jednoho roku po jeho smrti jeho potomci.

§ 17

(1) Manželství prohlášené za neplatné se považuje za neuzavřené.

(2) O právech a povinnostech manželů ke společnému dítěti a o jejich majetkových poměrech po prohlášení manželství za neplatné, platí obdobně ustanovení o právech a povinnostech rozvedených manželů ke společnému dítěti a o jejich majetkových poměrech.

§ 17a

(1) Manželství nevznikne, jestliže muž nebo žena byli k prohlášení o uzavření manželství donuceni fyzickým násilím.

(2) Manželství nevznikne, jestliže bylo uzavřeno nezletilým mladším šestnácti let.

(3) Manželství nevznikne, jestliže nebyly dodrženy podmínky uvedené v § 4a odst. 1, § 4b odst.

2 a § 9.

HLAVA TŘETÍ Vztahy mezi manžely

§ 18

Muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí.

§ 19

(1) O uspokojování potřeb rodiny jsou povinni oba manželé pečovat podle svých schopností, možností a majetkových poměrů.

(2) Poskytování peněžních a jiných prostředků na náklady společné domácnosti může být zcela nebo zčásti vyváženo osobní péčí o společnou domácnost a děti.

(3) Neplní-li jeden z manželů svoji povinnost hradit náklady společné domácnosti, rozhodne na návrh druhého manžela ve věci soud.

§ 20

O záležitostech rodiny rozhodují manželé společně. Nedohodnou-li se o podstatných věcech, rozhodne na návrh jednoho z nich soud.

§ 21

(1) Manžel je oprávněn zastupovat druhého manžela v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak.

(2) Jednání jednoho manžela při obstarávání běžných záležitostí rodiny zavazuje oba manžely společně a nerozdílně.

(3) Ustanovení odstavců 1 a 2 neplatí, jestliže jiné osobě bylo známo, že druhý manžel tyto účinky proti ní výslovně vyloučil.

HLAVA ČTVRTÁ Zánik manželství smrtí, prohlášením manžela za mrtvého

§ 22

(1) Manželství zaniká smrtí nebo prohlášením jednoho manžela za mrtvého. Byl-li manžel prohlášen za mrtvého, manželství zaniká dnem, kdy rozhodnutí o tom nabude právní moci.

(2) Bude-li prohlášení za mrtvého zrušeno, neobnoví se zaniklé manželství, jestliže mezitím manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, uzavřel manželství nové.

HLAVA PÁTÁ Rozvod

§ 24

(1) Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití; bere přitom v úvahu příčiny rozvratu manželství.

(2) Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, bylo-li by to v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody.

§ 24a

(1) Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy

a) písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a

b) pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

(2) Ustanovení § 24 odst. 2 platí obdobně.

§ 24b

(1) Návrhu na rozvod, s nímž nesouhlasí manžel, který se na rozvratu manželství porušením manželských povinností převážně nepodílel a jemuž by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma, soud nevyhoví, pokud mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství.

(2) Jestliže však manželé spolu nežijí po dobu delší než tři roky, soud manželství rozvede, jsou-li splněny podmínky § 24.

§ 25

Manželství nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu, které vydá soud v řízení podle § 176 občanského soudního řádu.

§ 26

(1) Před rozhodnutím, kterým se rozvádí manželství rodičů nezletilého dítěte, upraví soud jejich práva a povinnosti k dítěti pro dobu po rozvodu, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.

(2) Jsou-li oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají-li o výchovu zájem, může soud svěřit dítě do společné, popřípadě střídavé výchovy obou rodičů, je-li to v zájmu dítěte a budou-li tak lépe zajištěny jeho potřeby.

(3) Rozhodnutí o úpravě výkonu rodičovské zodpovědnosti může být nahrazeno dohodou rodičů, která ke své platnosti potřebuje schválení soudu.

(4) Při rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy rodičů soud sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti, a se zřetelem na životní poměry rodičů. Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě

svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Soud přihlédne rovněž k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovné schopnosti a odpovědnosti rodiče, stabilitě budoucího výchovného prostředí, ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem, k citovým vazbám dítěte na sourozence, prarodiče a další příbuzné a též k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.

(5) Soud vždy vezme v úvahu, kdo dosud kromě řádné péče o dítě dbal o jeho výchovu po stránce citové, rozumové a mravní.

§ 27

(1) Dohoda o styku rodičů s dítětem nepotřebuje schválení soudu.

(2) Soud však styk rodičů s dítětem upraví, vyžaduje-li to zájem na jeho výchově a poměry v rodině. Bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné, je považováno za změnu poměrů, vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.

(3) Jestliže je to nutné v zájmu dítěte, soud styk dítěte s rodičem omezí nebo jej i zakáže.

(4) Vyžaduje-li to zájem dítěte a poměry v rodině, může soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci.

§ 28

Změní-li se poměry, může soud změnit i bez návrhu rozhodnutí nebo dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností.

§ 29

Manžel, který přijal příjmení druhého manžela, může do jednoho měsíce po právní moci rozhodnutí o rozvodu oznámit matričnímu úřadu, že přijímá opět své dřívější příjmení, popřípadě že upouští od užívání společného příjmení vedle příjmení dřívějšího.

ČÁST DRUHÁ

Vztahy mezi rodiči a dětmi

HLAVA PRVNÍ

RODIČOVSKÁ ZODPOVĚDNOST

§ 31

(1) Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností

a) při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,

b) při zastupování nezletilého dítěte,

c) při správě jeho jmění.

(2) Při výkonu práv a povinností uvedených v odstavci 1 jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.

(3) Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.

(4) Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat. Je dále povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem, popřípadě majetek, kterého lze použít pro společné potřeby rodiny.

§ 32

(1) Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče.

(2) Rodiče mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem.

§ 33

Na výchově dítěte se podílí i manžel, který není rodičem dítěte, za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti.

§ 34

(1) Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům.

(2) Jestliže jeden z rodičů nežije, není znám nebo nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, náleží rodičovská zodpovědnost druhému rodiči. Totéž platí, je-li jeden z rodičů rodičovské zodpovědnosti zbaven a nebo je-li výkon jeho rodičovské zodpovědnosti pozastaven.

(3) Soud může přiznat rodičovskou zodpovědnost ve vztahu k péči o dítě i nezletilému rodiči dítěte, který dosáhl věku šestnácti let, má-li potřebné předpoklady pro výkon práv a povinností z rodičovské zodpovědnosti vyplývajících.

§ 35

Dítě je povinno své rodiče ctít a respektovat.

§ 36

(1) Rodiče zastupují dítě při právních úkonech, ke kterým není plně způsobilé.⁵⁾

(2) Došlo-li k popření otcovství, právní úkony učiněné otcem jako zákonným zástupcem zůstávají nedotčeny.

§ 37

(1) Žádný z rodičů nemůže zastoupit své dítě, jde-li o právní úkony ve věcech, při nichž by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem nebo ke střetu zájmů dětí těchto rodičů.

(2) Nemůže-li dítě zastoupit žádný z rodičů, ustanoví soud dítěti opatrovníka, který bude dítě v řízení nebo při určitém právním úkonu zastupovat. Tímto opatrovníkem zpravidla ustanoví orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí (dále jen "orgán sociálně-právní ochrany dětí").

§ 37a

- (1) Jmění dítěte jsou rodiče povinni spravovat s péčí řádného hospodáře.
- (2) Výnosu majetku dítěte lze použít nejprve pro jeho vlastní výživu a teprve potom přiměřeně i pro potřebu rodiny. Majetková podstata může být dotčena jen v případě, že by vznikl nezaviněně ze strany osob výživou povinných hrubý nepoměr mezi poměry nezletilého dítěte a osob výživou povinných.
- (3) Jakmile dítě dosáhne zletilosti, odevzdají mu rodiče jmění, které spravovali. Jsou povinni podat vyúčtování ze správy jmění tehdy, když o to dítě požádá do jednoho roku po skončení správy. Práva dítěte z odpovědnosti za škodu a z bezdůvodného obohacení zůstávají nedotčena.

§ 37b

- (1) V odůvodněných případech, kdy by majetkové zájmy dítěte mohly být ohroženy, ustanoví soud pro zvýšenou ochranu jeho jmění opatrovníka. Opatrovníkem může být ustanovena fyzická osoba, která má způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, svým způsobem života zaručuje řádný výkon této funkce v zájmu dítěte a s ustanovením opatrovníkem souhlasí.
- (2) Nemůže-li být opatrovníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud opatrovníkem zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí.
- (3) Soud vymezí rozsah jmění, které bude opatrovník s péčí řádného hospodáře spravovat. Zároveň určí, jakým způsobem má být, popřípadě nesmí být s jednotlivými částmi nakládáno. Zejména stanoví způsob výkonu vlastnických a jiných věcných práv a práv z duševního vlastnictví, způsob výkonu práv k cenným papírům a práv závazkových.
- (4) Opatrovník nesmí při správě jmění činit úkony, které jsou spojeny s nepřiměřeným rizikem.
- (5) Opatrovník podléhá dohledu soudu. Soud podle okolností konkrétního případu podmíní platnost právního úkonu opatrovníka svým souhlasem a určí povinnost pravidelného podávání zpráv o správě jmění dítěte.
- (6) Opatrovník je povinen nejpozději do dvou měsíců po skončení své funkce předložit soudu závěrečný účet ze správy jmění dítěte.
- (7) Opatrovník má právo na úhradu nutných výdajů spojených se správou jmění a na přiměřenou odměnu z výnosu majetku dítěte. Výši odměny stanoví soud.
- (8) Opatrovník odpovídá za porušení povinností uvedených v odstavcích 3 a 4 podle obecných předpisů o náhradě škody.

§ 38

- (1) Děti mají společné příjmení rodičů nebo příjmení jednoho z nich, určené dohodou při uzavření manželství.
- (2) Jde-li o dítě, jehož příjmení nebylo takto určeno a jehož rodiče mají příjmení různá, dohodnou se rodiče o příjmení dítěte a oznámí to matričnímu úřadu.
- (3) Nedohodnou-li se rodiče o jméno nebo příjmení dítěte, anebo není-li žádný z rodičů znám, určí jméno nebo příjmení soud.

§ 39

(1) Uzavřou-li rodiče manželství po narození svého dítěte, bude mít dítě příjmení určené pro jejich ostatní děti.

(2) Uzavře-li manželství matka dítěte, jehož otec není znám, mohou manželé před matričním úřadem souhlasně prohlásit, že příjmení určené pro jejich ostatní děti bude mít i toto dítě.

§ 40

Příjmení dítěte se nemůže podle předchozích ustanovení změnit, jakmile dítě nabude zletilosti.

HLAVA DRUHÁ Výchovná opatření

§ 42

Opatření, kterými se omezuje rodičovská zodpovědnost, může učinit jen soud.

§ 43

(1) Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, a neučiní-li tak orgán sociálně-právní ochrany dětí, může soud rozhodnout o výchovném opatření podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí¹³).

(2) Soud sleduje, zda je dodržováno výchovné opatření, o kterém rozhodl, a hodnotí jeho účinnost zpravidla v součinnosti s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, případně dalšími osobami.

(3) Učinil-li orgán sociálně-právní ochrany dětí výchovné opatření podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, nepotřebuje schválení soudu.

§ 44

(1) Brání-li rodiči ve výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti závažná překážka a vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud pozastavit výkon rodičovské zodpovědnosti.

(2) Nevykonává-li rodič řádně povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovskou zodpovědnost omezí; přitom vždy konkrétně vymezí rozsah práv a povinností, na které se omezení vztahuje.

(3) Zneužívá-li rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává, soud jej rodičovské zodpovědnosti zbaví.

(4) Dopustil-li se rodič úmyslného trestného činu proti svému dítěti či ke spáchání trestného činu své dítě mladší patnácti let použil, popřípadě se dopustil trestného činu jako spolupachatel, návodce či pomocník k trestnému činu spáchanému jeho dítětem, soud vždy posoudí, zda tu nejsou důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti.

(5) Vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti rozhodnutím soudu podle předchozích odstavců nezaniká.

§ 45

(1) Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Při výběru vhodné osoby dá soud přednost zpravidla příbuznému dítěte.

(2) Dítě je možno svěřit i do společné výchovy manželů. Rozvodem manželství společná výchova manželů zaniká. Rozvodu manželství musí předcházet nová úprava práv a povinností manželů k dítěti. Zemře-li jeden z manželů, zůstává dítě ve výchově druhého manžela.

(3) Do výchovy jen jednoho manžela je možno dítě svěřit pouze se souhlasem druhého manžela. Tohoto souhlasu není třeba, jestliže druhý z manželů není plně způsobilý k právním úkonům nebo je-li opatření tohoto souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou.

(4) Při rozhodnutí o svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče vymezí soud rozsah jejich práv a povinností k dítěti.

(5) Pokud není možné rodičům uložit vyživovací povinnost k dítěti, ustanovení odstavců 1 až 4 se nepoužijí.

Pěstounská péče

§ 45a

(1) Soud může svěřit dítě do pěstounské péče fyzické osobě (dále jen „pěstoun“), jestliže zájem dítěte vyžaduje svěřením do takové péče a osoba pěstouna poskytuje záruku řádné výchovy dítěte. Ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte. Podrobnosti stanoví zvláštní právní předpis¹⁴).

(2) Soud může dítě svěřit též do pěstounské péče na přechodnou dobu. Důvody svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a podrobnosti úpravy stanoví zákon o sociálně-právní ochraně dětí¹⁴).

(3) Dítě může být svěřeno též do společné pěstounské péče manželů; ustanovení § 45 odst. 2 a 3 platí obdobně.

(4) Pěstounská péče může být zrušena rozhodnutím soudu. Soud může zrušit pěstounskou péči jen z důležitých důvodů; učiní tak vždy, jestliže o to požádá pěstoun.

§ 45b

(1) Před rozhodnutím o svěřením dítěte do pěstounské péče je soud povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí o tom, zda ten, kdo se má stát pěstounem, je osobou vhodnou pro výkon této péče.

(2) Je-li dítě z rozhodnutí soudu v ústavu, v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo v pěstounské péči na přechodnou dobu, může být před rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče dočasně svěřeno rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem a splňuje stanovené podmínky; obdobně může být do péče budoucích pěstounů svěřeno i dítě, které není v ústavní výchově, se souhlasem rodičů. Nebude-li do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí u soudu zahájeno řízení o svěřením dítěte do pěstounské péče, rozhodnutí o dočasném svěřením dítěte pozbude právní účinky.

(3) Odstavec 2 se nepoužije, jde-li o případy uvedené v § 45a odst. 2.

§ 45c

(1) Pěstoun je povinen o dítě osobně pečovat. Bylo-li dítě svěřeno do pěstounské péče jen jednomu z manželů, platí ustanovení § 33 obdobně.

(2) Pěstoun při péči o osobu dítěte vykonává přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech. Má-li pěstoun za to, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu.

(3) Dítě je povinno pomáhat podle svých schopností v domácnosti pěstouna; pokud má vlastní příjem a žije ve společné domácnosti s pěstounem, je povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny.

§ 45d

(1) Nárok na výživné určené rozhodnutím soudu na dítě, jemuž náleží příspěvek na úhradu potřeb podle zvláštního právního předpisu, 7a) přechází na stát. Je-li výživné vyšší než příspěvek uvedený ve větě první, náleží dítěti rozdíl mezi výživným a příspěvkem; tento rozdíl se vyplácí pěstounovi.

(2) Soud uloží rodičům, popřípadě jiným fyzickým osobám povinným poskytovat výživné dítěti, aby toto výživné poukazovaly příslušnému orgánu, který vyplácí pěstounovi, popřípadě zletilému dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte podle zvláštního právního předpisu. 7a)

§ 46

(1) Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti. Za vážné ohrožení nebo vážné narušení výchovy dítěte se nepovažují nedostatečné bytové poměry nebo majetkové poměry rodičů dítěte nebo osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče, jestliže jsou jinak tyto osoby nebo rodiče způsobilí zabezpečit řádnou výchovu dítěte a plnit povinnosti vyplývající z jejich rodičovské zodpovědnosti.

(2) Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na dobu 3 let. Ústavní výchovu lze před uplynutím 3 let od jejího nařízení prodloužit, jestliže důvody pro nařízení ústavní výchovy stále trvají. Trvání ústavní výchovy lze prodloužit opakovaně, vždy však nejdéle na dobu 3 let. Po dobu, než soud rozhodne o zrušení nebo o prodloužení ústavní výchovy, dítě zůstává v ústavní výchově, i když již uběhla doba dříve rozhodnutím soudu stanovená.

(3) Ustanovení odstavce 2 se obdobně použije i na dobu trvání a prodloužování rozhodnutí soudu o svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

(4) Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní. Pominou-li po nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, soud ústavní výchovu zruší.

(5) Bylo-li nařízeno opatření podle odstavce 1, je soud povinen nejméně jednou za 6 měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření nebo zda není možné zajistit dítěti

náhradní rodinnou péči. Za tím účelem zejména

- a) si vyžádá zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí,
- b) si opatří vyjádření dítěte, je-li ho dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost schopné, a
- c) vyzve rodiče dítěte k vyjádření jejich stanoviska.

§ 47

(1) Soud soustavně sleduje provádění výchovných opatření jím učiněných a hodnotí jejich účinnost. Soud může požádat obec nebo okresní úřad, aby namísto soudu sledovaly, zda jsou dodržována výchovná opatření učiněná soudem.

(2) Je-li dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost samo schopno vyjádřit svobodně svůj názor a poznatky, je třeba při výchovných opatřeních na jeho názor a poznatky vzít zřetel. Při řízení podle § 46 soud zjišťuje názor a poznatky dítěte jeho výpovědí, přičemž s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost dá přednost výsledku dítěte při jednání.

§ 49

Nedohodnou-li se rodiče o podstatných věcech při výkonu rodičovské zodpovědnosti, rozhodne soud.

§ 50

(1) Nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu a nedohodnou-li se o úpravě výchovy a výživy dítěte, může soud i bez návrhu rozhodnout, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.

(2) Ustanovení § 26 až 28 platí tu obdobně.

HLAVA TŘETÍ URČENÍ RODIČOVSTVÍ

§ 50a

Matkou dítěte je žena, která dítě porodila.

§ 51

(1) Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné, považuje se za otce manžel matky.

(2) Narodí-li se dítě ženě znovu provdané, považuje se za otce manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne potom, kdy její dřívější manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné.

(3) Při počítání času, který je rozhodující pro určení otcovství, má se za to, že manželství toho, jenž byl prohlášen za mrtvého, zaniklo dnem, který byl v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého určen jako den smrti.

§ 52

(1) Za otce se jinak považuje muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem.

(2) Prohlášení nezletilého rodiče o otcovství musí být učiněno vždy před soudem.

(3) Prohlášení matky není třeba, nemůže-li pro duševní poruchu posoudit význam svého jednání, nebo je-li opatření jejího prohlášení spojeno s těžko překonatelnou překážkou.

§ 53

Souhlasným prohlášením rodičů lze určit otcovství k dítěti ještě nenarozenému, je-li již počato.

§ 54

(1) Nedošlo-li k určení otcovství podle předchozích ustanovení, může dítě, matka i muž, který o sobě tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud.

(2) Za otce se považuje muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto osmdesát a více než tři sta dnů, pokud jeho otcovství závažné okolnosti nevylučují.

(3) Je-li dítě počato umělým oplodněním ženy z asistované reprodukce podle zvláštního právního předpisu (7b), považuje se za otce muž, který dal k umělému oplodnění ženy podle tohoto zvláštního právního předpisu souhlas, pokud by se neprokázalo, že žena otěhotněla jinak.

§ 55

Není-li domnělý otec naživu, podává se návrh na určení otcovství proti opatrovníkovi, kterého soud ustanovil.

§ 56

(1) Jestliže navrhovatel v průběhu řízení zemře, může v řízení pokračovat druhý, k návrhu oprávněný. Do šesti měsíců po smrti dítěte mohou podat návrh na určení otcovství též potomci navrhovatele, prokáží-li právní zájem na tomto určení.

(2) Zemře-li v průběhu řízení muž, proti kterému návrh na určení otcovství směřuje, pokračuje soud v řízení proti opatrovníkovi, kterého ustanoví soud.

(3) Zemře-li v průběhu řízení muž, který o sobě tvrdil, že je otcem, a nepokračuje-li v řízení dítě nebo matka, soud řízení zastaví.

§ 57

(1) Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy mu vzniknou důvodné pochybnosti o tom, že je otcem dítěte, popřít u soudu otcovství. Nejpozději však může popřít otcovství do tří let od narození dítěte.

(2) Jestliže manžel pozbyl způsobilost k právním úkonům a tato nezpůsobilost vznikla před uplynutím popěrné lhůty, může otcovství popřít jeho opatrovník, a to do šesti měsíců ode dne, kdy se dozví o narození dítěte, nebo věděl-li o jeho narození již dříve, do šesti měsíců po svém ustanovení.

§ 58

(1) Narodí-li se dítě v době mezi stoosmdesátým dnem od uzavření manželství a třístým dnem po tom, kdy manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, lze otcovství popřít jen tehdy, je-li vyloučeno, že by manžel matky mohl být otcem dítěte. Narodí-li se dítě do 300 dnů po rozvodu manželství a jiný muž o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, lze otcovství manžela považovat za vyloučené též na základě souhlasného prohlášení matky, manžela a tohoto muže. Toto prohlášení musí být učiněno v řízení o popření otcovství.

(2) Otcovství k dítěti narozenému v době mezi sto osmdesátým dnem a třístým dnem od umělého oplodňování vykonaného se souhlasem manžela matky nelze popřít. Otcovství však lze popřít, jestliže by se prokázalo, že matka dítěte otěhotněla jinak.

(3) Narodí-li se dítě před stoosmdesátým dnem od uzavření manželství, postačí k tomu, aby se manžel matky nepovažoval za otce, popře-li u soudu své otcovství. To však neplatí, jestliže manžel s matkou dítěte souložil v době, od níž neprošlo do narození dítěte méně než sto osmdesát a více než tři sta dní, nebo jestliže při uzavření manželství věděl, že je těhotná.

§ 59

(1) Manžel má právo popřít otcovství vůči dítěti a matce, jsou-li oba na živu, a nežije-li jeden z nich, vůči druhému. Není-li na živu ani dítě, ani matka, toto právo manžel nemá.

(2) Matka může do šesti měsíců od narození dítěte popřít, že otcem dítěte je její manžel. Ustanovení o popěrném právu manžela platí tu obdobně.

§ 60

Bylo-li pravomocně rozhodnuto, že pozdější manžel není otcem dítěte znovu provdané matky, počíná šestiměsíční lhůta k popření otcovství pro dřívějšího manžela dnem, kdy se dověděl o tomto pravomocném rozhodnutí.

§ 61

(1) Muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, může je před soudem popřít, jen je-li vyloučeno, že by mohl být otcem dítěte a dokud neuplyne šest měsíců ode dne, kdy bylo takto otcovství určeno; tato lhůta neskončí před uplynutím šesti měsíců od narození dítěte.

(2) Také matka dítěte může ve stejné lhůtě popřít, že je otcem dítěte muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů.

(3) Ustanovení § 57 odst. 2, § 58 odst. 2 a § 59 odst. 1 platí tu obdobně.

§ 62

(1) Vyžaduje-li to zájem dítěte, podá nejvyšší státní zástupce návrh na popření otcovství vůči otci, matce a dítěti, pokud lhůta stanovená pro popření otcovství některému z rodičů uplynula.

(2) Je-li vzhledem ke všem okolnostem zřejmé, že muž považovaný za otce dítěte otcem není a uplynula-li lhůta stanovená pro popření otcovství některému z rodičů, podá nejvyšší státní zástupce návrh na popření otcovství, ledaže zájem dítěte výjimečně vyžaduje, aby k popření otcovství nedošlo.

(3) Nejvyšší státní zástupce popírá otcovství vůči otci, matce a dítěti; není-li některý z nich naživu, popírá otcovství vůči ostatním; není-li naživu žádný z nich, popírá otcovství vůči opatrovníkovi, kterého soud pro tuto věc ustanoví.

§ 62a

Nejvyšší státní zástupce může, a to před uplynutím lhůty stanovené pro popření otcovství, podat návrh na popření otcovství muže, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, ale který nemůže být otcem dítěte, je-li to ve zřejmém zájmu dítěte a v souladu s ustanoveními zaručujícími základní lidská práva.

HLAVA ČTVRTÁ

Osvojení

§ 63

(1) Osvojením vzniká mezi osvojitelem a osvojencem takový poměr, jaký je mezi rodiči a dětmi, a mezi osvojencem a příbuznými osvojitele poměr příbuzenský. Osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost při výchově dětí (§ 31 až 37b).

(2) O osvojení rozhoduje soud na návrh osvojitele. K návrhu na osvojení dítěte do ciziny je osvojitel povinen připojit pravomocné rozhodnutí o souhlasu s osvojením vydaném Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí (§ 67 odst. 3).7c)

(3) Do knihy narození matriky se na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení zapíše osvojitel, popřípadě osvojitelé7c).

§ 64

(1) Osvojiteli se mohou stát pouze fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti.

(2) Osvojitelem nemůže být ten, kdo nemá způsobilost k právním úkonům.

§ 65

(1) Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl.

(2) Osvojit lze nezletilého a to jen je-li mu osvojení ku prospěchu.

§ 66

(1) Jako společné dítě mohou někoho osvojit jen manželé.

(2) Je-li osvojitel manželem, může osvojit jen se souhlasem druhého manžela; tohoto souhlasu není třeba, jestliže druhý manžel pozbyl způsobilost k právním úkonům nebo je-li opatření tohoto souhlasu spojeno s překážkou těžko překonatelnou.

§ 67

(1) K osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Je-li toto dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.

- (2) K osvojení je třeba souhlasu rodiče, i když je nezletilý.
- (3) K osvojení dítěte do ciziny je třeba souhlas Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

§ 68

- (1) K osvojení není třeba souhlasu rodiče, který zjevně nemá o dítě zájem.
- (2) Má se za to, že nezájem rodiče o dítě je zjevný, trvá-li alespoň 3 měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu. Nelze-li však v chování rodiče spatřovat hrubé porušování jeho povinností, je třeba, aby byl orgánem sociálně-právní ochrany dětí poučen o možných důsledcích svého chování a aby od takového poučení uplynuly alespoň 3 měsíce. Orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen poskytnout rodiči nejpozději po tomto poučení poradenství a pomoc za podmínek stanovených jiným právním předpisem.
- (3) Poučení podle odstavce 2 se nevyžaduje, opustil-li rodič místo, kde se dříve zdržoval, aniž sdělil, kde se nyní zdržuje, a nepodařilo-li se ani za 3 měsíce zjistit místo, kde se rodič zdržuje.
- (4) Ustanovení odstavců 1 až 3 platí obdobně i v případě, že je rodič nezletilý.
- (5) O splnění podmínek uvedených v odstavcích 1 až 3 rozhoduje na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí jako opatrovníka dítěte, popřípadě na návrh rodiče dítěte, soud.

§ 68a

Souhlasu rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte, není dále třeba, jestliže rodiče dají souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Souhlas předem musí být dán osobně přítomným rodičem písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Souhlas může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte. Odvolat souhlas lze toliko do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů.

§ 68b

V případech uvedených v § 68 odst. 1 a § 68a je třeba k osvojení souhlasu opatrovníka, který byl osvojovanému dítěti ustanoven v řízení o osvojení.

§ 69

- (1) Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklad.
- (2) O svěřeni dítěte, které je v pěstounské péči na přechodnou dobu, v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo z vůle rodičů, do péče budoucích osvojitelů rozhodne orgán sociálně-právní ochrany dětí; ustanovení § 67 až 68b platí obdobně.
- (3) Rozhodne-li se pěstoun osvojit dítě svěřené mu do pěstounské péče, nevyžaduje se, aby před rozhodnutím soudu o osvojení bylo dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči pěstouna na jeho náklad, pokud pěstounská péče trvala alespoň po tuto dobu.
- (4) Ustanovení odstavce 3 platí obdobně v případech, kdy se rozhodne osvojit dítě svěřené mu do výchovy jiná fyzická osoba než rodič podle § 45, a v případech, kdy se rozhodne osvojit dítě poručník, který o ně osobně pečuje.

§ 69a

Před rozhodnutím poučí soud osvojitele o účelu, obsahu i důsledcích osvojení.

§ 70

Soud je povinen zjistit na základě lékařského vyšetření a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobnostní dispozice a motivaci k osvojení a posoudit, zda se nepřičí účelům osvojení a s výsledky svého šetření seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojenec. Je povinen zjistit zdravotní stav osvojenec a s výsledky svého zjištění seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojenec. Soud je povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

§ 70a

Dítě nemůže být osvojeno, dokud rozhodnutí soudu v řízení o určení otcovství zahájeném na návrh muže, který o sobě tvrdí, že je otcem osvojovaného dítěte, nenabude právní moci.

§ 71

Osvojenec bude mít příjmení osvojitele. Společný osvojenec manželů bude mít příjmení určené pro ostatní jejich děti; to platí i v případě, že osvojitelem je manžel matky osvojenec.

§ 72

(1) Osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojenecem a původní rodinou. Zanikají také práva a povinnosti opatrovníka, popřípadě poručníka, který byl ustanoven, aby za rodiče tato práva a povinnosti vykonával.

(2) Je-li osvojitel manželem jednoho z rodičů osvojenec, nedotýká se osvojení vztahů mezi osvojenecem a tímto rodičem i jeho příbuznými.

§ 73

(1) Osvojení, vyjma osvojení nezrušitelného, může soud zrušit jen z důležitých důvodů na návrh osvojenec nebo osvojitele.

(2) Zrušením osvojení vznikají znovu vzájemná práva a povinnosti mezi osvojenecem a původní rodinou. Osvojenec bude mít opět své dřívější příjmení.
Osvojení nezrušitelné

§ 74

(1) Osvojení může být provedeno také tak, že je nelze zrušit.

(2) Takto mohou osvojit dítě pouze manželé, nebo jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství a nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. Výjimečně může takto osvojit i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání. V takovém případě soud též rozhodne, aby byl z matriky vypuštěn zápis o druhém rodiči dítěte.

§ 75

Osvojit lze jen nezletilého staršího jednoho roku.

§ 76

Osvojenec může být opětovně osvojen jen v případě, že je osvojován manželem osvojitele nebo osvojitel zemřel a nebo dřívější osvojení bylo zrušeno.

§ 77

Rozhodnutí o tom, že osvojení je nezrušitelné, může soud učinit také dodatečně, dokud osvojenec nedosáhl zletilosti, a to i v případech osvojení provedeného podle dřívějších předpisů. Nebyl-li v řízení o osvojení osvojenec slyšen, není k tomuto rozhodnutí zapotřebí jeho souhlasu.

HLAVA PÁTÁ PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ Poručenství

§ 78

Jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů.

§ 79

(1) Není-li to v rozporu se zájmy dítěte, ustanoví soud poručníkem především toho, koho doporučili rodiče. Nebyl-li nikdo takto doporučen, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných a nebo osob blízkých dítěti nebo jeho rodině, popřípadě jinou fyzickou osobu.

(2) Poručníky nezletilého dítěte mohou být ustanoveni i manželé.

(3) Nemůže-li být poručníkem ustanovena fyzická osoba, ustanoví soud poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí.

(4) Dokud není dítěti ustanoven poručník nebo dokud se ustanovený poručník neujme své funkce, činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení orgán sociálně-právní ochrany dětí.

§ 80

(1) Poručník odpovídá soudu za řádné plnění této funkce a podléhá jeho pravidelnému dozoru. Zejména je povinen podávat soudu zprávy o osobě poručence a účty ze správy jeho jmění. Soud však může poručníka zprostit povinnosti podávat podrobné vyúčtování, nepřesahují-li výnosy jmění pravděpodobné náklady na výchovu a výživu poručence.

(2) Je-li správa jmění poručence spojena se značnou námahou, může soud poručníkovi na jeho žádost přiznat z tohoto jmění přiměřenou odměnu ročně a nebo při skončení správy.

(3) Poručník je povinen nejdéle do dvou měsíců po skončení svého poručenství předložit soudu závěrečný účet ze správy jmění poručence. Této povinnosti může soud poručníka zprostit.

(4) Jakékoli rozhodnutí poručníka v podstatné věci týkající se dítěte vyžaduje schválení soudem.

(5) Ustanovení § 37b zde platí obdobně.

§ 81

Na vztahy poručníka (poručníků) a dítěte se přiměřeně vztahují ustanovení o právech a povinnostech rodičů a dětí. Funkce poručníka nezakládá vyživovací povinnost k dítěti.

§ 82

(1) Soud zproští poručníka poručenství na jeho návrh.

(2) Soud poručníka odvolá, jestliže se stane pro výkon funkce poručníka nezpůsobilý nebo porušuje své povinnosti.

(3) V případě rozvodu manželů, kteří byli ustanoveni do funkce poručníků, soud vždy posoudí, zda je v zájmu dítěte, aby tuto funkci vykonávali nadále oba rozvedení manželé. V opačném případě jednoho z nich poručenství zproští.

Opatrovnictví

§ 83

(1) Vedle případu střetu zájmů zákonných zástupců a dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem (§ 37 odst. 1), ohrožení majetkových zájmů dítěte (§ 37b), omezení rodičovské zodpovědnosti (§ 44 odst. 2) a řízení o osvojení (§ 68b) ustanoví soud opatrovníka též v případech, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů třeba.

(2) V takových případech lze ustanovit opatrovníkem i orgán sociálně-právní ochrany dětí.

§ 84

Rozsah práv a povinností opatrovníka vymezí soud z hlediska účelu, pro který byl opatrovník ustanoven, aby ochrana zájmů nezletilého byla plně zajištěna.

ČÁST TŘETÍ

Výživné

HLAVA PRVNÍ

Vzájemná vyživovací povinnost rodičů a dětí

§ 85

(1) Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se živit.

(2) Oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů.

(3) Při určení rozsahu jejich vyživovací povinnosti přihlíží se k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Žijí-li rodiče spolu, přihlédne se i k péči rodičů o společnou domácnost.

§ 85a

(1) Rodič, který má příjmy z jiné než závislé činnosti podléhající dani z příjmů,⁸ je povinen soudu prokázat své příjmy, předložit podklady pro zhodnocení svých majetkových poměrů a

umožnit soudu zjistit i další skutečnosti potřebné pro rozhodnutí zpřístupněním údajů chráněných podle zvláštních předpisů. Nesplní-li rodič tuto povinnost, má se za to, že jeho průměrný měsíční příjem činí 12,7násobek životního minima jednotlivce podle zvláštního právního předpisu9).

(2) Tam, kde to majetkové poměry povinného rodiče připouštějí, lze za odůvodněné potřeby dítěte považovat i tvorbu úspor zabezpečujících zejména přípravu na budoucí povolání.

§ 86

(1) Nežijí-li rodiče nezletilého dítěte spolu, upraví soud rozsah jejich vyživovací povinnosti nebo schválí jejich dohodu o výši výživného (§ 50).

(2) Soud postupuje stejným způsobem, žijí-li rodiče spolu, avšak jeden z nich neplní dobrovolně své povinnosti k nezletilému dítěti.

(3) Výživné zletilých dětí upraví soud jen na návrh.

§ 87

(1) Děti, které jsou schopny samy se živit, jsou povinny zajistit svým rodičům slušnou výživu, jestliže toho potřebují.

(2) Každé dítě plní tuto vyživovací povinnost takovým dílem, jaký odpovídá poměru jeho schopností, možností a majetkových poměrů k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům ostatních dětí.

HLAVA DRUHÁ

Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými

§ 88

(1) Předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost.

(2) Pokud potomci nemohou své vyživovací povinnosti dostát, přechází tato povinnost na předky. Příbuzní vzdálenější mají vyživovací povinnost, jen nemohou-li tuto povinnost plnit příbuzní bližší.

(3) Stanoví-li soud výživné pro nezletilé dítě, platí ustanovení § 85a obdobně.

§ 89

Je-li několik povinných, kteří jsou příbuzní v témže stupni, plní každý z nich vyživovací povinnost takovým dílem, jaký odpovídá poměru jeho schopností, možností a majetkových poměrů k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům ostatních.

§ 90

Právo na výživné přísluší oprávněným, jen pokud toho nutně potřebují.

HLAVA TŘETÍ

Vyživovací povinnost mezi manžely

§ 91

- (1) Manželé mají vzájemnou vyživovací povinnost.
- (2) Neplní-li jeden z manželů tuto povinnost, určí soud na návrh některého z nich její rozsah, přičemž přihlédne k péči o společnou domácnost. Rozsah vyživovací povinnosti stanoví tak, aby hmotná a kulturní úroveň obou manželů byla zásadně stejná.
- (3) Tato vyživovací povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí.

HLAVA ČTVRTÁ VÝŽIVNÉ ROZVEDENÉHO MANŽELA

§ 92

- (1) Rozvedený manžel, který není schopen sám se živit, může žádat od bývalého manžela, aby mu přispíval na přiměřenou výživu podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Nedohodnou-li se, rozhodne soud o výživném na návrh některého z nich.
- (2) Tato povinnost předchází vyživovací povinnosti dětí vůči rodičům.

§ 93

- (1) Soud může rozvedenému manželovi, který se porušením manželských povinností na rozvratu manželství převážně nepodílel a kterému byla rozvodem způsobena závažná újma, přiznat proti jeho bývalému manželovi výživné ve stejném rozsahu, jako je vyživovací povinnost mezi manžely podle § 91 odst. 2.
- (2) Výživné podle odstavce 1 lze přiznat nejdéle na dobu tří let od rozvodu.

§ 94

- (1) Právo na výživné zanikne, jestliže oprávněný manžel uzavře nové manželství nebo povinný manžel zemře.
- (2) Právo na výživné zanikne též poskytnutím jednorázové částky na základě písemné smlouvy.

HLAVA PÁTÁ Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce

§ 95

- (1) Otec dítěte, za kterého není matka dítěte provdána, je povinen matce přispívat přiměřeně na úhradu výživy po dobu dvou let, jakož i na úhradu nákladů spojených s těhotenstvím a slehnutím.
- (2) K zajištění úhrady těchto nákladů, jakož i k zajištění výživy dítěte po dobu, po níž by zaměstnankyni podle zvláštního předpisu náležela mateřská dovolená, 10) může soud na návrh těhotné ženy uložit tomu, jehož otcovství je pravděpodobné, aby potřebnou částku poskytl předem.
- (3) Právo žádat úhradu nákladů podle odstavce 1 se promlčí ve třech letech ode dne slehnutí.

HLAVA ŠESTÁ Společná ustanovení

§ 96

(1) Při určení výživného přihlédne soud k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika.

(2) Výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy.

§ 97

(1) Výživné je třeba platit v pravidelných opětvujících se částkách, s výjimkou případů podle § 94 odst. 2 a § 97 odst. 2, které jsou splatné vždy na měsíc dopředu.

(2) U výživného pro dítě může soud v případech hodných zvláštního zřetele rozhodnout o povinnosti složit peněžní částku pro výživné splatné v budoucnosti. Učiní přitom příslušná opatření zaručující pravidelnou výplatu měsíčních splátek odpovídajících stanovenému výživnému.

(3) Proti pohledávkám na výživné je započtení vzájemných pohledávek přípustné jen dohodou. Proti pohledávkám na výživné, které je poskytováno nezletilým dětem, není však takové započtení přípustné.

§ 98

(1) Právo na výživné se nepromlčuje. Lze je však přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení; u výživného pro děti i za dobu nejdéle tři let zpět od tohoto dne.

(2) Práva na jednotlivá opětvující se plnění výživného, jakož i ostatní práva na peněžitá plnění vyplývající z tohoto zákona se však promlčují. Bylo-li výživné pro děti přiznáno pravomocným rozhodnutím soudu, promlčují se opětvující se plnění po deseti letech; ustanovení § 110 odst. 3 občanského zákoníku se zde nepoužije.

§ 99

(1) Změní-li se poměry, může soud i bez návrhu změnit dohody a soudní rozhodnutí o výživném pro nezletilé děti. Dojde-li k zrušení nebo snížení tohoto výživného za minulou dobu, spotřebované výživné se nevrací.

(2) Nejde-li o výživné pro nezletilé děti, může dojít ke změně nebo k zrušení pouze na návrh.

§ 101

(1) Kdo zcela nebo zčásti splnil za jiného vyživovací povinnost, je oprávněn na něm požadovat úhradu tohoto plnění.

(2) Promlčení tohoto nároku se řídí ustanovením § 101 občanského zákoníku.

§ 103

Rozhodne-li soud o umístění dítěte do ústavní nebo ochranné výchovy, upraví vždy také rozsah vyživovací povinnosti rodičů k dítěti. Přitom zohlední i předpokládanou výši platby podle

zvláštních předpisů¹²).

ČÁST ČTVRTÁ Závěrečná ustanovení

§ 104

Ustanovení občanského zákoníku se použijí tehdy, nestanoví-li tento zákon něco jiného.

§ 104a

Působnosti stanovené krajskému úřadu, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, matričnímu úřadu, obecnímu úřadu nebo starostovi, zástupci starosty nebo pověřenému členu zastupitelstva obce podle tohoto zákona jsou výkonem přenesené působnosti.

§ 104b

Pokud snoubenci v době od 1. srpna 1998 do 31. prosince 2002 učinili prohlášení o uzavření manželství před funkcionářem obce, který k tomu nebyl podle § 4 odst. 1 oprávněn, manželství na základě takového prohlášení vzniklo, jestliže byly splněny ostatní zákonné podmínky pro vznik manželství a jestliže soud nerozhodl jinak. To však platí pouze v případě, že snoubenci byli se zřetelem ke všem okolnostem v dobré víře, že spolu uzavřeli manželství.

§ 105

(1) Úprava společného jmění manželů a společného nájmu je stanovena v § 143 až 151 a § 703 až 709 občanského zákoníku.

(2) Pro účely ustanovení § 706 odst. 1 občanského zákoníku se děti svěřené do výchovy jiné fyzické osoby (§ 45) a děti, o které osobně pečuje jejich poručník (§ 78), považují za děti vlastní.

§ 106

Dohody a soudní rozhodnutí, kterými byla stanovena před účinností tohoto zákona vyživovací povinnost rozvedených manželů vůči sobě navzájem, mohou být na návrh jednoho z manželů soudem změněny nebo zrušeny, jsou-li v rozporu s tímto zákonem.

§ 107

Osvojení provedená podle dosavadních předpisů, s výjimkou osvojení se zápisem osvojitele místo rodiče do matriky, se považují za osvojení podle ustanovení § 63 až 73 tohoto zákona.

ABSTRAKT

CHROBOKOVÁ, I. *Vliv rodiny jako primární skupiny na výběr a realizaci volnočasových aktivit dětí mladšího školního věku*. České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Vedoucí práce PhDr. Jitka Ivánková

Klíčová slova: rodina, primární skupina, volný čas, aktivity ve volném čase, mladší školní věk dítěte.

Tato bakalářská práce se pokouší o výzkum souvislostí v oblasti využívání volného času dětí a vlivu rodiny, kompetencí rodiny v oblasti rozvoje aktivit dětí i k řešení problémů dětí ve volném čase. Teoretická část je věnována objasnění terminologie a definic pojmů rodina, primární skupina, výchova v rodině, vymezení volného času, specifikace volného času dětí, seznámení s možnými problémy ve volném čase, vývojem a potřebami dětí i jejich rodin k správnému fungování rodiny. Seznamuji s osobností pedagoga a jeho poradenskou činností.

Praktickou část tvoří rozhovory s rodiči a jejich dětmi. V rozhovorech jsem zjišťovala, jakým způsobem rodiny ovlivňují volnočasové aktivity svých dětí i jakým způsobem řeší případné problémy ve volném čase. Dále jsem porovнала získané informace s použitými zdroji literatury.

ABSTRACT

The influence of the family as a primary group on the choice and implementation of free-time activities of children at their early school age.

České Budějovice , 2011

Bachelor's Thesis.

Supervisor: PhDr. Jitka Ivánková

Key terms: family, primary group, free time, free-time activities, early school age.

This thesis is trying to research the links in the field of children's spending free time and the influence of the family, the family's authorities in the field of the development of children's activities as well as the solution of children's free-time problems. **The theoretical part** of the thesis deals with explaining the terms and definitions of the expressions family, primary group, upbringing in the family, definition of free time, specification of children's free time, introduction of possible free-time problems, of the development and needs of both children and their families to ensure proper functioning of the family.

The practical part of the thesis consists of interviews with parents and children. I ascertained in the interviews how families are influencing free-time activities of their children as well as how contingent free-time problems are being solved. I also compared the achieved information with used sources of literature.